LYCEUM

ALEXANDRU DAVILA

Vlaicu - Vodă

COLECȚIA LYCEUM

EDITURA ALBATROS

ALEXANDRU DAVILA

Vlaicu-Vodă

și alte scrieri despre teatru

Prefață de MARIAN POPA
Antologie, tabel cronologic
și bibliografie
de D. D. PANAITESCU

EDITURA ALBATROS

NOTA REDACȚIEI

Volumul de față cuprinde piesa *Vlaicu-Vodă*, actul I din *Sutașul Troian* și o culegere de articole și cronici dedicate problemelor teatrale.

Prefața este semnată de Marian Popa; antologia, tabelul cronologic, bibliografia sînt realizate de D. D. Panaitescu. Piesa *Vlaicu-Vodă* a fost reprodusă după ediția apărută în 1971 în colecția „Arcade", Minerva, text stabilit de Georgeta Rădulescu-Dulgheru; celelalte texte au fost stabilite în redacție.

Alexandru Davila rămîne un nume adunat pe o capodoperă națională, chiar și pentru specialistul în istorie literară. Probabil că ar fi însă nedrept să fie mai mult, dacă i se ia în considerație restul operei. Dar au existat momente cînd el putea fi și mai puțin, refuzîndu-se numelui dreptul de a fi raportat la drama cunoscută. Cei care au suspectat primii paternitatea au dispărut; dar aceasta nu înseamnă că nu s-au născut alții și că nu se vor mai naște încă. Problema rămîne deschisă, un mister întreținut de imaginație; dar ea este închisă atîta vreme cît argumentele potrivnice serioase lipsesc. Inegalitatea unei opere în ansamblul ei, și singularitatea capodoperei în acest ansamblu pot fi surse ale suspiciunii la care se adaugă lipsa unei traiectorii normale a creației. Într-adevăr, Al. Davila nu există ca scriitor înainte de 12 februarie 1902, cînd se reprezintă *Vlaicu-Vodă*; devenit notoriu printr-o singură piesă, el nu face nimic pentru a-și consolida autoritatea sau măcar celebritatea.

Fiul generalului și medicului Carol Davila și al Anei Racoviță-Golescu, născut la 12 februarie 1862, căruia i se prezintă așadar *Vlaicu-Vodă* exact în ziua cînd împlinea 40 de ani, învățase la școala comunală situată chiar în domeniul Goleștilor, fusese elev al lui V. A. Urechia (1871—1874), și-și continuase studiile la liceul parizian St.-Louis; devenise funcționar la externe, atașat la Roma și la Bruxelles în perioada 1881—1883 fără a fi aspirat la gloria literară. După stingerea din

1902
186

viață a tatălui său, în 1884, devine funcționar de stat, în poliție, apoi în administrația dobrogeană, posturi părăsite numai după un an. Din această perioadă datează colaborări la *Epoca* (1885), *L'Indépendance roumaine* (1885 — 1905), *Convorbiri literare* (1886). Pînă la prezentarea piesei *Vlaicu-Vodă* la Teatrul Național, în 1901, biografia sa rămîne nu neapărat o perioadă lipsită de evenimente, cît una fără semnificații pentru istoria literară. Se pot reține unele colaborări la *Revista sportivă* (1896), *Literatură și artă română* (1897—1899), *Sămănătorul* (1902). Apoi va deveni director al Teatrului Național pentru perioada 1905—1908, fondator al unei companii dramatice care rezistă pînă în 1911, an cînd e rechemat la direcția Naționalului pentru doi ani. În 1915 o tentativă de asasinat eșuează, dar Craiul de Curtea-Nouă rămîne paralizat pentru restul vieții, sfîrșită în 1929.

O trecere în revistă a operei lăsate de Davila presupune așadar obligația de a se face distincție între *Vlaicu-Vodă* și restul. Acest rest e compus din diferite experiențe literare, jurnalistice și vag teoretice succedînd dramei amintite, parcă mai mult pentru a legitima un statut de scriitor, decît pentru a exista în sine, ca valori.

Astfel, Davila este autorul cîtorva poezii. Dar, pe cît de abil versificator este dramaturgul, pe atît de slabe sînt poeziile sale, în genere ocazionale. S-ar părea că el posedă simțul ritmului exclusiv, în corelație cu conținutul scenic; invers, prozaizarea în teatru, cum se vede din scenariul pantomimei *Basmul cu domnița din vis* e în cazul lui un indiciu al convenționalismului. Davila a mai lăsat un număr de pagini memorialistice. Ciclul *Dintre cei răposați* include texte despre Alecsandri, Bolintineanu, V. A. Urechia, Caragiale, Hasdeu, Șt. O. Iosif, Pompiliu Eliade; dintre străini Verlaine, Tosti, Ermeti Novelli. Davila oferă uneori informații despre oameni cunoscuți; în genere însă, memorialistica sa e incompletă, fugară, bazîndu-se cîteodată pe con-

tacte cu totul efemere: Verlaine, Alecsandri, Bolintineanu. Poziția memorialistului este în cazul său una privilegiată: textul prezintă un Eu raportîndu-se cu familiaritate la ceilalți. Pictorul Grigorescu este „nenea Nae". Poate că tocmai sinceritatea uneori lipsită de detașare consolidată de poziția socială a evocatorului în raport cu ceilalți imprimă textului caracterul lizibil, iar informațiilor pe cel de autenticitate. Au trăsături similare cele cîteva zeci de anecdote centrate pe oameni politici cunoscuți și pe familia domnitoare, față de care familiaritatea își are uneori un complement în indiscreția spectaculoasă.

Un oarecare interes prezintă și articolele sale cu caracter lingvistic redactate în perioada unor discuții privind impunerea unor norme ortografice și gramaticale. Într-o cultură și o civilizație nouă, cum era cea română, Davila cere un alfabet adaptat limbii și nu invers, propunînd încă asimilarea unor semne grafice chirilice pentru realitățile vocalice și consonantice inexistente în celelalte limbi romanice. Analizînd cazuri substantivale sau accentul (acesta și în funcție de versificație în *Trisilabice dactile)*, Davila asigură continuitatea unei maniere de motivație sprijinită pe bun simț cunoscută anterior prin Negruzzi și Odobescu.

În sfîrșit, Davila acordă problemelor teatrului partea cea mai importantă a textelor sale.

Pentru Davila teatrul este aproape un mod de existență. S-ar putea explica astfel de ce preferă să-și afirme pasiunea, să-și mărturisească preferințele pentru autori, roluri, actori, și să teoretizeze mai puțin; iar atît cît o face (deși el este poate cel mai important anticipator al lui Camil Petrescu în teatralogie) să emită idei curente, dacă nu comune. În această privință chiar, Davila uzează de un mod specific: ilustrînd o idee printr-o întîmplare personală sau o anecdotă notorie, sau invers, degajînd substanța teoretică din asemenea evenimente. Este evident, o manieră superficială, limitată la superficiul jurnalistic în ale cărui

cadre foiletoanele și articolele sale au apărut: dar epoca era una care nu pretindea și nu-și imagina încă altceva.

E dificil de despărțit ideile despre un Teatru Național de energia afectivă investită în conducerea unei asemenea instituții, ca și în aceea de conducător al unei trupe teatrale particulare. Davila dorește să introducă un climat civilizat în primul teatru al țării, să excludă condiția de saltimbanc cu joasă condiție intelectuală și socială a actorului, să impună norme de conduită, dar și drepturi și privilegii pentru actori și autori. Va încuraja dramaturgia națională prin repertoriu: I. L. Caragiale beneficiază material de orientarea teatrului dată de prietenul Davila, care acționează dealtfel în spiritul unor principii similare celor impuse și de autorul *Scrisorii*, pierdute în perioada de directorat la aceeași instituție. În această calitate, ca și în aceea de apropiat al unor autori dramatici, Davila va sugera modificări în texte bazîndu-se pe remarcabilul său simț al scenei. *Răzvan și Vidra* s-ar juca într-o formă cu unele eliminări propuse de el și acceptate de autorul, altfel orgolios (*Hajdeu, Dintre cei răposați*). Chiar *Năpasta* lui Caragiale s-ar datora insistenței sale (*I. L. Caragiale*, etc.).

Opțiunile în sfera textelor și autorilor indică afinitățile și asigură indirect legături cu *Vlaicu-Vodă*. Davila preferă comedia tragediei (*Comedia, tragedia, drama, Scrisori către un actor*); analiza celor două specii este făcută în spirit aristotelic. Opțiunea este motivată prin eficacitatea socială a *tipului* reperabil în prezent, față de lipsa de aderență a spectatorului modern la eroul tragic, care trebuie să fi aparținut altei epoci, consumate definitiv: „...plăcerea publicului e izvorîtă din comparația făcută dintre o ființă omenească închipuită și una reală; amîndouă aceste ființe se poartă după imboldurile aceluiași suflet, al sufletului omenesc... Se poate afirma dar, cu drept cuvînt, că tragedia e un basm din lumea închipuirii, pe cînd

comedia e un basm din lumea reală... Prin urmare, tragedia e o operă de invenție, iar comedia operă de observație." E necesar să se precizeze, însă, că observația trebuie orientată către o operație statistică de selecție a notelor definitorii ale unui tip uman din sute de mii de indivizi, după cum afirmă Davila; practic, observația prezentului trebuie să asigure personajului o eternitate și să verifice eternitatea unor structuri umane. Acceptarea tipului e făcută în sens aproape arhetipal și exemplificată bunăoară prin comediile lui Caragiale: „Toată opera lui Caragiale e o limpede vedenie a întregii omeniri, înțolită, însă cu schimonosirile românești de la sfîrșitul veacului XIX" *(I. L. Caragiale, Dintre cei răposați)*. Davila se ocupă însă mai puțin de comedii anume, deși emite generalități asupra multora. Un vizibil interes e acordat dramei eroice sau burgheze: *Cidul, Emilia Gallotti*. Dar și mai semnificative încă sînt personajele istorice sau fictive apropiate autorului: Hamlet și Decius Iunius Brutus. Alegerile sînt orientate către indivizi cu o excepțională inteligență disimulată însă în funcție de scopuri nedivulgate, și de determinările sociale caracterizînd un spațiu-limită, al terorii, amenințării sau tensiunilor dilematice generate de corupție. În aceste condiții acțiunile lor par semenilor smintite sau pur și simplu prostești, iar inteligența este ultima dintre însușirile revelate, în funcție de atingerea scopului final. Dar acesta este exact tipul uman ilustrat și de Vlaicu-Vodă.

În privința criteriilor formale, ideile sînt puține. Eventual, s-ar putea reține opinia sa în discuția despre funcționalitatea enunțului versificat sau prozaistic în teatru. Davila preferă versul, dar își echilibrează opțiunea prin indicarea unor situații în genere marcate de pozitivism sau prozaism în care versul ar fi inadecvat. Scopul unui autor trebuie să fie claritatea enunțului, iar, în acest caz, prozatorul e favorizat; în schimb, versul favorizează actorului memorizarea; din motive de verosimilitate proza e mai potrivită, dar anumite

sentimente sînt mai ușor comunicate spectatorului prin vers.

Enumerînd factorii implicați într-un spectacol (autor, director, regizor, actori, spectatori), Davila acordă un deosebit interes actorului. De altfel, cele mai multe foiletoane au drept obiect condiția actorului, interpretarea, sau activitatea unor mari actori români. Această atenție trebuie explicată și prin revoluția europeană privind rolul actorului, cu noile idei și mai ales cu noua producție dramatică post-ibseniană care pretindea altceva de la actor decît tradițiile clasiciste academizante. Davila era practic interesat de modul cum ar trebui interpretată propria sa piesă, sau o dramă ca *Năpasta* de I. L. Caragiale. Delimitînd talentul de geniu, el cere actorului capacitatea de a înțelege textul, realizîndu-se astfel pe sine ca personalitate. Autorul este deci situat deasupra actorului. Motivația pornește de la incapacitatea unor actori mari de a fi ei înșiși într-un rol mare, și merge pînă la fatala condiționare a artei actorului de perisabil: „Arta unui actor moare cu el. Arta unui autor mare supraviețuiește după moartea lui" *(Interpretarea, Scrisori...)*.

Mediocre sub aspect teoretic, clare însă prin alegeri, foiletoanele și articolele lui Davila despre teatru sînt însă rezistente prin sufletul învestit, și prin informațiile asupra atmosferei scenice a epocii.

Practica dramaturgică propriu-zisă nu este cantitativ remarcabilă. Davila afirmă că și-a consumat prea multă energie cu conducerea concretă a unui teatru pentru a mai avea timp și pentru redactarea unor piese *(Pro domo, Scrisori...)*. Motivația este, evident, insuficientă; pe lipsa de fertilitate a autorului s-au sprijinit nu numai bănuielile, dar și acuzele centralizate îndeosebi în revista *Flacăra* vizînd paternitatea lui *Vlaicu-Vodă*, al cărui presupus autor ar fi fost Al. Odobescu. Dincolo de aceasta, Davila își mărturisește o pasiune timpurie pentru teatru, cunoscută de I. L. Caragiale, care i-ar fi citit manuscrisele, dar

care l-ar fi sfătuit să aștepte maturizarea spiritului artistic. Dar antrenarea acestui martor este ulterioară morții acestuia.

O operă minoră este pantomima-balet *Basmul cu domnița din vis*, avînd o unică reprezentație în 1904, cu și pentru obișnuiții palatului din Cotroceni. Cele trei tablouri, beneficiind de adaptările lui Gh. Dinicu după compozitori clasici sau la modă concentrează cîteva personaje de basm românesc într-un conflict de feerie muzicală vieneză tradiționalizată încă prin Raimund. Un Făt-Frumos fără înclinații domestice refuză să sărute o Mumă a pădurii blestemată să iubească la bătrînețe și ajunge să fie blestemat la rîndu-i; un vis îi aduce o domniță pe care o va regăsi în realitate; o căsătorie reactualizează posibilitățile de damnare ale vrăjitoarei care finalmente își va descoperi un sentiment de milă față de îndrăgostiți, ceea ce va declanșa mila divină față de ea însăși, prin care e transformată într-o fată frumoasă. Această acțiune e simplistă chiar în condițiile în care se acceptă simplitatea pretinsă de specie: ceea ce se oferă este ceva între superficialitatea interludiilor clasice și mondenitatea folclorizată a timpului. Dar textul e mai mult literatură decît scenariu profesionist; sub acest aspect ar fi de reținut umorul din prezentarea slugilor Beasadea și Beadefoc, folosit în linia mucalitismului popular; dealtfel, Beasadea a fost interpretat chiar de Davila.

Un alt text dramatic este *Sutașul Troian* primul și unicul act dintr-o proiectată dramă în cinci acte. În afara acestui text, există, în sfîrșit, *Vlaicu-Vodă*. Davila dorise să compună o trilogie istorică, despre care vorbește pe larg în *Scrisori către un actor (Trilogia, Pro domo* etc.). Este interesant că informațiile cuprinse în aceste foiletoane apărute în 1919 ar fi fost pentru prima dată emise cu aproximativ 12 ani în urmă într-o adunare literară de la „Berăria Cooperativă". Martorii nu sînt nominalizați. Oricum, la cererea mesenilor, Davila vorbește despre trilogia *Mirciada* în care perso-

najele centrale ale piesele ar fi fost Vlaicu, Dan și Mircea cel Bătrîn. Într-o variantă inițială, trilogia ar fi purtat titlul *Român Grue* și ar fi avut drept conținut toată istoria românilor; proiectul i se pare imposibil de realizat, și va face din Român Grue un personaj simbolizînd straturile sociale cele mai profunde ale țării. Mircea cel Bătrîn urma să constituie personajul dezvoltat de-a lungul trilogiei către imaginea istorică familiară posterității; poate că noutatea propusă de Davila în ipotezele sale scenice era prezentarea unui personaj shakespearian din seria candidaților la putere: Mircea „...voia domnia *prin orice mijloc*, voia coroana pe-a *oricui*. Pofta asta de suveranitate putea să-l ducă departe. Istoria ne lasă să înțelegem că l-a dus departe."

În afara trilogiei amintite, aceleiași epoci i-ar aparține *Sutașul Troian*, din care a redactat numai primul act. Și despre această dramă s-a afirmat că ar fi fost scrisă sau cel puțin povestită de Odobescu (v. și *Pro domo*, *Scrisori*)... În propria caracterizare, *Sutașul Troian*, în care nu se respectă autenticitatea documentară, nu e o dramă istorică propriu-zisă, ci numai un fel de „vignetă"; o „ilustrație" a conflictelor interne proprii unei epoci avînd drept pretext un episod din războiul Banoveților. Vlad Dracul promite fiului său Radu Turcitul, care i-a salvat viața în încăierarea de la Glava, să-i împlinească prima dorință: aceasta e Dina, fiica sutașului Troian logodită cu Stancu, fiul lui Dan. Acceptarea ar însemna pierderea unui partizan și prieten. Stancu și Dina sînt răpiți în timpul slujbei de la Cozia. Drama ar fi concentrat o serie de probleme prin personaje ilustrînd probabil articulațiile unei acțiuni dramatice în stil romantic, iar ideologic ar interesa conflictele politice tipice unei feudalități oscilînd între comportamentul arbitrar și subiectivitatea rezolvării unor probleme decisive pentru soarta unui popor, amenințat de distrugere prin vecini dușmani și puternici. Sutașul Troian ar fi ilustrat drama boierului credincios domnului și domniei, care-și vede spulberate

iluziile și în privința individului și a instituției reprezentate prin el. E o tragedie pură, finalizată fabulos, într-un fel de apoteoză negativă: Sutașul Troian s-ar fi pierdut în apele Oltului cu fiica și ginerele mort, lîngă cetatea sa asediată de soldații lui Ioan Corvin. Planul piesei e grandios, impresionant, impecabil. Dar piesa lipsește. În lipsa celorlalte patru acte, primul act e interesant mai mult ca o provocare a imaginației decît ca o realitate literară.

Ceea ce e scris, actul întîi, pune abia premisele conflictului. Stancu, logodnicul Dinei, fiica Sutașului, conduce o acțiune armată a boierilor contra lui Vlad Dracul, autorul multor nedreptăți de cînd are domnia. Aceasta se face fără știrea lui Troian, partizan al fostului domnitor Dan, ucis de Vlad, al cărui fiu e în realitate Stancu. Troian ignoră și ascendența lui Stancu și acțiunea lui; nu i se divulgă aceste lucruri pentru că el respectă orbește instituțiile țării și automat pe cei ce le reprezintă, indiferent de ultragiile făcute de aceștia. Situațiile sînt complicate istoric și politic prin evidențierea aspectelor negative din domnia lui Mircea cel Bătrîn odată cu Stancu a cărui familie avusese de suferit. Complicații în sensul tensiunilor dintre datorie și pasiune, dintre dreptate și convențiile existenței tradiționale apar spre sfîrșitul actului, cînd se anunță venirea lui Vlad Dracul la cetatea lui Troian. Stancu nu se poate răzbuna pentru că amîndoi sînt oaspeții Sutașului. Din punct de vedere literar, s-ar reține evocarea luptei eșuate de la Glava, care amintește prin dinamism și culoare de reconstituirea similară din *Scrisoarea III* de Eminescu. Conducerea personajelor este impecabilă dramatic, deși două sau trei neologisme deranjează nu neapărat spiritul epocii sub aspectul reconstituirii documentare, cît atmosfera piesei, mai ales în cazul unui autor de tip tradițional.

A generaliza pornind de la un fragment e însă imposibil, dacă el nu e cumva rezultatul unei concepții anume, bunăoară a celei romantice care considera fragmentul

drept o posibilitate de realizare artistică și indiciul unei concepții de cuprindere totală a realității și ficțiunii. Așadar, rămîne *Vlaicu-Vodă*, piesa terminată, independentă, dar virtualmente aparținînd unei trilogii față de care ea însăși e numai un fragment.

Vlaicu-Vodă ar avea întrucîtva soarta *Cîntării României*: au existat și vor mai exista desigur istorici literari care se vor ocupa de paternitatea dramei, și vor mai fi unii care se vor strădui să afle cît îi aparține lui Alexandru Odobescu și care este aportul lui Alexandru Davila, dacă drama era mai bine să fi fost numită *Doamna Clara* după Odobescu, sau *Vlaicu-Vodă* după Davila. Dar aceste lucruri ne preocupă prea puțin; ne interesează în schimb faptul că piesa există ca un moment al literaturii dramatice românești.

Privită în sine, piesa are puține cusururi; privită într-o raportare istorică, ea are uncle — dacă se ține seama de un plan universal — ce pot fi însă lesne convertite în calități pentru existența națională a literaturii. Piesa a fost jucată pentru prima dată la 12 februarie 1902 pe scena Teatrului Național din București, unde desigur că au venit spectatori purtînd fracuri și jobene, pantofi de lac și un anumit tip de rochii lungi; această dramă apare după ultimele producții ale unor Ibsen și Strindberg, și cam în aceeași vreme cu piesele de apogeu semnate de Hauptmann, Maeterlinck, Shaw sau Cehov. Ea are prin urmare neajunsul de a fi apărut cu trei sau patru veacuri mai tîrziu decît trebuia și sîntem obligați să recunoaștem că întîrzierea e totuși relativ mare. Să nu ne mire, deci, că piesa lui Davila prezintă un caracter limitat într-o epocă de modernizare generală a lumii și de refuz sau de subminare parodică a teatrului istoric; dar nu ne putem împiedica să ne pară rău totuși că problemele de care se ocupă dramaturgul sînt acum în aparență probleme strict naționale, mai ales că aceleași probleme ar fi fost în vremea unor Calderon, Corneille sau

Shakespeare definitorii pentru umanitate și chiar pentru univers.

Dacă ignorăm pe cît ne e cu putință această ieșire din universalitate, vom ajunge lesne și la însușirile piesei: sînt însușiri ce țin de matca stilistică a unei națiuni, de problematica organică a acesteia, peste care nu se poate trece decît cu o mare pagubă pentru înțelegerea eului colectivității respective. Drama reflectă fără îndoială evenimente consumate într-un anume moment istoric; dar confruntarea lor cu evenimentele altor momente ne conduce la ideea existenței unor stereotipuri. Repetiția dă naștere la rîndu-i ideii de problemă; prin inversare, această problematică primește în sfîrșit un caracter politic concret, de la un moment la altul pînă în contemporaneitate. Davila pare să continue din acest punct de vedere pe Alecsandri din *Despot-Vodă*, pe Hasdeu din *Răzvan și Vidra*, și să se dezvolte simultan cu Delavrancea din trilogia sa dramatică; realitatea este că mai mult decît oricare altul, autorul lui Vlaicu-Vodă intuiește caracterele esențiale ale problematicii politice românești. De-abia după el va începe ilustrarea acestei problematici prin Victor Eftimiu din *Ringala*, prin Mihail Sorbul din *Letopisești*, și îndeosebi prin Eugen Barbu din *Princepele*. Să vedem prin urmare care sînt aceste probleme și să urmărim simultan sensibilizarea problematicului. Căci, în fond, drama există atît cît există această posibilitate a estetizării unei problematici printr-o tehnică adecvată. Vom parcurge deci deopotrivă dezvoltarea evenimentelor și reprezentarea lor estetică, montajul dramatic și valoarea lui de reprezentare. Ne interesează mai puțin valoarea documentară a piesei, efortul depus în reconstituirea unei atmosfere, sau ne interesează în măsura în care-l interesează și pe Davila: adică exact atît cît este necesar pentru a structura datele unei probleme prin relative evenimente istorice. De altfel, relativitatea faptică are o mare importanță în măsura în care atestările puțin numeroase dau ima-

ginației posibilitatea să completeze în sens fenomenologic, transformînd printr-un aranjament ipotetic pe *atunci* în *oricînd*, prin miza pusă pe valoarea de continuitate a lui *aici*.

Dar să lăsăm întîmplările piesei să se desfășoare și să se închege în jocul lor specific. Muntenii s-au aflat într-o expediție în Transilvania, supusă de către regele maghiar, și au avut sorți de izbîndă zădărniciți însă de o trădare: doamna Clara dă ordin să se retragă o parte din armată și astfel este slăbită puterea de luptă a românilor. Prințul ungur Mikloș este anunțat de acest lucru, și masacrarea resturilor taberei române sau uciderea lui Nicolae, fratele domnului, devin niște posibilități la îndemîna lui. Apoi, doamna Clara închină țara regelui Ungariei și bisericii catolice; cheamă trupe străine și-l transformă pe Vlaicu într-un vasal. Țara este astfel înstrăinată de trei ani, și ne aflăm în anul de grație 1370. Boierii, cîți nu sînt întemnițați, sînt umiliți, cîrtesc și complotează; luîndu-se după aparențe, ei îl acuză pe domnitor de lașitate și îngăduință. Pe de altă parte, se zvonește că Vlaicu își pierde vremea împreună cu Grue pentru a aduna *o comoară*, lăsînd astfel țara în seama mamei sale vitrege, ale cărei acțiuni sînt în fapt ordonate de baronul Kaliany, solul regelui maghiar. Guvernarea acestora este însă aparentă. În deplinătatea facultăților sale mintale, Vlaicu contracarează ițele străine prin Grue, sfetnicul său taciturn și fanatic. Din cele enunțate pînă acum se conturează originea tensiunilor dramei. Dacă politica înseamnă un joc al relațiilor, ea nu este mai puțin unul al conflictelor neutralizate sau aprofundabile; dacă drama este un joc de personaje, ea nu este mai puțin unul al tensiunilor. Și, în genere, cu cît tensiunile interpersonale, intergrupale și internaționale vor fi mai numeroase, cu atît valoarea dramatică va crește, căci cu cît complexul de articulații umane va fi mai mare, cu atît mai dificil de rezolvat va fi el. Piesa figurează așadar un prim antagonism funda-

mental: acela între suzeran și vasalul care aspiră către o dezvoltare liberă, independentă. Din acest joc prim de tensiuni decurg toate celelalte: între două religii, între două spiritualități, între două civilizații, între categorii de indivizi avînd mentalități opuse.

Cum se poate lupta împotriva unei asemenea forțe brutale și totodată subtile? Evident, prin soluția occidentală a eroismului exterior, misionarist-militar, sau prin eroismul inteligenței diplomatice, servită la momentul potrivit și de forța fizică. Românul, s-a observat de multe ori, este prea inteligent pentru a-și asuma mitul misionarismului armat chiar și pentru apărarea propriei țări: metoda lui predilectă va fi aceea subordonată unei diplomații externe și interne flexibile, materializată prin gînduri care nu se traduc în fapte și prin fapte care nu lasă să transpară intențiile finale. De aici, posibilitatea transformărilor care nu se lasă bănuite, a aparențelor devenite insesizabil esențe și invers; de aici, dramatic vorbind, posibilitatea declanșării unor tensiuni care fac drama.

Vlaicu-Vodă cunoaște deci o tensiune între domnitor și doamna Clara, o tensiune însă mascată vreme multă prin disimularea impecabilă a supunerii smerite din partea lui Vlaicu; apoi, o tensiune între boieri și grupul doamnei Clara și, în sfîrșit, o tensiune între boieri și masca lui Vlaicu modelată pentru raporturile față de doamna Clara. Desigur, se vor manifesta și alte tensiuni marcînd raporturile familiale sau pur și simplu poziționale: ele vor fi amintite pe parcurs. Drama debutează în momentul în care situația explozivă pare a se fi constituit, cînd tensiunile principale trebuie rezolvate sau măcar convertite temporar prin alte distribuții. Iată-i așadar pe boieri adunați într-o noapte conspirativă: sînt tot felul de boieri, e de față reprezentantul bisericii și Groza, boierul moldovean exilat care caută să reinstaureze dreptatea și pe pămîntul natal. Groza este cel care propune să se ceară lui Vlaicu o alegere între țară și doamna Clara și tot el indică

un nou suveran pentru Moldova prin persoana lui Mircea. Dar Pala, un spion al doamnei aflat la postul său, este prins: în cursul controverselor privind soarta sa, el încearcă să fugă, nu reușește și atunci apelează la Mircea, aflat și el în împrejurimi. Pala este deocamdată salvat, boierii îi propun direct lui Mircea scaunul Moldovei și, prin intermediul tînărului de douăzeci de ani se creează o nouă tensiune: el este constrîns de fapt să aleagă între domnia asupra unei colectivități și domnia asupra iubirii prin Anca. Iată prin urmare o situație dilematică în sensul eroismului cornelian; altfel, trecerea lui Mircea de la jocurile cu mingea și de la pasiunile tinereții către perspectivele domniei, amintește și de dialectica shakespeariană a mutațiilor absolute: el nu e deocamdată decît un Henric care ezită să treacă de la divertismente la gravitate, care refuză domnia stîrnind disprețul justificat al boierilor.

O nouă tensiune în desfășurarea subiectului vine apoi din exteriorul complexului de personaje intrate în joc: sora și cumnatul lui Vlaicu, ostatici pînă atunci la Gomneh, sînt eliberați grație purtării exemplare a domnului față de regele Ungariei și urmează să sosească în trei zile. Sosirea lor echivalează cu eliberarea domnului de grija disimulării pe care și-o asumase doar din dorința de a-și scăpa pe cei apropiați. Înaintea lor ar trebui să sosească un mesager care să-i anunțe și lui Kaliany noua situație; acesta dispare suspect dar foarte util în Olt, astfel încît Kaliany devine la rîndu-i un fel de ostatec. Pe de altă parte, de dincolo de Dunăre pornește spre Curte o frumoasă solie alcătuită din o mie de oameni înarmați, care au misiunea de a o cere în căsătorie pe Anca din partea voievodului Simon Stareț. Acumularea acestor noi fapte generează astfel noi conflicte, realizate deocamdată într-un mod latent, prin pregătiri psihologice. În alt plan, plîngerile lui Miked, banul Severinului și delegat al boierilor conspiratori, sînt ascultate de Vodă, care-l învestește cu dreptul de a spune ce vrea din partea sa celor nemul-

țumiți. Miked boicotează în consecință deciziile Clarei, care vine la rîndu-i să ceară socoteală lui Vlaicu. Doamna pretinde pedepsirea cîtorva zeci de boieri pentru încercarea de asasinare a lui Pala, dar Vlaicu i-l făgăduiește numai pe Groza, care ar fi fost capul răutăților. Arestat, Groza e de fapt înarmat și ținut ascuns pînă la clipele decisive. Clara cere în schimbul rudelor, pe care le crede încă prizoniere, privilegiul pentru Ludovic I de a construi o cetate la Severin și renunțarea la sprijinul acordat lui Strașimir, voievodul de Vidin și soțul surorii lui, care e și fata Clarei. Cererile Clarei sînt prin urmare cunoscute și eterne: concesii înrobitoare, construirea de baze militare pe teritorii străine cu scopul de a înrobi noi popoare.

După cum se poate observa, antagonismul principal e avansat prin descompunerea lui în multe și mici antagonisme provocînd situațiile dilematice: sancționarea sau absolvirea boierilor, cedarea sau păstrarea ființei naționale, respectarea sau ultragierea unor poziții familiale. Conflictul se desfășoară în mod firesc pe mai multe planuri, poate pe prea multe, dînd în orice caz sugestia complexității realizării politice și, automat, tensiunile dramei. Kaliany află de sosirea soliei petitoare dinspre Dunăre și nu ignoră faptul că legătura de rudenie dintre doi suverani va fi și un mijloc de consolidare a două state. Clara nu crede că Vlaicu ar poseda deocamdată vreo informație în privința soliei și cu atît mai puțin e în stare să accepte disimularea domnului; în noua situație, ea o încurajează pe Anca în dragostea pentru Mircea, și consimțămîntul ei are rolul de a sabota posibila legătură interstatală. Dar exact acum Mircea se află într-un fel de balansoar afectiv cu Anca: disprețuit de boieri cu o noapte în urmă, sufletul îi e catalizat de ideea puterii domnești și visul de mărire începe să-l întunece pe cel de iubire. Planurile lui Vlaicu în legătură cu Anca sînt cunoscute de el odată cu reînnoirea mai vechii alternative, moldovenii solicitîndu-l din nou pentru înlocuirea lui Lațcu.

Dar Mircea cere boierilor să se revolte și împotriva lui Vlaicu, motivația sa fiind de data aceasta dictată de interese pur personale. Exact în momentul în care boierii sînt cîștigați de planul lui, se naște însă o nouă tensiune temporară: în plenul noii adunări apare doamna Clara care este și ea de acord cu anularea domniei lui Vlaicu pe care o vede printr-o soluție radicală: asasinarea acestuia în aceeași noapte. Propunerea displace boierilor, care vor doar o detronare cinstită. Modelată perfect pe situație, cîștigînd efemer un ascendent asupra asistenței, Clara se repliază, devenind din nou disprețuitoare și Pala primește însărcinarea de a-l ucide pe Vlaicu. Boierii ajung să se spovedească domnului; Mircea nu-i urmează și pentru el Anca apare din nou propunînd fuga, de data aceasta acceptată. Exact atunci cînd era nevoie, se ivește însă și garda care-l aresteză în numele lui Vodă, și Pala mai are încă timpul să-l asigure că a doua zi va fi domn. Boierii sînt iertați de Vlaicu, dar absolvirea este la rîndu-i o alternativă care are drept preț sancționarea Clarei prin boieri, domnul păstrîndu-și în continuare mîinile curate. Este însă și momentul ca în prezența boierilor, domnul să-și deschidă faimoasa culă din care ies o serie de viteji înarmați, despre care se credea că sînt închiși, și pe care Vodă îi pregătise pentru o revoltă împotriva cotropitorilor. Tot acum, pentru ca acumularea de lovituri teatrale să fie și mai strivitoare, apare și Dragomir, un luptător mazilit de Clara, care apărase patru decenii granițele țării. Vestmîntul de catolic minorit îl face necunoscut la început; boierii se iau din nou după aparențe și domnul îi mustră din nou. Se ivește din culise și Anca mărturisind lui Vodă partea ei de vină din faptele necugetate ale lui Mircea, izvorîte din iubire; Vodă acceptă bucuros situația și, sacrificîndu-i iubirea, o iartă cu condiția să-l ia de bărbat pe Simon Stareț. Cînd ea e consolată cu jertfa, își face intrarea și Mircea, pocăit, deconspirînd planul Clarei de ucidere a domnului prin pumnalul lui Pala. Este chemată

Clara și, ca într-o scenă din Dumas-tatăl, se reconstituie istoricul faptelor de după prima ei trădare. Jocul cu cărțile pe față e, în sfîrșit, și un bun pretext pentru a confrunta odată cu cele două personaje două concepții asupra guvernării: prin sprijinul pe tradiție sau prin opțiunea pentru o schimbare radicală, ruptă de realități, așa cum o practică doamna Clara. Vlaicu e susținut în dispută de țară; Clara de regele Ungariei. Teatral vorbind, scena e rezolvată mai ales prin intervenția lui Miked, care dă o definiție a tradiției poetizată fără cusur. Doamna Clara iese înfrîntă din această confruntare, dar ura ei este sporită. Vlaicu nu ignoră complotul care urmează să-i aducă moartea și asistă cu calm cum atentatorii prinși în cursă sînt măcelăriți. De-abia acum poporul inexistent pînă atunci e informat; doamna Clara e în continuare liberă, detașamentul lui Kaliany e dezarmat și arestat; baronul se încăpățînează o vreme să fie trufaș și apostrofează chiar pe domn, dar lucrurile se lămuresc repede și pentru el, cel care se va întoarce singur în țara lui. Partizanii Clarei încearcă eliberarea arestaților. Închisoarea e însă probabil deschisă chiar din ordinul domnului, căci evadații sînt întîmpinați de mulțimea înarmată tot din ordinul domnului de către Grue. Din masacrul genial organizat scapă, iarăși, doamna Clara. Dar ea cunoaște de acum explicația machiavelică a păstrării ei în viață de către Vlaicu: „Nu mai sunt primejdioasă, deci am voie să trăiesc". Doamna Clara va fi închisă la Snagov, ca o „fiară". Pentru ca lucrurile să se lămurească global, se pregătește ad-hoc și campania de eliberare a Moldovei și se epuizează posibilitățile situaționale prin apariția soliei lui Simon care cere pe Anca. Mircea încearcă să-l înjunghie pe Vlaicu, acesta e salvat de Grue care moare în locul lui. Vlaicu nu-l pedepsește nici acum pe Mircea, care de altfel cere îndurare: în viață fiind, el va lua locul dispărutului Grue lîngă domn.

Caracterele personajelor oferă într-o mare măsură posibilitățile de ilustrare a tensiunilor conflictuale. Determinînd direct sau indirect acțiunile celorlalte personaje, în centrul piesei se află Vlaicu, alias Vladislav IV Basarab, fiul lui Alexandru Basarab, învingătorul glorios al lui Carol Robert, tatăl lui Ludovic I, suveranul maghiar contemporan lui Vlaicu. Domnul Țării Românești reprezintă tipul de guvernare care-și găsește un fond universal într-un machiavelism aproximativ, echivalent însă unui orientalism specific, și în identitatea națională particularitățile relevante. Prin el literatura română își are primul personaj care se află în fața marilor probleme eterne: unificarea teritoriilor de limbă română, alianțele posibile pentru apărarea integrității ființei naționale, colaborarea în Balcani. În acest nod de complicații și de instabilități funciare, condiția de existență a suveranului este minată și de relativa sa determinare în raport cu celelalte pături sau clase care-l pot priva de exercițiul funcțiunii: "Ce e domnul? O păpușă fără preț. / Spargeți-o: ne-om face alta!" Reflecția aceasta, datorată domnitorului, nu este mai puțin a oricărui personaj similar dintr-o piesă istorică shakespeariană. Într-o țară aservită, cînd boierii nu au destulă competență pentru marile jocuri politice, cînd însăși familia „suveranului" este divizată după interese mai mult sau mai puțin personale, domnul trebuie să se gîndească singur la destinul țării, care nu e mai puțin șansa sa de a exista superior, dar care altfel se poate confunda cu destinul propriei familii. „Sfînt se face orice mijloc pentru-a țării apărare!" este deviza domnitorului, o deviză machiavelică ce trebuie fără îndoială puțin retușată. Practic, Vlaicu este promotorul apărării prin disimulare, prin supralicitări ale supunerii, prin refuzul agresivității exteriorizate. El vrea să cîștige fără lupte inutile, fără glorie antumă, prin diplomația echilibrului. Orice zăngănit de arme, afirmă el, ar deștepta atenția celor de afară. E fericit atunci cînd

nu e obligat să dea o decizie categorică într-o situație dilematică, dar el însuși devine astfel un complex de tensiuni, de iradieri dilematice. Conduita față de doamna Clara e smerită; el își arată cealaltă ipostază în raporturile cu Grue, oglinda sa. Față de boieri e binevoitor, înțelegător, probînd însă o ambiguitate marcată prin chiar univocitatea masei boierești incapabilă să prindă sensul complicatei dualități. Aflat undeva deasupra tuturor, înțeles de ceilalți întotdeauna în funcție de un moment anume și niciodată în viziune, Vlaicu în ipoteza lui Davila aparține rasei marilor conducători pentru care raționamentele politice se bizuie pe scepticismul superior apt să facă din oamenii supuși și chiar din sine nu atît personalități cît figuri și instrumente de manevrat într-un uriaș și frumos spectacol colectiv. În acest sens, Vlaicu poate fi comparat cu Cezar văzut de Shakespeare sau cu Romulus cel Mare văzut de Dürrenmatt; iar dacă piesa este considerată în aspectul ei pur fictiv, comparația își poate găsi un termen în Prospero din *Furtuna* shakespeariană.

Doamna Clara, soția lui Alexandru Basarab și mamă vitregă a lui Vlaicu, este deja personajul univoc, ilustrînd monotonia rigidității trufașe.

În activitatea sa distructivă, Clara este ajutată de baronul Kaliany; solul ungur e plămădit din aceeași materie caracterologică simplă, evidențiind și mai mult forța suplă a lui Vlaicu. Kaliany îl disprețuiește pe Vodă fără să se ostenească să-l observe mai atent. Vlaicu, în schimb, îi laudă vestmintele strălucitoare ignorînd capacitățile intelectuale ale celuilalt, și Kaliany este anihilat în modul cel mai eficace.

Grupul boierilor este prea puțin plasticizat. Lipsesc individualitățile, personajele definindu-se mai ales prin replici ale căror idei sînt însă lesne interschimbabile. Boierii sînt de fapt aduși în scenă pentru a schița configurația sociologică; puterea le este altfel nulă și oscilațiile lor de situare politică sînt elocvente. În

fapt, ei reprezintă destul de exact condiția unui grup social inferior puterii absolute aflate în plin proces de afirmare în stat. Grue, sfetnicul cel mai apropiat de domn, e un fanatic și un taciturn; moartea sa care-l salvează pe Vlaicu este pe măsura vieții sale nu lipsită de un oarecare mister. Groza reprezintă boierimea moldoveană mazilită care ține să-și revadă țara scoasă de sub jugul puterilor militare și spirituale străine; astfel, el e o marionetă, ca și Costea Mușat, spătarul Dragomir, Vlad Dobceanul, Manea, Aldea Algiu, Român Herescu, Murgu, Baldovin etc. Banul Miked, și el un rol ilustrativ, se diferențiază poate de ceilalți printr-o tiradă a tradiției:

Doamnă, datina străbună e mai mult decît o lege.
Domnul ce-și cunoaște țara, din chiar traiul ei culege
Obiceiuri de tot felul, trebuințe de-orce soi,
Năzuințe, doruri, vise, ure, patime, nevoi.
El le cerne, le frămîntă, le topește, le strecoară,
Și le toarnă, ca-ntr-o matcă, în cuvîntu-i către țară;
Din aceste vorbe-nalte, ale domnilor români,
Timp de veacuri, neamul țese datina de la bătrîni.
Pruncul, de la sîn o soarbe-n fiecare strop de lapte;
Leagănul, în care doarme, i-o șoptește-n blînde șoapte;
I-o mai spune vechiul basmu de bunică povestit;
Doina lung i-o cîntă-n frunză cînd e vîrsta de iubit;
Arcul, ghioaga din perete pururi i-o aduc aminte;
O citește-n pomenirea de pe lespezi de morminte.
Și, sub pajera cu cruce, dezmierdîndu-și visul său,
Sufletul i-o face una cu credința-n Dumnezeu!

Un personaj oarecum diferit este Mircea, viitorul Mircea cel Bătrîn, deocamdată numai nepot al lui Vlaicu și tînăr în vîrstă de douăzeci de ani. Instabilitate explicabilă prin atracțiile variate ale vîrstei și prin chemările încă nedeslușite ale sîngelui Băsarabilor, el oscilează între iubire și fascinația puterii; dar trebuie precizat că oscilațiile sale nu sînt întru totul inițiative personale, ci și efecte ale presiunii sistemului. El este pentru iubire, atunci cînd nu are

posibilitatea tronului, este atras de tron cînd acesta i se oferă, este gata pentru o sîngeroasă răzbunare atunci cînd e frustrat de iubire.

Un alt personaj singular, deși cu o circulație redusă în piesă, este Pala. Aventurier și spion, intrigant și ucigaș la comandă, altfel copil încă, Pala știe să fie diabolic și să impună personajelor, cu destulă grație, cînd iubirea, cînd puterea. Prin Pala e ilustrat un tip specific pentru literatura noastră istorică: acela al străinului aventurier, care, într-un fel sau altul cu mai multe sau mai puține puteri, la ordin sau din proprie inițiativă încearcă să influențeze istoria unei țări aflată în stagnările tradiției. Anterior, se poate reține existența unui Despot-Vodă prin Alecsandri; ulterior, un misterios cavaler francez trece prin Moldova din vremea lui Duca-Vodă în *Zodia Cancerului* de Mihail Sadoveanu, pentru ca în sfîrșit, messer Ottaviano din *Princepele* lui Eugen Barbu să nu fie în fond decît ipostaza superioară a lui Pala.

Așadar, prin caracterele acestor personaje și ale grupărilor de personaje se realizează tensiunile piesei, situațiile dilematice decurgînd paralel sau dezvoltîndu-se potrivit principiilor cauzalității. Tensiunile principale au fost deja amintite prin schițarea subiectului și descrierea personajelor. Tensiunile secundare necesită însă amănunțirea piesei, în măsura în care ele au o natură cauzală și țin strict de context. O exemplificare a corelațiilor dintre tensiunile principale și cele secundare poate fi făcută pornind de la orice punct al piesei. Iată bunăoară tabloul acestor tensiuni din actul întîi, el fiind edificator pentru întreaga piesă.

Mircea este, după cum s-a mai spus, cuplat cu Anca. Această pasiune e complicată prin situarea ei într-o raportare confuză la problemele succesiunii în guvernare: fiind mezinul, Mircea nu poate ajunge domn, ci, cel mult, cîndva, ban. S-ar părea deci că Anca este o compensație pentru lipsa

tronului și tînărul își găsește în erotism o uitare pentru măririle care-i sînt atît de aproape și în același timp atît de departe. La începutul piesei se sugerează că Vlaicu este pornit împotriva lui; la rîndu-i, doamna Clara îl consideră prea tînăr și neexperimentat pentru viața politică. Totuși, Mircea, jucătorul de oină, dăduse dovadă de vitejie pe cîmpul de luptă; în sfîrșit, există o tensiune chiar între această iubire și frămîntarea generală, iubirea fiind aici situare atemporală, ieșire din conflict.

Altfel, tensiunile situațiilor sînt produse și prin clasicele denivelări, unele personaje divulgîndu-se în cadrul prezenței nemarcate a altora. Pala se află ascuns într-o scorbură și aude tot ce-și vorbesc îndrăgostiții Mircea și Anca; la rîndu-le aceștia se ascund cînd vin boierii conspiratori și la rîndu-le par a avea o poziție privilegiată față de aceștia din urmă, dar nu atît de privilegiată ca a lui Pala care, la rîndu-i, nu este chiar atît de privilegiat în raport cu spectatorul-realizatorul tuturor denivelărilor. Dar Pala este ulterior descoperit de un căușel și scos din scorbura în care se ascunsese: jocul tensiunilor în evoluția lor spre anulare se desfășoară acum în sens invers. Eliberarea spionului Clarei este echivalentă cu deconspirarea boierilor, uciderea lui e un preț prea mare pentru faptele lui și pentru profilul lor moral; pe de altă parte, dacă Pala a fost trimis acolo, înseamnă că doamna Clara știe totul despre conspirație, în afară de amănunte: tensiunea devine acum sinonimă cu amenințarea. O altă tensiune se produce în măsura în care Pala deconspirat poate deconspira pe Mircea, ascuns și el în împrejurimi și rămas într-o poziție privilegiată. Salvarea lui Pala prin divulgarea prezenței lui Mircea are drept efect însă compromiterea boierilor față de doamna Clara. Iată deci într-un singur act, un joc magistral de situații care țin în destul de redusă măsură

de gravitatea dramei istorice eroice. De altfel, piesa este construită ea însăși pe o primă tensiune care adeseori trece neobservată: acțiunile lui Vlaicu sînt de la bun început legate de răgazul celor trei zile necesare întoarcerii ostatecilor de la Gomneh. Acest interval, similar aceluia din unele comedii ale lui Shakespeare, creează un suspense și domină toate celelalte fapte care intervin între Vlaicu și Clara sau boieri. Această denivelare o realizează de fapt numai spectatorul; o altă denivelare de același tip, dar cu o circulație și mai redusă, reductibilă exclusiv în persoana lui Vlaicu, e constituită de însăși disimularea domnitorului, autenticitatea sau masca fiind divulgate doar prin vagile priviri schimbate uneori între Vlaicu și Grue, potrivit unui cod care scapă tuturor. În sfîrșit, mai poate fi menționat debutul tradițional al piesei printr-o scenă oarecum exterioară conflictului principal, pe care numai îl anunță. E tehnica dramatică a privirii concentrice mutate dinspre panoramicul social către cei care se încadrează în spectacolul propriu-zis. Moș Neagu ilustrează într-un fel infrastructura socială conflictuală: el este ecoul lumii, echivalentul corului antic. Prin această manieră de introducere laterală a conflictului principal, valoarea tensională e augmentată, sugerarea problematicii sporind ambiguitatea și punînd pe spectator în imposibilitatea, iarăși temporară, de a ghici desfășurarea întîmplărilor. Această scenă are într-un fel și rolul uverturii unei opere, prin care se anunță cîteva motive melodice fără să se spună ceva asupra subiectului.

Piesa uzează de versuri tradiționale, rimele definind convenționalitatea academică, chiar dacă versul șchioapătă uneori. Este corect întrebuințată și tehnica de constituire a replicilor mai multor personaje într-un singur vers. Nu lipsesc, evident, tiradele

atît de iubite de romantici: Davila are însă grijă ca ele să nu fie prea lungi.

Vlaicu-Vodă are pentru momentul apariției un caracter simbolic, reactualizînd problema resurecției naționale. Dacă ne amintim că în aceeași vreme își publica Goga cele mai importante poeme, și că Sadoveanu tipărea *Șoimii*, putem înțelege mai bine funcția piesei lui Davila. Vrem să afirmăm că, pentru contemporani, Davila reprezintă în cadrul muntenesc ceea ce este Goga pentru Transilvania și Sadoveanu pentru Moldova.

MARIAN POPA

1828 *S-a născut la Parma (Italia), Carol Davila, presupusul fiu natural al pianistului maghiar Franz Liszt și al contesei d'Agoult, cunoscută sub pseudonimul Daniel Stern.*

1853 13 martie. *Doctorul Carol Davila se stabilește în Țara Românească, unde primește misiunea de a organiza serviciul sanitar.*

1859 *Este numit adjutant al principelui Ion Alexandru Cuza, cu gradul de colonel.*

1860 *Este înaintat la gradul de general.*

1861 mai. *Doctorul Carol Davila se căsătorește cu Ana Racoviță, fiica Zincăi Golescu și nepoata lui Dinicu Golescu.*

1862 12 februarie. *S-a născut la Golești (Muscel), Alexandru Davila, fiul cel mai mare al doctorului Carol Davila, inspector general al serviciului sanitar din Principatele Unite, și al Anei Racoviță, născută Golescu.*

1866 *În urma examinării, de către Adunarea legislativă, a proiectului de lege, doctorul Carol Davila dobîndește cetățenia română.*

1867 *Carol Davila a întemeiat Societatea Medicală din România, a pus bazele școlii naționale de medicină și a înființat două orfelinate.*

1869 *Alexandru urmează cursurile școlii primare la Goleşti (Argeş) cu învățătorul Cucu Starostescu; apoi în Bucureşti, la şcoala luterană.*

1871-1874 *Urmează cursurile gimnaziale la Institutul particular al lui V. A. Urechia, din strada Astronomului. Despre atmosfera din internatul gimnaziului, își va reaminti, cu neplăcere, în* Corespondența *sa.*

1873 Vara. *Vizitează, împreună cu tatăl său, expoziția din Viena și admiră Opera, actorii și costumele; continuă studiul limbii germane, și ia lecții de înot.*

1874 13/25 ianuarie. *Moartea tragică a Anei Davila.*
În această perioadă cunoaște marile figuri ale vieții culturale românești: poetul Vasile Alecsandri, pictorul N. Grigorescu, Șt. O. Iosif ș.a.

1876-1879 *Urmează cursurile liceului Saint-Louis din Paris; aici este coleg cu viitorul comediograf George Feydeau și cu Jacques de Feraudy, viitor societar al Comediei Franceze. La 14 ani citește „dintr-o suflare" pe Shakespeare. În anii studiilor pariziene leagă cunoștință cu N. Xenopol, Take Ionescu, N. Filipescu ș.a.; iar dintre prietenii săi români, de aceeași vîrstă, amintim pe frații Brăiloiu, verii săi Grant ș.a.*
Deși se zbate și depune mari eforturi, nu izbutește să atingă nivelul cerut de profesori.

1879 *Are prilejul să cunoască pe Paul Verlaine, la berăria La Source din Boulevard Saint-Michel.*

1877-1878 *Doctorul Carol Davila organizează ambulanțele armatei române.*

1879 21 martie. *Alexandru își anunță rudele din țară că nu a izbutit la examenul de bacalaureat.*

1880 *Plănuiește să se prezinte din nou la examenul de bacalaureat și continuă să vizioneze spectacolele Teatrului*

franceз cu piesele lui Molière, în interpretarea marelui Got.
Cele dintîi versuri în franceză, Au peuplier de la maison; *cuprind o rememorare sentimentală a anilor copilăriei, petrecuți în casa din Cotroceni.*

1881 *Este numit atașat supranumerar în centrala Ministerului Afacerilor străine.*

1882 *Numit atașat ncretribuit la legația din Roma.*

1883 *În aceeași calitate este încadrat la legația din Bruxelles. Intenționează să se prezinte, acolo, la examenul de bacalaureat.*

1884 *Moare doctorul Carol Davila. Alexandru părăsește cariera diplomatică și este numit inspector de poliție în capitală.*

1885 *Demisionează. Continuă să studieze istoria și literatura. Colaborează cu cronici teatrale la* Epoca, *fondată în același an și la* Independența română. *Publică versuri în* Revista literară *a lui Alexandru Macedonski.*

1885 5 decembrie. *Alexandru Davila se căsătorește cu Hortensia Keminger, fostă elevă la Azilul Elena Doamna, întemeiat de Ana Davila.*

1886 1 decembrie. *Se naște Carol (Citta) Davila, cel mai mare fiu al lor.*

1888 *Împreună cu profesorul și bibliotecarul Nerva Hodoș vizitează mănăstirea Vieroșu, din apropierea Goleștilor. Se pare că tovarășul său de drum, privind inscripția de pe mormîntul lui Albu Golescu, i-a sugerat ideea unei piese istorice.*

1889 *Se pronunță divorțul soților Alexandru Davila-Hortensia Keminger, în favoarea soției.*

1890 *Numit administrator al plășii Măcin (Dobrogea), unde se pare că s-a ocupat de prinderea banditului Lescinsky.*

1891 *Alexandru Davila este numit controlor la serviciul arhitecturii de la Eforia Spitalelor Civile.*

1896 *Tipărește* Revista sportivă.

1898 5 martie-4 septembrie. *Se îndrăgostește de Ana Pherekyde, nepoata ministrului justiției din acea vreme; familia tinerei îi înscenează un proces, cu urmărire penală. Alexandru Davila povestește aceste întîmplări în* Journal intime, *scris într-o frumoasă limbă franceză (tipărit în traducere românească în 1972).*

1900 16/28 februarie. *Propune lui Scarlat I. Ghica, directorul general al Teatrului Național, să i se concesioneze Opera națională, pe termen de trei ani, „fără nici o subvențiune specială, pentru a contribui la dezvoltarea și propășirea artei la noi", „obligîndu-se a da pe fiecare an cîte o operă absolut nouă pentru publicul bucureștean și cîte trei opere din repertoriu, cîntate în întregimea lor în limba românească".*
Se mai obliga, de asemeni, să stipendieze, cu cîte 300 de lei pe lună, doi elevi sau eleve de conservator, „sau a se perfecționa în arta lor pe lîngă profesorii celebri din străinătate".

1901 *Alexandru Davila scrie* Vlaicu-Vodă. *După lectura piesei, la care au participat Iacob Negruzzi, D. Ollănescu-Ascanio ș.a., tînărul, pe atunci, Vasile Enescu i-a transcris actul I al piesei, iar directorul Teatrului Național, Al. Sihleanu, a primit-o spre reprezentare.*

1912 12 februarie. *Premiera piesei* Vlaicu-Vodă, *pe scena Teatrului Național din București, în ziua cînd autorul ei împlinea 40 de ani. Din distribuție: C. Nottara în rolul principal, Agatha Bârsescu în doamna Clara; Titi Gheorghiu în Anca, Aristide Demetriade în Mircea Basarab, Ioan Livescu în baronul Kaliany, Ioan Petrescu în Costea Mușat, V. Cernat în spătarul Dragomir și Vasile Leonescu în baronul Miked; rolurile secundare erau interpretate de tinerii, pe atunci:*

Marioara Voiculescu, Tony Bulandra, V. Maximilian, Zaharia Bîrsan.
Apare ediția I-a a dramei în 5 acte, în versuri, Vlaicu Vodă, *la editura Socec.*

1902 *În casele generalului Poenaru i se reprezintă actul scris în limba franceză și intitulat* Le Cottilon.

1904 21 mai. *În grădina palatului Cotroceni s-a reprezentat pantomima-balet* Basmul cu domnița din vis *de A. Davila, în regia autorului.*

1905-1908 *Primul directorat al său la Teatrul Național din București.*

1906 *Dorește să introducă la „matineurile școlare conferințele istorice sau literare apropiate cu spectacolul și aniversarea zilei". Directoratul său a fost caracterizat de o dezvoltare remarcabilă a mișcării teatrale: înmulțirea numărului de reprezentații pe stagiune (de la circa 100, înaintea venirii sale, la 250), triplarea bugetului teatrului, îmbunătățirea situației materiale a actorilor, care încep a fi retribuiți și în vacanțe.*

1908 *Este obligat să-și dea demisia din funcția de director general al teatrelor (și director al Teatrului Național din București), din pricina unei reprezentații de gală în limba franceză. Ordinul de destituire din funcție poartă data de 12 martie.*
Apare ediția a II-a a piesei Vlaicu-Vodă *în Biblioteca românească enciclopedică, nr. 32-34, a editurii Socec.*

1909 *Înființează Compania dramatică Davila, prima încercare de teatru nesubvenționată de stat.*
La 1 august încep repetițiile, iar la 12 septembrie se inaugurează prima stagiune a Companiei Davila cu instantaneul lui I. L. Caragiale intitulat Începem și cu Stane de piatră *de H. Sudermann, tradusă de Emil D. Fagure. Inovațiile aduse de dramaturgul român în montarea pieselor, indicațiile regizorale, alcătuirea repertoriului și distribuțiile cele mai reușite au*

asigurat succesul întreprinderii sale teatrale și au creat o tradiție în teatrul nostru.
Unul dintre membrii fondatori ai Societății scriitorilor români.

1910 *Face parte din comitetul de redacție al revistei* Țara nouă.

1911 *Face parte din comitetul de conducere al S.S.R.-ului condus de Emil Gîrleanu.*

1912 *În vara anului 1912 Compania Davila se destramă din cauză că numeroși artiști valoroși (Tony Bulandra, Ion Manolescu, Romald Bulfinski etc.) se întorc la Teatrul Național.*
Amintindu-și de experiența companiei sale teatrale, Alexandru Davila recapitula: „Vream succes moral și l-am avut. Am cheltuit cu întreprinderea mea mult-puținul care îmi rămăsese de la părinți, dar am croit potecă nouă. Nu se croiește drum nou fără cheltuială."

1912 18 octombrie. *Al doilea directorat al lui Davila, la Teatrul Național din București, începe cu îndemnul său: "Să facem ca publicul să fie atras spre teatru, indiferent de evenimentele externe"...*

1912 14 decembrie. *Premiera lui* Hagi Tudose *de Barbu Delavrancea, constituie o „cădere" nemeritată; schimb de scrisori între cei doi prieteni Davila-Delavrancea.*

1913 *Înființează, împreună cu scriitorul N. D. Cocea, ziarul* Rampa.

1913-1914 *Începe în presă o campanie de denigrare a autorului lui* Vlaicu-Vodă. *C. D. Anghel, P. Locusteanu și alții pun la îndoială paternitatea dramei istorice scrisă de Alexandru Davila. Marele om de teatru român, întristat, declară că* Vlaicu-Vodă *este al său, dar nu va comite greșala de a cheltui 15.000 lei ca să tîrască de zgardă, la bara justiției, niște cerberi cu multe guri.*

1914 *Lucrează la drama istorică* Sutașul Troian.

1914 4 ianuarie. *Ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice primește demisia lui Davila din funcția de director general al teatrelor: motivul principal este neînțelegerea și izbucnirile pătimașe, subiective cu care au fost întîmpinate reformele sale.*

1914 *Întemeiază Cercul bibliofil român, menit să publice capodoperele românești în ediții de lux.*

1915 5 aprilie. *Încercare de asasinat înfăptuită de un slujitor al casei lui.*

1915 20 octombrie. *I se decernează premiul Teatrului Național.*

1915-1918 *Duce o viață de adevărat martir. Țintuit în jilț, autorul lui* Vlaicu-Vodă *dorește să se facă util țării și în această perioadă furnizează informații trupelor române (din relatările lui I. Massoff).*

1917 *Colaborează la* Scena *cu* Scrisori către actorul *X.*

1921 *Ediția a III-a a dramei* Vlaicu-Vodă.

1923 *Traduce* Ulcica spartă *din H. von Kleist și colaborează la revista clujeană* Cultura poporului.

1925 *Continuă să se intereseze de activitatea teatrală. Propune directorului Teatrului Național pentru* Vlaicu-Vodă *o distribuție din care să facă parte Calboreanu, Ana Luca, Lily Popovici și Pop-Marțian. În același an se adresează lui Ovid Densusianu, cu articolul despre* Alfabetul românesc; *profesorul universitar îl asigură că va fi citit într-una din ședințele Congresului filologilor români.*

1925 25 octombrie. *Apare ediția a patra din* Vlaicu-Vodă.

1925-1927 *Într-o serie de interviuri, apărute în revistele* Cinema, Film *și în ziarul* Rampa, *Davila își exprimă admirația pentru arta cinematografică.*

1926 28 noiembrie. *Acceptă propunerea Institutului de arte grafice Oltenia și precizează ca tirajul fiecărui volum al ciclului* Din torsul zilelor *să fie de 2 000 de exemplare; iar suma de 144.000 de lei „să fie plătită de mine, în trei rînduri, la terminarea tipăritului fiecărui volum".*

1927 28 noiembrie. *Constrîns de lipsuri materiale, propune Ministerului Artelor să-i cumpere piesa.*

1928 19 iulie. *Volumul prim al seriei* Din torsul zilelor *apare în luna iunie, iar Camil Petrescu întîmpină cu multă căldură această tipăritură. Romancierul român menționează „marea valoare documentară și literară" și susține că nimeni nu se va putea lipsi de acest volum „atunci cînd va dori să evoce o epocă, de acum dispărută".*
12 octombrie. *Davila mulțumește Ministerului Artelor pentru ordinul dat teatrelor naționale din țară să-i reprezinte piesa* Vlaicu-Vodă.
26 noiembrie. *Dintr-o scrisoare, către același Institut de arte grafice Oltenia, se pare că apăruse și volumul al II-lea al trilogiei* Din torsul zilelor.

1929 *Corespondența cu copiii săi dezvăluie trista stare fizică și materială în care se află Alexandru Davila în ultimele sale luni de viață.*

1929 19 iunie. *O ultimă rază de bucurie mai pătrunde în camera lui Davila: decernarea Premiului Național de poezie al anului 1929. Presa timpului aplaudă această recunoaștere a meritelor dramaturgului român.*

1929 *Se tipărește ediția a V-a din* Vlaicu-Vodă *cu o* Prea cuvîntare *datată: „aprilie 1929", testamentul său literar.*

1929 19 octombrie. *Moare, la București, în spital. La înmormântare au rostit discursuri „foarte simțite și însuflețite de emoție" Aristide Demetriade, Vasile Enescu și Ion Marin Sadoveanu. Este înmormântat la Cimitirul Bellu.*

1934 13 septembrie. *În* Rampa, *care ajunsese la nr. 5 000; se publică articole, cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la înființarea Companiei Davila, semnate de Ion Manolescu, Lucia Sturdza-Bulandra, Ana Luca; Paul Prodan, Marioara Voiculescu și Ion Massoff care retipărește* Viața lui Alex. Davila povestită de el însuși.

D. D. PANAITESCU

VLAICU — VODĂ

dramă în 5 acte, în versuri

PRECUVÎNTARE

(la ed. V)

O producție a închipuirii omenești nu trebuie zisă definitivă cît mai e în viață autorul ei. Deci, nici acest al cincilea avatar al lui Vlaicu *nu trebuie considerat ca fiind cel de pe urmă.*

După numeroase îndreptări și prescurtări, acesta este însă; pînă una-alta, textul pe care aș dori să-l întrebuințeze teatrele cari ar juca această piesă.

Experiența mea de douăzeci și șapte de ani mi-a dovedit că un spectacol nu trebuie, în zilele noastre, să depășească vreo trei ore, cu antracte cu tot.

Consecvent acestei păreri, am prescurtat piesa mea într-astfel încît să nu ocupe scena mai mult de vreo trei ore.

Nu m-am atins de caracterele personagiilor, ci numai de tiradele lor. Îndreptările au avut de țintă unele versuri și tranziții.

Nu am suprimat, îndeosebi, nici un cuvînt vechi pentru că aceste cuvinte sunt, cred eu, la locul lor.

Limba folosită de mine este aceea a poporului românesc; nu există în Vlaicu-Vodă *cuvinte sau locuții cari să nu fie întrebuințate în vreun colțișor al României.*

Aprilie 1929

A. DAVILA

MAMA

Care, mai presus de toate
Datina străbună proslăvind-o,
Ne-ai sădit în suflete credința
Întru reînvierea neamului.
Acest rod al învățămîntului tău
îl închin

POMENIRII TALE

PERSONAGIILE

VLAICU-VODĂ,
domnul țării
RUMÂN GRUE,
credinciosul lui
MIRCEA BASARAB,
nepotul domnului
COSTEA MUȘAT
BANUL MIKED
SPĂTARUL DRAGOMIR
GROZA MOLDOVEANUL
PREACUVIOSUL NICODIM
PALA ITALIANUL
BARONUL KALIANY
VLAD DOBCEANUL
MANEA
ALDEA ALGIU
ROMÂN HERESCU
MURGU
BALDOVIN

PÎRCĂLABUL CURȚII
SOLUL SÎRBESC
MOȘ NEAGU
UN CĂUȘEL
ÎNTÎIUL BOIER
AL DOILEA BOIER
AL TREILEA BOIER
ÎNTÎIUL MOȘNEAN
AL DOILEA MOȘNEAN
UN BOIER BĂTRÎN
CLARA-DOAMNA,
mama vitregă a lui vodă și mama bună a domniței Anca
DOMNIȚA ANCA,
fiica doamnei Clara și soră, despre tată, cu vodă
SANDA
UN COPIL DE CASĂ

Boieri — ostași — moșneni etc.

Acțiunea se petrece pe la 1370, la Curtea de Argeș.

Pe scena Teatrului Național din București s-a jucat mai întîi drama *Vlaicu-vodă*. Prima reprezentație a fost dată în 12 februarie 1902.

ACTUL I

(Teatrul reprezintă o poiană muntoasă şi sălbatică de unde se vede valea Argeşului. La mijloc, spre fund, tulpina scorburoasă a unui vechi stejar trăsnit. La dreapta o stîncă mare, concavă. Bușteni, buturugi etc. E o seară luminoasă. Lumina lunii bate în mijlocul poenii.)

SCENA I

PALA, MOŞ NEAGU

(Scena rămîne cîtva goală; apoi apare, din stînga, moş Neagu căutînd cu luare-aminte. El face semn în culisă de se arată şi Pala. Ei înaintează în scenă şi se asigură că sunt singuri.)

MOŞ NEAGU

Am ajuns, jupîne Pala.

PALA

Drace! locu-i fioros
Ca de vrăji.

MOŞ NEAGU

Sau vrajbe. Iată şi ştejarul scorburos.

PALA

De minune.

MOȘ NEAGU

Dar, jupîne, ierte-mi-se o-ntrebare?
Ce pîndești aci?

PALA

Habar n-am.

MOȘ NEAGU

Ba nu, zău?

PALA

He! mi se pare
Că te joci de-a hămișliul[1]!

MOȘ NEAGU

Hămișliu, eu? N-am nici gînd.
Ce să aflu de la tine ce nu știu de mult?

PALA

De cînd?

MOȘ NEAGU

De cînd casc la curte ochii. Decît să mă rîzi, mai bine
Te-ai încrede și m-ai crede.

PALA

Ce să cred?

MOȘ NEAGU

Ce se cuvine.
Vino... Ia privește-n vale, despre tîrg.

PALA

Ei? ce e?

---

[1] Hămișliu însemnează șiret *(n.a.)*.

MOȘ NEAGU

Vezi
Două umbre, așa strînse una de-alta, dă să crezi
C-ar fi numai una?

PALA

Și-apoi?

MOȘ NEAGU

Dar sunt două; e domnița
Anca și cu Mircea-domnul.

PALA

Ce spui?

MOȘ NEAGU

Amîndoi din vița
Basarabilor.

PALA

Prea bine. Dar ce cată?

MOȘ NEAGU

Se iubesc.

PALA

Ce? Nepotul cu mătușa?

MOȘ NEAGU

Ce e drept că se-nrudesc.

PALA

Și apoi?

MOȘ NEAGU

Păi... ei sunt ținta.

PALA

Care țintă?

MOȘ NEAGU

Vezi, jupîne,
Că ei vin încoa, chiar unde stai la pîndă?

PALA

(pricepînd)

Mă rumâne;
Or ești hămișliu ca vulpea, sau grozav ești de nătîng!
He! ce-i pasă doamnei Clara că doi bieți copii se strîng,
Noaptea, -n brațe!

MOȘ NEAGU

(după gîndire)

Oh! atuncea, știu pe cine...

PALA

Zău? Pe cine?

MOȘ NEAGU

(îngrijorat)

Pe boieri...

PALA

(nepăsător)

O fi.

MOȘ NEAGU

Stăpîne, oh! atunci amar de tine!
Pentru dînșii ești vrăjmașul, veneticul, un lătin;
Că, deși de mult în țară, ai rămas ce ești: străin.
Ești străin, jupîne Pala. Mii de patimi asmuțite
Stau la pîndă, te-nconjoară; și boierii au cuțite
Ce ucid, deși sub haină tu porți zale de oțel,
— Za subțire de Milano, împletită mărunțel. —
Pază bună-n așa vremuri pentru omul doamnei Clara,
Care,-n ciuda ohridimei, catolicizează țara.

PALA

Moșule, tu ții cu dînșii!

MOȘ NEAGU

Eu! Că doară nu-s român!
Sunt maghiar, ca Clara-doamna. Și-apoi, tu-mi ești bun stăpîn.
Dar îți zic: fă ochii-n patru; de boieri să-ți fie teamă:
E-n primejdie iscoada cînd e taina mai de seamă.
Am aflat și eu destule despre cei ce-așteptî aci.

PALA

Ce?

MOȘ NEAGU

He! multe! Tu ești mîndru că te vei învrednici
Să spui, mîine, Clarei-doamnii ce-au făcut aci boierii;
Mîndră e și Clara-doamna, azi — cînd frînele puterii
Par pe mîini a-i fi lăsate de nevrednicul voivod —;
Mîndră și papistășimea că se-nfige prin norod;
Și e mîndru Kaliany — ce-și închipuie, nerodul,
Că el toate le-nstrunează, sfatul, doamna și voivodul —.
Toți-îs mîndri, toți-îs falnici. Vodă singur e smerit.
Dar smerenia-i e umbră, ce de pizmă l-a ferit.
El mereu în ea se-afundă și, cucernic, pururi tace;
Dar din umbră și tăcere vodă face și desface.
Îi ajunge — ca să țină toate-n mîna sa de fier —
Să-l priceapă Rumân Grue — Gruc, ce nu-i nici boier —
Ce cutreieră domnia și, pe-ascuns, orînduiește
Ce, pe-ascuns, gîndește vodă, și, pe-ascuns, îi poruncește.
Și, de-s frîne și zăbale între voi — voi toți — și el,
I-a lui frîna; iar a voastră, doar zăbaua de oțel.
— Astfel se rostesc bătrînii din adîncul cugetării;
Însă voi nu le dați seamă și tociți răbdarea țării
Și-a lui vodă.

PALA

Taci, moșnege. Vlad, cucernicul voivod
Este domn fără domnie și voivod fără norod.
N-are oaste, n-are curte, abia streji — o mîngîiere

Ca să-și dea măcar cu gîndul c-are-o umbră de putere. —
Despărțit, prin Clara-doamna, de nebunii ce l-au pus
Să se lupte cu crăimea și biserica de-Apus,
— Și, deși cu vitejie cucerise Făgărașul,
Și, deși arsese Alba, drept răsplată că vrăjmașul
Îi prinsese robi suroră și cumnat, pe Straşimir,
Totuși — de cînd oropsit e vel-spătarul Dragomir —
Vlaicu, ca-ntr-un vis, pierdut-a judecata lui săracă;
Și, de-i domn, e că se-ndură doamna, buna lui dădacă.
El nu e nimic. Iar Grue — crede-mă, că bine știu —
Îl jălește ca pe-o babă văduvă de timpuriu;
Și, de umblă prin domnie, asta numai ca să-i spună
De-i belșug sau sărăcie, or de-i vremea rea sau bună.

MOȘ NEAGU

Fie! Dar boierii mișcă; s-ar putea să nu mai vrea
Să-i frămînte sub călcîie, pururi, o muiere rea.
De-l tîrăști prin bătătură, vorba ceea, rupi zăblăul[1];
Închisorile sunt pline și-ntr-o zi...

PALA

Avem călăul!
Du-te-acum. Fii fără grijă; mi-am pus zaua de oțel.
Și-apoi, scorbura e mare și m-oi face mititel.

(Moș Neagu îl ajută să intre în scorbură.)

MOȘ NEAGU

Dumnezeu să te păzească.

PALA

Aud șoapte... Haide, du-te.

(Moș Neagu iese repede prin dreapta. Pala ascultă puțin, apoi:)

Ce-o fi? Ura sau iubirea?

(Mai ascultă, cătînd spre stînga.)

E iubirea... trece iute.

(Se ascunde în scorbură.)

---

[1] *Zăblău* — cergă de cal; țol mare, pe care cade grîul cînd se vîntură sau se ciuruiește.

SCENA II

PALA, ascuns, MIRCEA, ANCA, îmbrățișați, venind din stînga, urmați de SANDA.

ANCA

Prea ne depărtăm de curte, azi... Ce crîng întunecat.
Parcă nici-un om pe-aicea de cu veacuri n-a călcat.
Un covor de mușchi se-ntinde sub picioare.
Simți? Ai crede
Că tărîmul ăsta rece raza soarelui nu-l vede...
Mi-e răcoare.

MIRCEA

Stă-mi aproape, mai aproape, draga mea;
Inima-mi să te-nfășoare cu iubirea ce e-n ea.
Cît de dulce mi-ești cînd tremuri și te strîngi de mine, cînd
Ți se mlădie de pieptu-mi trupușorul tău plăpînd.
Anco, mîna ta mă arde, deși-i rece... De ce oare?
N-o lua, nu: ci pe buze, și, deschisă ca o floare,
Pune-mi-o; tu, să mă farmeci cu parfumul ei, și, eu;
C-un sărut pe veci într-însa, să-mi aștern tot dorul meu.
Apoi, tu, să-l pui la sînu-ți inima să ți-o pătrunză.
Adă mîna, ad-o.

ANCA

Du-mă mai la lună. — Ce de frunză!
Însă nici o vietate. Uite, singură să fiu,
Mi se pare că, de frică, aș muri-n așa pustiu.
Dar cu tine mi-e pustiul plin de farmec, nu mi-e teamă
De nimica și de nimeni...

MIRCEA

Adă mîna.

ANCA

Că te cheamă
Mircea Basarab, că-n tine e mai cald și mai vioi;
Decît în toți Basarabii, sîngele ce curge-n noi.

MIRCEA

Fie. Dar la ce mi-s bune sînge, neam, străbuni și nume?
Nu. Iubirea ta mi-e totul, Anca mea, pe-această lume.
Uite, astăzi chiar, boierii, cu moș Costea-n capul lor,
Vreau să țină, nu știu unde, o-ntrunire, un sobor,
Ca să facă, nu știu care, vitejie boierească.
Meargă ei. La ce mi-e slava? Anca mea să mă iubească!
Și de mi s-ar da domnia — dac-aceasta s-ar putea! —
Eu m-aș lepăda de dînsa ca să fiu cu Anca mea.

ANCA

Dacă s-ar putea? Ce vorbă?... Dacă s-ar putea? Cum oare?
Strămoșească noastră casă nu e casă domnitoare?

MIRCEA

(nestăpînindu-și ciuda, lămurește)

Eu, nepot mezin, domnia n-o s-o am... Dar am ce dai,
Ce nu poate da coroana cu tot mîndrul său alai,
Am iubirea ta, iubirea! Adă mîna.

ANCA

Stai... îndată...
Dar, în lipsă de domnie, poți ajunge ban...

MIRCEA

Vreodată...
Adă mîna ta.

ANCA

Și banul e cît un voivod.

MIRCEA

Nu știu.
Vino să ședem alături, ca la sînu-mi să te țiu.

ANCA

(mergînd spre un buștean, la dreapta)

Ba nu este tot atîta, căci pe ban îl stăpînește
Vodă, pe cînd peste vodă numai Dumnezeu domnește.

MIRCEA

(așezîndu-se pe buștean, cu Anca)

Eu sunt dar cît e și vodă de stăpîn în tronul său;
Căci domnit îs doar de tine și te am de Dumnezeu.

ANCA

Oh! prea mult!

MIRCEA

Nu, nu! Sunt robul lănțuit de-a ta voință,
Bunul plac al tău în viață fi-va singura-mi credință.
Precum chipul tău icoana către care-oi închina
Orce rugă pîn'ce ceasul adormirii va suna.

ANCA

Mirele meu!

MIRCEA

Vai! nu încă! Nu, nu-ți sunt pe față mire!
Ce va zice doamna Clara de gingașa-ne iubire?
Cînd de mine pomenește, spune că nu-s încă bun
Nici de cușma bărbătească, nici de numele străbun.
Și de ce? Că fug de curte, că-n ogoi[1] mă joc de-a hoina[2]
Și că-n loc de liturghie pui să mi se cînte doina.
Ei! și-apoi? Dar în războaie, la Vidin, la Făgăraș,
Cînd era mai cruntă lupta, fost-am coadă sau fruntaș?

ANCA

Ba erai în fruntea oastei. Flamura basarabească
Tu, se zice, c-ai înfipt-o-n Alba Iulia crăiască.

MIRCEA

Da! Și unchiul meu, pe-atuncea, mă iubea, pe cînd acum
E pornit asupră-mi, Anco, mă-ndoiesc de vodă.

ANCA

Cum?

---

[1] *Ogoi* — liniște, tihnă.
[2] *Hoină* — oină, joc cu mingea.

MIRCEA

Cine știe ce nădejde pune el pe alba-ți frunte?
Pentru ce-nfrățire nouă mîna ta i-ar fi o punte?
Ce menire îți vor ție, inimă care iubești,
Îmbinările sucite ale rîvnelor domnești?
Dac-ar vrea să te mărite cu-altul!...

ANCA

Năluciri nebune.
Și, de-altminteri, tu știi bine că nicicînd nu m-aș supune.

MIRCEA

Te-ai împotrivi?

ANCA

Oh! Mirceo, te-ndoiești!

MIRCEA

Iertare-ți cer!
M-aș putea-ndoi, vreodată, de luceafărul din cer!
De-adierile pădurii, de blîndețea lunii line,
Și de soare, și de ziuă, și de noapte... nu de tine!
Adă mîna ta.

(Anca i-o dă, el o sărută lung. O tăcere.)

ANCA

Ascultă. Frate-meu, orcum, e bun.
El nu vrea nefericirea soră-si. Ce zici? Să-i spun
Tot. Da?

MIRCEA

(cu obrazul în mîna ei)

Da.

ANCA

O să priceapă că nu-i vorba de-o iubire
Trecătoare, ci adîncă. Că nu-ncape-mpotrivire.
Da?

MIRCEA

(ca mai sus)

Da

ANCA

La-nceput va zice nu; dar îl voi dezmierda
Dulce, dulce, de va zice mai la urmă și el da.
Da?

MIRCEA

(aidoma)

Da.

ANCA

Și la urma urmei vei vedea că și coroana
Poate da iubirea, dînsa care-ți va fi dat pe Ana.
Da?

MIRCEA

(tot așa)

Da,

ANCA

Mirceo, dar mai spune cîte-o vorbă.

MIRCEA

Cum să spun?
Mi-ai pus mîna peste gură ca să tac... și mă supun.

ANCA

Dragul meu!

(Se aruncă la sînul lui. Amîndoi rămîn îmbrățișați, ca în extaz.)

SCENA III

ACEIAȘI, SANDA, care de la începutul scenei ține laturile și acum vine repede din stînga.

SANDA

Se-aude zgomot... Vine lume dinspre vale.

ANCA

(tresărind)

Doamne, ce să fie?

MIRCEA

(oprind-o)

Nimeni. Oameni care-și văd de cale.
Stai la sînul meu.

ANCA

Dar dacă vin aci?

MIRCEA

Eh! ca și noi.
Se iubesc și trag la codru, cum făcurăm amîndoi.
Vino.

SANDA

Ba nu, doamne Mirceo. Cei de vin au alte gînduri;
Toți bărbați cu arme lucii. M-am uitat cum rînduri-rînduri
Au ieșit din tîrg prin toate părțile, ca pe furiș;
Apoi o luară-ncoace ca să intre-n tufăriș.
Sînt aproape-acum.

(În timpul acesta Mircea s-a sculat de pe buștean, ținînd pe Anca, s-a încredințat că spada îi e alături, și a ascultat.)

ANCA

Mi-e frică!...

MIRCEA

(zîmbind)

Cum? Ți-e frică lîngă mine?

ANCA

(asemenea)

Iartă-mă.

SANDA

(arătînd la fund spre dreapta.)

Pe-aici desișul e cît de stufos.

MIRCEA

Prea bine;
Să ne-adăpostim într-însul.

(Către Anca:)

Ca-ntr-un cuib ne-om pituli
Și-astă mantă largă tainic pe-amîndoi ne va-nveli;
Și nimic nu vom mai spune. Nu?

ANCA

Nu.

MIRCEA

Și puțin mai tare
De te-oi strînge, nu vei zice nu?

ANCA

Nu.

MIRCEA

Dar o sărutare...

*(Anca face semn, cu un zîmbet, că ba da.
Dispar printre stînci, pe unde a ieșit Sanda.)*

PALA

(Scoate binișor trupul din scorbună și se încredințează că e singur.)

Uf! mi-ajunge!

(Se aud pași.)

Vin boierii... voi avea ce asculta.

(El reintră în scorbură. Încep a sosi, cîte trei-patru, din dreapta și din stînga, boieri, hotnogi[1], căușei, moșneni, ostași de tot soiul, cari se recunosc, își dau mîna și formează grupuri în planul al doilea. În întîiul plan se înaintează apoi, din dreapta, Nicodim cu Groza, iar din stînga, Costea Mușat cu Vlad etc.)

---

[1] *Hotnog* — grad militar: sutaș, căpitan al unui grup de o sută de ostași.

SCENA IV

PALA, ascuns, GROZA MOLDOVEANUL, COSTEA MUȘAT, IGUMENUL NICODIM, VLAD DOBCEANUL, MAȚEA, BALDOVIN, ROMÂN HERĂSCU, ALDEA ALGIU, MURGU, CĂUȘELUL, boieri, hotnogi, moșneni, ostași etc.

COSTEA MUȘAT

Bun venit, boieri și oameni.

(Către Nicodim:)

Mă închin, sfinția-ta;
Dar cu noi nu văd pe domnul Mircea.

GROZA

N-avusesem vreme
Să-i spun locul întîlnirii, și cînd trimisei să-l cheme;
Adineaurea, plecase. Dar ne-ajunge, la un sfat,
Să vii tu, jupîne Costeo, capul neamului Mușat.

(Aprobare din partea tuturora.)

COSTEA

(către Groza)

Mulțumesc, jupîne Grozo.

(Către ceilalți:)

Voi căta dar a vă spune
Pentru ce norodul vostru potrivit-am să se-adune
Azi, aci, și-n taină. — Gîndul, cerul ni-l va cerceta;
Căci cu noi e, Nicodime, sfînt igumen, rasa ta.
Mai întîi, blagoslovește.

(Toți se-nchină sub blagoslovirea lui Nicodim, apoi Costea urmează, către Groza:)

De-acum, spune, Grozo frate.

GROZA

(după o tăcere)

Suferințele Moldovei ce să vi le mai arate
Glasul nostru! Lațcu-vodă, un mișel, un renegat,
Către Ludovic și către papa Urban s-a legat
Să se-nchine lor, crăimei cu domnia și norodul,
Iar papimei cu credința. Dar boierii și sinodul,
Credincioși în legea sfîntă și-n Ohrida[1]-mpărtășiți,
Răzvrătindu-se, vai! fură biruiți, măcelăriți.
— Doamne, Dumnezeul nostru, cîte suflete curate
Către tine-atunci zburat-au de pe ruguri!

COSTEA

(strîngîndu-i mîna)

Grozo frate!

GROZA

Eu scăpai. Pribeag prin lume, fără pîine, fără rost,
La căminurile voastre am aflat un adăpost.
Pentru țara mea, Moldova, pentru legea creștinească,
Mi-ați întins, cu-n ea frăția, mîna voastră românească.
Dar și-aci, la obîrșia neamului, ca și la noi,
Și-a lățit papistășimea necuratul ei puhoi.
Vlaicu-vodă, care-n vremuri, harnic, priceput, cucernic,
Către datina străbună, către Domnu-atotputernic,
A oblăduit moșia pentru slava ei și-a lui,
Azi, e robul doamnei Clara, prin urmare-al craiului.
Ea domnește; și printr-însa-n țara voastră românească,
Au ajuns, de-o parte, craiul, de-alta, papa să domnească.

COSTEA

Da, așa e, da: la toamnă, patru ani s-or împlini
De cînd Vlad, voivodul nostru, a-ncetat a mai domni...
Ah! nu pot uita ce iute s-a-nvîrtit a soartei roată:
Vodă Vlad ducea războiu-n Transilvania sculată;

---

[1] Oraș din sudul Serbiei, pe marginea lacului Ohrida. În veacul XIV era reședința patriarhului ortodox și, prin urmare, centrul religiii ortodoxe *(n. a.)*.

Pretutindeni erea țara curățată de vrăjmași;
Hațegu-l ținea spătarul, Vlad era la Făgăraș,
Iar voivodul Nicolae, frate-său, cu-o mică oaste,
Urmărea pe Mikloș-hertzeg[1] în Ardeal cu spada-n coaste...
Ce s-a petrecut atuncea nu se știe.

VLAD

Ba știu eu!
O trădare.

TOȚI

Da, așa e.

COSTEA

(către Vlad)

E-ndrăzneț cuvîntul tău!
Că trădarea n-a fost, chipu, prin nimica dovedită...

VLAD

Oh! nedovedită încă poate-o fi, dar e vădită:
Doamna Clara, prin poruncă grabnică, chemă-napoi
Toate cetele — aproape — ce-n Ardeal ereau cu noi;
Și, cum starea oștii noastre o știa, fără-ndoială,
Mikloș, chiar în acea noapte, peste noi dădu năvală.
Tabăra ne fu cuprinsă și voivodul omorît!
Doamna, cum află, crăimii se-nchină numaidecît!
Și, ca vodă să nu poată pacea să nu i-o-ntărească,
Se grăbi s-așeze-n Argeș sol și oaste ungurească.

TOȚI

Da, așa e.

VLAD

Toate-acestea, mi se pare, se numesc
O trădare.

NICODIM

Da, trădare. Însă eu învinuiesc
De trădare și pe vodă, nu numai pe doamna Clara;

[1] *Hertzeg* — duce, prinț.

Căci cu voia lui trădarea de trei ani închină țara.
Mașterea[1] e vinovată că crăimei ne-a-nchinat;
Îngăduitorul vodă, însă, e mai vinovat:
Prin tăcerea-i, ne-njosește.

ALDEA

Și, cînd plînge biata țară,
El se zice că, cu Gruc, *strînge-n cula*[2]*-i, o comoară.*

BALDOVIN

Iar noi suntem prada doamnei.

VLAD

Casele ne sunt pustii
Și boierii drepți la cuget umplu beciuri și chilii...

MURGU

(întrerupînd)

Pe cînd soiul Kaliany, îmbrăcat cu-a sa solie,
Pînă-n sfatul țării poartă ungurească-i fudulie.

VLAD

Ah! ne-ajunge!

TOȚI

Da, ne-ajunge!

NICODIM

Trebuie cu toții-aci
Să jurăm în roiul țării trîntorii a-i nimici.
Mai întîi, pe vodă Vlaicu să-l dăm jos.

COSTEA

Oh! nu, părinte!
A ne răscula cu arme, chiar și pentru cele sfinte,
Ar fi să lovim domnia, ar fi mîna să ne-o dăm
Cu vrăjmașul din afară; și, cu dînsul, să surpăm

[1] *Mașteră* — mamă vitregă.
[2] *Culă* — vistierie, turn, boltă sub pămînt.

Tot un lucru sfînt, coroana, scaunul, altarul țării;
Cula-n care stă de veghe sufletul neatîrnării.
Pas lui vodă! Nu pot crede că un om așa vînjos
Să se schimbe-așa de iute și să cadă-așa de jos!
Nu se poate: se preface. Tace, rabdă, dar pîndește
Și așteaptă — cu credință — ceasul tainic ce sosește.
Ca să-și numere părtașii, Vlad, adînc și nepătruns,
Vrea să vadă cine-i prinde gîndul, pentru toți ascuns!
Iacă ce zărește-n vodă judecata mea.

NICODIM

Oh! mie
Mi se pare că te-nșală vechea ta prietenie
Pentru dînsul. Dar, să zicem. — Ce rămîne de făcut?

GROZA

Lucrul e ușor: pe față, noi să-i facem cunoscut
C-ați îmbrățișat cu toții cererea Moldovei mele;
Pentru datină și lege că trăim; și, pentru ele,
Că vom ști, la trebuință, ridica, și voi și noi,
Steag de răzvrătire-n țară și,-n afară, de război.
Pricepîndu-vă pornirea, vodă Vlad o să-nțeleagă,
Că-ntre voi și doamna Clara, ceasul a sosit s-aleagă:
Sau avem aceleași rîvne, și vom fi părtașii lui,
Ori, de nu, el e vrășmașul datinii și-al neamului.

NICODIM

Dacă Vlad e cum l-arată cele spuse-aci de tine,
Grozo, cererea Moldovei o vă-ntîmpina cu bine.

GROZA

Da, sunt sigur. Și fiindcă cugetul ne e curat,
Că e ceasul ca să rupem taina ce ne-a-nfășurat,
Că voim ca steagul nostru sfînt să fîlfîie la soare,
Că,-n sfîrșit, e timp ca rîvna paloșul să ne-o măsoare
Să jurăm aci credință, boieri, căpitani, norod,
Celui ce-am ales Moldovei și oștirilor voivod.

COSTEA

Un flăcău iubit de vodă și,-n moșie, cu renume
Domnul Mircea.

VOCI

Domnul Mircea?

VLAD

Mircea?

NICODIM

Mircea?

COSTEA

El anume.

(O scurtă tăcere.)

ALDEA

E viteaz.

MANEA

E blînd

CĂUȘELUL

E darnic.

MURGU

E frumos

VLAD

E drept

ÎNTÎIUL MOȘNEAN

E bun

Cu rumânii.

RUMÂN HERESCU

Nu se face apă sîngele străbun.

BALDOVIN

E deștept.

VLAD

E suflet mare, care zilnic se măreşte.

AL 2-LEA MOŞNEAN

Salcia de ani se surpă, iar stejarul se-ntăreşte.

GROZA

Să jurăm lui Mircea-vodă ascultare!

TOŢI

O jurăm!

Ura! Ura!

COSTEA

(dupe ce i-a potolit cu gestul)

Dragi prieteni, noi, de-acum, să ne-nturnăm
În oraş. Umblaţi cu grijă; nu purcedeţi în grămadă;
Căutaţi, pe cît se poate, nimenea să nu vă vadă!...

VLAD

(întrerupînd)

Fii pe pace.

COSTEA

(către Nicodim)

Sfinte preot, dă-ne alduirea[1] ta.

(Toţi se descoperă şi se închină.)

NICODIM

(după ce îi binecuvîntează)

Domnul e cu voi!

COSTEA

(către cei din scenă)

Să mergem.

(Ei încep a ieşi prin diferite părţi, grupuri-grupuri. Groza, mai la urmă, iese, după Costea şi Nicodim, prin stînga. Manea şi Vlad ies, prin dreapta, urmaţi şi precedaţi de alţii.)

[1] *Alduire* — binecuvîntare.

MANEA

(către Vlad, ieșind la dreapta)

Vere, cine se-așteptа
Ieri, cînd Mircea bătea hoina și gonea cu noi ogoiul,
C-astă-seară va fi vodă?

VLAD

(ieșind)

Așa, vere.

MURGU

(către Groza, ieșind, la stînga)

De-acum roiul
Are matcă.

GROZA

(ieșind)

Și din matcă am ieșit.

(Scena se golește cu încetul. O tăcere. Deodată, un căușel, trecînd pe lîngă stejarul trăsnit, zărește pe Pala, ascuns în scorbură.)

CĂUȘELUL

(zărind pe Pala)

Ho!... Cine-i?... Stai.

VOCI

Ce e? Cum?

CĂUȘELUL

(apucînd pe Pala)

Ieși din tulpină, diavole, c-aci te tai!

(Se luptă cu Pala, care vrea să fugă. Alții îi vin în ajutor.)

GROZA

(înturnîndu-se repede)

Ce-i acolo?

CĂUȘELUL

(din fund)

Un om care se-ascundea într-o tulpină Scorburoasă.

GROZA

O iscoadă!

CĂUȘELUL

Chiar!

(Scena s-a umplut repede din nou. În fund, mai mulți oameni au scos pe Pala din scorbură și-l înconjoară.)

COSTEA

Scoateți-l la lumină.

(Cei din fund se urnesc, tîrînd în scenă pe Pala care se zbuciumă.)

ÎNTÎIUL MOȘNEAN

(din acel grup)

Ține-l bine!

CĂUȘELUL

(ținînd pe Pala de coate)

Stai cuminte, drace, că te...

AL 2-LEA MOȘNEAN

Să nu dea Dosul!

CĂUȘELUL

(îngenunchind pe Pala sub lună)

— Aș!

(Toți se apropie să-l privească.)

GROZA

E Pala!

COSTEA

Pala? Doamna Clara ne pîndea!

NICODIM

Da.

VLAD

Suntem trădați!

GROZA

Se poate. Să vedem. Pala, răspunde!
Ai venit aci trimis de doamna Clara?

PALA

(îngenucheat)

Da.

GROZA

De unde
Știa locul de-ntrunire?

PALA

Nu mi-a spus.

GROZA

Ah! spune drept,
E primejdie de moarte dacă minți!

PALA

Nu mint.

GROZA

Aștept.

PALA

Mi-a zis să m-ascund aicea, într-acel stejar anume!
Și s-ascult.

GROZA

Și-apoi ? Urmează.

PALA

C-o să vină multă lume.

GROZA

Cine?

PALA

N-a spus.

GROZA

Minți!

PALA

N-a spus-o! Mă jur!...

GROZA

Fie. Dar știa.

PALA

Nu știa! Mă jur pe mama!

GROZA

(îmbucurat de răspuns, dar insistînd)

Nu?... Nu!...

PALA

Nici nu-nchipuia.

GROZA

Bine!

(La semnul lui Groza, boierii se trag la stînga și formează un grup. Ei se chibzuiesc. Toți îl aprobă, afară de Costea Mușat, care se înfioară. În timpul acesta, ceilalți formează alt grup, mai la dreapta, cu Pala în mijlocul lor. O tăcere.)

PALA

(către căușelul care-l ține)

Lasă-mă... de ce mă strîngi așa?... mă doare mîna.

ÎNTÎIUL MOȘNEAN

E iscoada unguroaicei, mărc!

AL 2-LEA MOȘNEAN

Ne pîndea bătrîna.

CĂUȘELUL

Bine că ne căzu-n gheare!

ÎNTÎIUL MOȘNEAN

De noi bine, de el rău;
Că ne știe taina.

AL 2-LEA MOȘNEAN

Cine știe multe...

ÎNTÎIUL MOȘNEAN

Așa zău!

GROZA

(înaintînd în mijloc)

Ascultați-mă cu toții, căci primejdia e mare
Și ne-atinge deopotrivă. Deopotrivă, prin urmare,
Se cuvine să ne lege sfatul ce vom ține-aci,
Am jurat vrăjmașii legii nemilos a-i nimici;
Am jurat pe vodă Mircea la Suceava că-l vom duce;
Am jurat c-aceste brațe ridica-vor sfînta cruce,
— Sfîntul prapure-al Ohridei dușmănit de papistași —
Și că blînda-i umbră fi-va umbra morții pe vrăjmași.
Ah! cumplite sunt acestea!... Sîngeros e jurămîntul
Ce dă toate biruinței; biruitului, mormîntul!
Zis fu însă.. Vorba noastră vîntul n-apucă s-o ia;
Și dușmanul cel mai crîncen, doamna, calea ne-o tăia!
Dar iscoada-i, de-astă dată, însuși cerul ne-a predat-o;
Taina noastră, pîn-acum, doamna Clara n-a aflat-o,
— Chiar aci v-o spuse însuși acest om nesocotit —
Mîine însă, chiar de mîine...

PALA

(aparte)

Singur eu m-am osîndit!

GROZA

Spuneți voi, de-acum, ce soartă va avea dușmanul vostru?

VOCI

Moartea! Moartea!

PALA

Doamne sfinte!

COSTEA

Nu! pe Dumnezeul nostru,
Buni prieteni, nu-l ucideți. E o vină, vă zic eu,
Și o vină în cîntarul veșniciei trage greu.
Nu se cade ca-n menirea ce croit-o-ne-am senină
Să ne fie spada roasă de-a păcatului rugină.
Piază rea e ca războiul drept și sfînt, ce l-am jurat,
Să-l începem cu vărsarea sîngelui nevinovat.
Ascultați-mă pe mine, bătrînețea mea pătrunde
Viitorul...

GROZA

Dar el, mîine...

COSTEA

Să-l închidem...

VLAD

Ce fel? Unde?

COSTEA

În vreo temniță, departe.

GROZA

Mai departe e-n pămînt.

NICODIM

Pentru taine, cea mai bună temniță e un mormînt.

COSTEA

Nu-l ucideți!...

VLAD

Pe noi, mîine, ne cruța-vor papistașii?

COSTEA

Un copil!...

GROZA

El e vrăjmașul; nu se caută vrăjmașii
După vîrstă.

COSTEA

Vai! de milă!...

VOCI

Moarte! Moarte!

COSTEA

Inimi crunte,
Pata sîngelui acesta să nu cadă pe-a mea frunte!

GROZA și VOCI

Moarte! Moarte!

(Mai mulți se năpustesc, împreună cu Groza, spre grupul lui Pala și scot pumnalele. Costea, înconjurat de Nicodim și de cîțiva boieri, stau la stînga.)

PALA

(sfîșietor)

Stați! O vorbă! Numai una!

(Năvălitorii se opresc în îndoială. Pala, tîrîndu-se pe genunchi.)

Voi, bărbați,
Nu se poate să ucideți un copil! Nu vă-nduratți,
Nu-i așa? Voi doar la luptă scoateți palașul!...

(Căușelul ridică brațul. Pala îi îmbrățișează genunchii.)

Stai!

GROZA

(pășind)

Haide!

PALA

(îmbrățișînd genunchii lui Groza)

Nu lovi! Să fac o cruce mai întîi... O, doamne! Vai de Mine! Ce să zic...

(Groza face un gest. Pala, zvîrcolindu-se, se întoarce în jurul lui Groza.)

Nu încă! Nu, nu! E păcat să mor... Sunt un biet copil! Oh! milă! milă!

(Și Groza și toți prietorii par înduioșați și-și întorc fețele.)

GROZA

(hotărîndu-se, se întoarce spre Pala)

Haide!

(Dar Pala, care îl observă, sare deodată în picioare, îl îmbrînceşte şi aleargă spre dreapta, scoțînd spada și sperghia[1].)

PALA

(sărind în picioare)

Ajutor!

Ajutor!

GROZA

(înbrîncit)

Oh!... Ah! năpîncă!

VLAD

Taie-i drumul!

CĂUȘELUL

Stai la spate!

ALDEA

Nu lăsa!

(Toți se reped, cu paloșele în mînă. Pala, nearvînd pe unde să iasă, se sprijineşte de o stîncă mare și dă față cu agresorii, cari îl atacă viu. Luptă.)

---

[1] *Sperghie* — sabie.

COSTEA

(din stînga)

Oh! Ce rușine!...

GROZA

(din dreapta)

Dă-i!

VLAD

(tot în dreapta)

Lovește!

BALDOVIN

(tot în dreapta)

Cum se bate!

CĂUȘELUL

(tot în dreapta)

Zău, e dracul!

COSTEA

(în stînga)

...Zece oameni pe-un copil!

GROZA

(atacînd)

Dar e vrăjit,

Ori că poartă zale!

CĂUȘELUL

(căutînd să lovească)

Fierul, cînd am dat, a scîrțîit.

(E un scurt răgaz; agresorii pîndesc.)

PALA

(strigă)

Doamne Mirceo! Doamne Mirceo!... ajutor!

GROZA

(în dreapta)

Ce-a zis, pe cine
Cheamă? Mircea?

(Toți se opresc, mirați.)

PALA

(din răsputeri)

Doamne Mirceo!...

MIRCEA

(de la dreapta, apropiindu-se)

Nu te lăsa! Ține-te bine!

(Uimiți, agresorii lui Pala stau locului. Mircea apare în dosul stâncii, cu spada în mînă. Agresorii fug înspre grupul din stînga.)

SCENA V

ACEIAȘI, MIRCEA.

MIRCEA

Ah! tîlharilor!

COSTEA

E Mircea!

CĂUȘELUL

Domnul Mircea!

(Toți se dau înapoi, adăpostindu-se în umbră.)

MIRCEA

(pășind sub lună)

Da, sunt eu;
Mircea Basarab!... V-ajunge?

PALA

(căzînd în genunchi lui Mircea și sărutîndu-i mîna)

Doamne!

COSTEA

(aparte)

Bun e Dumnezeu!

MIRCEA

(către Pala)

Ești rănit?

PALA

Nu, nu... dar moartea, ce-a trecut așa d-aproape,
Mi-a lăsat un frig în suflet și o ceață pe pleoape.

MIRCEA

Biet copil!... Dar nu te teme, sunt cu tine.

(Către ceilalți, care se ascund de el:)

Ah! tîlhari!
Ucigași prea mici la suflet pentru drumurile mari!
Hai! Scoteți-vă cuțitul, sprijiniți-vă din umăr,
Năpustiți-vă!... Ce dracu, suntem numai doi la număr.

COSTEA

(pășind la lumină)

Fii slăvit, voivode Mirceo, care te-ai înduplecat
Să ferești ai tăi prieteni d-o rușine ș-un păcat.

MIRCEA

Nu mă-nșel? Această voce?... Nu se poate, amăgire!
El, Mușat, cu ucigașii de copii... e peste fire...

(Înaintează și-l privește de aproape.)

Tu, cu-acești tîlhari?

(Îi privește cu de-amănuntul, și-i recunoaște.)

O, doamne! Dar ce văd nu pot să cred!
Cum? Drăgan, Algiu, vărul Vlad — nepotul lui Miked —
Tu, părinte Nicodime, sfînt igumen al Vodiței,

Baldovin, Român Heresc'u, Manea, Murgu, floarea viței
Boierești?... Dar ce-nsemnează!

(Vede pe Groza, și pricepe ce lume e aci.)

Groza... tu!...

GROZA

Măria-ta
Știi că-n întrunirea aceasta noi aveam a cerceta
Cum să nimicim vrăjmașii ce robesc, într-o urzeală,
Țara mea și țara voastră. Deci, aci, fără sfială
Dezvelitu-ne-am tot gîndul; cînd, deodată, la sfîrșit,
Am găsit într-o tulpină p-acest Pala pitulit.
De iscoada doamnei Clara taina ne era știută;
Mîine, o afla și dînsa... Ce să fac? Văzui pierdută
Cauza Moldovei mele, și, de-a pururi nimicit
Scopul falnic pentru care fără tihnă am muncit.
Atunci eu — eu singur însă fără altă chibzuire,
Neținînd de nimeni seamă, luînd orce-nvinuire
P-al meu suflet — judecat-am de prielnic un omor
Ce erea spre mîntuirea unei țări ș-unui popor.

MIRCEA

Ah! jupîne, e prea multă ură-n dorul tău de țară
Dacă și nevinovatul e să poarte-a ei povară.
Fii mai milostiv! — Prieteni, de mă credeți, vom uita
Dopotrivă orce vină și necaz.

COSTEA

(închinîndu-se)

Măria-ta...

MIRCEA

(întrerupîndu-l)

Ce? Mai auzii această-ntitulare. Către cine
O rostiți?

COSTEA

Către măria-ta.

MIRCEA

Cum asta, către mine?

COSTEA

Te-am ales aci cu toții ca-n războinicul izod[1]
Spre Moldova, ei și nouă, doamne, să ne fii voivod.

MIRCEA

Eu!

COSTEA

Și toți aci cu mine, vodă Mirceo, ți se-nchină.

MIRCEA

Eu, voivod! Voivodul vostru!...

COSTEA

Da.

GROZA

Pe fruntea ta senină
Mîndră stemă a Moldovei sus și falnic va luci.

MIRCEA

(aparte)

O coroană!... Mie!...

GROZA

Suntem toți ai tăi, și toți, aci;
Am jurat că te vom duce p-aste brațe la domnie.

MIRCEA

(aparte)

Domn!

GROZA

...ca neamul să ni-l aperi de-a papimei dușmănie.

[1] *Izod* — exod, expediție.

MIRCEA

(aparte)

Ah! la ce-ncercări grozave, doamne, pui tu robii tăi!...
Sau să pierd iubirea Anchii — ca dușman al mamei ei —
Sau coroana... Vai, coroana!... Nu mă ispiti, stăpîne!...
Anca! Anca!... Oh! domnia... slava țărilor române!
Fiica ei!...

COSTEA

Stai la-ndoială, doamne?

MIRCEA

Oh! ce cereți voi...

NICODIM

Cerem să slujești credința, stăpînindu-ne pe noi.

MIRCEA

(aparte)

Domn!

GROZA

Ispiava e ușoară, căci Moldova se frămîntă.
De la Argeș la Suceava răsuna-va vorba sfîntă
Ca un trăsnet! Într-o clipă, de poporul răsculat!
Săvîrși-se-va războiul, fără luptă... la palat.

MIRCEA

(aparte)

Anca mea!

GROZA

Dar acea vorbă-naripată și grozavă
Ce-ar redeștepta iubirea de moșie și de slavă,
Dormitînd pe fund de inimi, cari zac sub jugul greu
Ce alt glas o poate spune, ce alt glas decît al tău?

MIRCEA

(aparte)

Domn! Eu, domn!

COSTEA

Primește!

GROZA

Doamne!...

MIRCEA

Ah! isprava e prea mare
Pentru-un suflet așa tînăr, ce pe lume-abia răsare
Și d-acum, abia, paharul vieții a-nceput să-l bea...
Nu... Moldova-i prea departe... Nu mă las de țara mea.

GROZA

Oh!...

NICODIM

Dar cauza Moldovei e chiar cauza credinței!
Cînd, acolo, păgînimea toarnă-n sufletul ființei
Duhul rău ce ofilește și răzbește un popor
Mai cumplit ca ciuma neagră și războiul arzător,
Tot creștinul va s-alerge, s-o lovească, s-o stîrpească.
Știi tu cum întinde papa peste viața omenească
Legea lui? Azi, într-o țară, vin călugări minoriți[1],
Carii trec, cerșind o pîine, blînzi, cucernici și smeriți;
Dar, ca mîine sosesc alții, cari cumpără o șură:
Trece-o lună, trece două, și ce-auzi? c-o prefăcură
Într-un schit de lemn, cu clopot, strane, tîmplă și altar;
Iar, de trece-un an, răsare, cu șanț mare la hotar,
De sub șura de nuiele, o statornică clădire;
Un castel de zid de piatră sub obraz de mînăstire;
Spadă lată sub o rasă, coif de fier sub un potcap,
Cum e Roma, cum e papa, cu-ntreita-i mitră-n cap.
Moștenirea lui sîn Petru el întreagă-a moștenit-o:
Cheia raiului cu-o mînă, cu-alta spada i-a primit-o,
Și, d-atunci, domnia lumii o cuprinde an cu an;
El e patriarh și rege, e duhovnic și oștean:
Ca duhovnic, preacucernic, el doar suflete culege;

[1] *Călugăr minorit* — călugăr franciscan.

Dar, cînd a culeș destule, papa se preschimbă-n rege;
Blînd și milostiv s-arată — d-așa rău nu te păzești —
Și-ntr-o bună dimineață, ca-n Moldova, te trezești
C-un pristav[1] citind prostimii ce-l ascultă cu de-a sila:
„Io Ladislas sin Bogdan, voivod și domn cu mila
Lui Dumnezeu, de duhul de sus povățuit,
Voind ca tot norodul să fie mîntuit,
Îi poruncesc să facă ca mine pocăință
Și-ntreg să-mbrățișeze catolica credință".

GROZA

Vai! așa e!

MIRCEA

(aparte)

Cîtă slavă!

GROZA

Și vrăjmașul ce pe noi
Ne răzbește astăzi, mîine, mîine va lovi și-n voi.

(O tăcere. Toți așteaptă răspunsul lui Mircea, cufundat pe gînduri.)

COSTEA

(aparte)

Ce fel! I se dă domnia și rămîne la-ndoială?

NICODIM

Doamne Mirceo!

MIRCEA

(tresare. — Dureros)

Ah! prieteni!

COSTEA

Ce? Un viitor de fală
Ți se pune dinainte, ți s-așterne drum măreț
Către scaun și coroană...

---

[1] *Pristav* — orainic, strigător public.

MIRCEA

(izbucnind)

Pe ce preț! Oh! pe ce preț!

COSTEA

Cum?

(Toți se privesc uimiți, o tăcere.)

COSTEA

(pășind spre el)

Nevrednic ești de slavă: slava nu se prețuiește.

MIRCEA

(aparte)

Oh!

TOȚI

Nu! Așa e!

COSTEA

Vino, Grozo!

GROZA

(aparte)

Vai! ursita nu voiește!

(Boierii, plini de mînie, ies cu încetul după Costea, aruncînd priviri disprețuitoare lui Mircea, care rămîne singur, ca un stîlp, în mijlocul scenei, cu Pala la picioarele lui.)

MIRCEA

(se uită în jurul său, se vede singur)

Ce!... S-au dus? Oh!

GROZA

(care a rămas mai la urmă, se întoarnă deodată)

Doamne Mirceo, spune-mi mie, cel puțin;
Pentru ce?... De sînt cuvinte bune care te reține,
Spune-le.

MIRCEA

(în prada luptei)

Nu pot!...

GROZA

O vorbă.

MIRCEA

Nu!... Nu pot!

GROZA

Nu poți?...
Ei bine,
Zice-voi și eu ca Costea...

MIRCEA

(aparte)
Vai!

GROZA

Ne-am pus nădejdea-n tine,
Dar ne-am înșelat: orcine nu-i făcut pentru-a domni.

MIRCEA

Grozo!

GROZA

Ceasul care trece nicicînd nu va mai veni.

MIRCEA

Doamne, n-asculta!

GROZA

(iese repede după ceilalți. Mircea, singur, izbucnește)
Oh! oh! oh! Viziune de mărire,
Ce mai poate fi pe lume dacă tu dispari!

PALA

(arătînd pe Anca, care se ivește în dreapta)
Iubire!

(Anca se aruncă în brațele lui Mircea, care o dezmiardă mașinal, cu sufletul aiurea. Cortina cade.)

ACTUL AL DOILEA

(O poiată în curte. În fund, la stînga, ușă mare, dînd în afară, pe o prispă largă cu parapet de piatră sculptată străveziu. La dreapta, tot în fund, un larg pridvor boltit și susținut de coloane sculptate, prin cari se văd clopotnițele bisericii domnești și tîrgul. La stînga și la dreapta, uși, dînd în apartamentele domnului și ale doamnei. În scenă, două jețuri mari și bogate, așezate la dreapta și la stînga. Pe pereți, panoplii de arme; pe lespezi covoare.)

SCENA I

VODĂ, BANUL MIKED, GRUE

(Vodă șade pe jețul din stînga. Banul Miked, în picioare în mijlocul scenei. Lîngă ușa din stînga, Grue.)

VODĂ

Da, da! te-nțeleg, Mikede. Vis măreț e să domnească
Basarabii peste-ntregul neam de limbă românească!
Vis măreț!... Ah! vis!... Dar Lațcu? Eh?... Dar craiul Ludovic?
Ei se țin de mînă, bane; și nu-i lucru de nimic
Să ne războim cu Lațcu cînd acesta poartă,-n teacă,
Greul paloș al crăimei.

MIKED

Ba, măria-ta, nu. Iacă
Tocmai ce pe vodă Lațcu-l doborî-va-n țara lui;
Căci voivodul e al țării, însă alt al nimănui;
Deci pe dînsa, pe virtutea-i, domnul neaoș se cuvine

Scaunul să-l sprijinească, nu pe paloșe străine.
Vodă Lațcu nu e numai un păgîn ș-un renegat
— Trădător al țării sale ș-al credinței apostat —
E nevrednic; căci el mută a domniei obîrșie,
Strămoșeasca legătură dintre scaun și moșie.
Orice frunte-ncoronată cată dar a-l vrăjmăși
Și minciuna ce-l mai ține cu-al lui sînge-a năbuși.
E un drept ș-o datorie.

VODĂ

(prefăcut, după ce a schimbat o privire cu Grue)

Ah! că bine zici, Mikede!
Vezi, d-aceea-n al tău cuget orice bun român se-nrede;
Eu, ca domn ce țiu puterea de la țară, sunt dator
Să lovesc în cine schimbă al puterii sfînt izvor.
Da, da, bane!... Doamna Clara și baronul Kaliany
Ne vor da dreptate.

MIKED

Dînșii? Oh!

VODĂ

Cum?... Ah! pricep!
Sărmanii!
Ei nu văd, orbiți de țelul și de patimele lor,
Nodul înnodat de datini între scaun și popor;
Și-și închipuiesc c-ajunge greutatea unui paloș
— De străin — ca să despartă un popor de domnu-i neaoș!
Nu-i așa? Nu prins-am bine gîndul tău?

MIKED

(dînd greutate cuvintelor)

Măria-ta
Ne citești în suflet.

VODĂ

(serios și privind adînc pe Miked)

Cartea sufletelor?... De-i căta;
Pentru-o foaie luminoasă — cum ești tu, iubite bane,

Cîte altele mînjite de-ale răului prihane;
Cîte, sub viclene straturi de spoială, și-au ascuns
Cine știe ce păcate din trecutul nepătruns;
Cîte, ca acele frunze ce se strîng de sunt atinse,
Ghemuiesc, în mii de cute, vechi dureri în veci aprinse;
Cîte, vai! se șterg în viață de-al restriștei aprig vînt
— Cum se șterg de pașii gloatei slovele de pe-un mormînt —
Cîte altele, sub scoarța ferecată bine-nchise,
Poartă — cît o lume-ntreagă, patimi, rîvne, doruri, vise.

(O tăcere; vodă cată pe sub gene la Miked.)

Ah! mi-e dor de surioară, de sărmanul meu cumnat:
Robi de-atîta timp, la Gomneh!

MIKED

Cred că vor sosi-n banat[1]
În curînd.

VODĂ

(aruncînd o privire de înțelegere către Grue)

Ah!... Cînd?

MIKED

Vreo două zile, trei.

VODĂ

Vreo două zile,
Trei!... Ce bună veste, bane!... Cîte ceasuri negre mi le
Șterge, din durerea vieții, glasul tău!... Sosirea lor
Va fi zi de sărbătoare pentru bunul meu popor.
Vreau să-i fac lui Kaliany cinste mare, d-astă dată,
Ca să mulțumesc crăimii că mi-e sora-napoiată...

MIKED

(mirîndu-se și dumirindu-l)

Solul n-are nici-o știre că ostaticii robiți
— Chezășia lui la Gomneh — sunt din Gomneh sloboziți.

---

[1] *Banat* — ținut cîrmuit de un ban.

Și nu cred că veselia i-ar fi mare, azi, să știe
C-a rămas chiar el ostatic fără nici o chezășie.

VODĂ

(ca mai sus și prefăcîndu-se că nu înțelege)

N-are știre?

MIKED

(amintind un fapt știut)

Trecînd Oltul, s-a-necat un vătășel,
Dinadins pornit din Gomneh cu o carte către el.

VODĂ

(ca mai sus)

Da, da, da! mi-aduc aminte... Ce ciudată întîmplare!

MIKED

(zîmbind ironic)

Întîmplare, da.

VODĂ

Desigur! Bietul om, fiind călare,
S-a crezut în...

(schimbînd cu Grue o privire)

...nu știu cine, că se poate trece-n not,
Și s-a prăbușit, sărmanul, vai de el, cu cal cu tot.

(După o pauză:)

Bun român e Oltul, care pe străini îi dușmănește;
Oltul scade pentru-ai noștri, pentru dînșii, Oltul crește
Și mai greu pot trece Oltul, spumegînd în calea lor,
Decît Dunărea, ce valul și-l așterne tutulor.

(Ușor, ca și în treacăt:)

De la Dunăre ce veste?

MIKED

Că sosește o solie
De la kralul[1] Simon Stareț, care cere de soție
Pe domnița Anca.

VODĂ

(după ce iarăși a schimbat o privire cu Grue)

Bine, ce zici?

MIKED

(cu convingere)

Zic, măria-ta;
Că n-aș fi de mine vrednic de n-aș binecuvînta
Duhul plin de prevedere ce moșia ne-o păzește;
Pe ostaticii din Gomneh, pe sub mînă-i dobîndește;
Și-astfel, dezbărat de Ungur, împotriva-i a luat
— Pe sub mînă — sprijin sigur de la noul aliat,
Ca măria-ta să poată, mai voinic decît vrăjmașul,
Să păstreze cucerita țară nouă, Făgărașul.

VODĂ

(cătînd către Grue și ironic)

Întîmplare!

MIKED

Fie mîna întîmplării, dacă vrei;
Însă țara pe-a ta mînă săruta-va mîna ei.

(Îi dă în genuchi și îi sărută mîna.)

VODĂ

(după ce a zîmbit, bucuros, către Grue)

Nu: te-nșeli, Mikede. Nouă truda, însă slava
Cerului blajin ce, pururi, ne-a purtat și ne purta-va
Pe noi, orbi și sluți, pe drumul, de prăpăstii mărginit,

---

[1] *Kral* — crai, rege.

Spre sfîrșitul cel de taină pentru care ne-a menit.
Aibi încredere n ur:ita țării tale. Iar, pe mine,
Sfătuiește-mă, Mikede!... Ce m-aș face fără tine!

MIKED

Sfaturi?... N-ai nevoie. Alta vrei să afli-n robul tău:
O credință mută, oarbă — ca de sfînt în Dumnezeu —
Întru noapte de tăcere unde gînduri chibzuite
Urzesc țării viitorul după datini proslăvite.
Afl-o dar în al meu suflet, scrisă ca simbolul sfînt
Și neștearsă... ca de gloată slovele de p-un mormînt.

VODĂ

(stăpînindu-și bucuria)

Da, da, tu te-ncrezi în mine. Dar mă judeci prea destoinic...
Uite: Dragomir spătarul zice că sunt mai războinic
Decît el. Ciudată treabă: fiecare mă vedeți
Dăruit cu-o însușire ce voi singuri o aveți...
Vă-nșelați, și tu, și dînsul... Și dovada cea mai bună
E că Dragomir, cum vine, goarna de război răsună.
Iar că tu, cînd stai la curte, tace goarna de război...
Nu-i așa? De pildă, astăzi, de-ar fi Dragomir cu noi,
El cu Groza și cu Costea s-ar uni fără-ndoială...
Pe cînd tu, pe cît se vede, nu le dai nici-o nvoială...

MIKED

(nedumerit)

Eu?

VODĂ

Cu drept cuvînt... Ți-e teamă, ba de paloșul crăiesc;
Ba de Lațcu, ba de doamna, ba de solul unguresc
Ce ne-nfruntă chiar aicea c-un hotnog de sași călare,
Ba — și mai ales — de oastea ce stă gata la hotare
Sub voivodul Mikloș-hertzog din Ardeal spre-a ne robi,
De cumva cu Kaliany sau cu-ai lui ne-am învrăjbi.

MIKED

(nepricepînd)

Ce ne pasă? N-avem sprijin, dac-o fi pe războire,
De la Stareț ce-n Nicopol strînge chiar de-acum oștire?
Și trimite deocamdată, ca nuntași, cu solul lui,
Peste-o mie călărime, toți boierii...

VODĂ

(care a aruncat ochii la Giue)

Ce spui? Ce spui?
Ah! sărmanul Kaliany! L-au rămas cu fudulia.
Ce solie! O solie mai măreață ca solia
Ungurească, ca solia ce-a trimis-o Ludovic!...
Ce zici, bane? Kaliany va rămîne de nimic!

MIKED

(pricepînd, în sfîrșit)

Zic, măria-ta, c-așa e! C-ar fi o dreptate dreaptă
Să-l vedem pe Kaliany coborîndu-se cu-o treaptă
De pe scara-nrîuririi, ce-a suit-o mult prea sus,
Și-apunînd, vremelnic soare, întru veșnicul apus;
Că e vreme... și de sfatul boieresc să ținem seamă;
Și că, dacă azi se cade de ceva să-mi fie teamă,
Nu-i de doamna, nu-i de Lațcu, nu-i de palașul crăiesc,
Ci de fierberea ce crește, crește-n trupul boieresc!
Și-n vederea slavei tale, și-n folosul legii sfinte,
Spun că-i bine boierimea spre Moldova să s-avînte.
Nu-i așa?

VODĂ

O fi, Mikede... Dar, de-s temeri de război,
Nu-i mai bine boierimea să rămînă-aici cu noi?

MIKED

(nemaipricepînd nimic)

Nu sunt temeri.

VODĂ

Nu, desigur... Pîn-acuma goarna tace...
Dar vreau liniște, Mikede — cum o vrei și tu — vreau pace.
Nu vreau zăngănit de arme care poate-ar deștepta,
Dincolo de munți, dușmanul ce pîndește țara ta...
Pace! pace!

MIKED

(ahtiat)

Dar gîndește că sunt cugetele-aprinse;
Că, privind la noi, boierii stau cu paloșele încinse;
Și, de vrajbă de se teme domnul, mai puțin e rău
Să se certe cu streinii decît cu norodul său.

VODĂ

Ai dreptate... cu străinii... În Ardeal, sub munții țării;
Palatinul stă la pîndă... și, de m-oi lăsa boierii,
Cari pleacă la Moldova, n-am pe nimeni...

MIKED

(întrerupînd)

Ba mai sunt
Cei ce zac în beciuri, doamne, p-un prepus, fără cuvînt.

VODĂ

Sunt vrăjmașii doamnei Clara.

MIKED

(insistînd)

Dar robii măriei-tale;
Cari... la un semn, își schimbă lanțurile lor în zale
Și, din turmă prihănită de robi jalnici și smeriți,
Se prefac în ceată mîndră de ostași nebiruiți.

VODĂ

(care a căutat către Grue)

Crezi?

MIKED

(insistînd şi mai mult)

Ei te-nţeleg! şi-n tine pun întreaga lor credinţă!

VODĂ

Da... se poate... De-o fi astfel, ar fi, bane, cu putinţă
Să-nvoiesc şi eu avîntul... Spune-le c-aş învoi...

UN COPIL DE CASĂ

(intrînd din dreapta)

Clara-doamna.

VODĂ

(sculîndu-se repede, bucuros că nu e silit să se pronunţe)

Ah!

(Cată la Miked care pricepe şi se închină.)

Da. Du-te.

(Văzînd că Miked aşteaptă sfîrşitul vorbei, el stă puţin la îndoială, ş-apoi, ca şi cum, n-ar da nici o greutate celor ce zice:)

Spune-le ce vei voi.

(Miked se închină din nou, mulţumit, şi iese prin fund, pe cînd vodă îi zîmbeşte prietenos Îndată ce a ieşit Miked, vodă îşi pierde înfăţişarea smerită şi izbucneşte, vorbind către Grue.)

Oh! trei zile! Încă pe-astea; doamne, dăruieşte-mi-le
Cu răbdarea ce-am avut-o pîn-acum!... încă trei zile
Zacă-n neguri de orbire duhul lor ademenit!
În trei zile mîntui ţara, Gruc, şi sunt mîntuit!

(Se deschide uşa din dreapta. Vodă îşi reia înfăţişarea smerită şi aleargă înaintea doamnei Clara, care intră ca un vîrtej.)

SCENA II

VODĂ, DOAMNA CLARA, GRUE

VODĂ

Doamna noastră, ce nevoie?...

CLARA

(întrerupîndu-l)

Da; nevoie! zis-ai bine!
Am ajuns să am nevoie d-apărare, ca orcine!
Eu, ce-am împărțit cu vodă Alexandru, tatăl tău,
Cîrmuirea, pentru care făurit e duhul meu;
Eu, ce port și pentru tine mîndra stemă basarabă
— Grea povară, pentru care biata-ți frunte e prea slabă —
Eu, ce sunt spre mîntuirea ta ș-a-ntregului norod,
Eu, de viță palatină, eu, soție de voivod,
Eu, eu, pavăza domniei, sufletul ce duce țara,
Eu, puterea, eu, stăpîna, în sfîrșit, eu, doamna Clara,
Am ajuns de rîsul lumii, ș-al boierilor, ș-al tău,
Înfruntată, dosădită[1], o batjocură, eu! eu!

VODĂ

Nu-n,eleg...

CLARA

E o rușine! Nu-nțelegi? E o rușine
S-ajung eu să cer un sprijin, fie chiar și de la tine!
Tu ești domnul, ești voivodul, fie; datina o vrea;
Dar, puterea, cîrmuirea, eu le țin în mîna mea.

VODĂ

Cine ți-o tăgăduiește?

CLARA

Cine? Cine? Zău, mă mir!
Sfatul tău: Miked acuma, altă dată Dragomir.
Oropsitu-l-ai pe-acela că voia război cu craiul,
Dar adusu-l-ai pe-acesta înapoi, cu tot alaiul,
Și-acum el îmi e-mpotrivă: orce fac, ce chibzuiesc.
El desface și preschimbă parcă nu mai cîrmuiesc.
Ce-am ajuns! Să stau la vorbă cu Miked!... Miked!...

---

[1] *Dosădit* — chinuit, amărît; ocărît.

VODĂ

(care a cătat pe sub gene la Grue)

E banul

Severinului...

CLARA

Ce-mi pasă! Clara-doamna-s eu!

VODĂ

Sărmanul!

Ce-a făcut?

CLARA

Ce? Nu mai ține seamă de porunca mea.
Cum! Să-i poruncesc un lucru, însămi eu, și să nu vrea
Să m-asculte, el?

VODĂ

Ce lucru?

CLARA

Orce lucru! Ce-are-a face?

VODĂ

Dar anume?

CLARA

(așezîndu-se pe jețul din dreapta)

Azi, de pildă, poruncit-am — c-așa-mi place —
Să s-arunce-n lanțuri Groza, Manea, Vlad, acei boieri
Ce s-au încercat pe Pala să-l ucidă-n codru, ieri.
Și ce aflu? Că, departe de poruncile primite,
Banul sprijină el însuși uneltirile urzite
Împotriva mea, și-a papii, și-a lui Lațcu, ba și-a ta;
De chiar ucigașii-aceia, cărora, cred eu, le-ar sta
Mult mai bine, de e vorba codrul verde să le placă,
Să-și anine-n el nădejdea, legănați de cîte-o cracă.

VODĂ

Oh! prea mare-ar fi pedeapsa pentru lucru-așa de mic.
Au avut de gînd, așa e; dar n-au făptuit nimic.

CLARA

Cînd nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea,
Vinovate-s, deopotrivă, gîndul și înfăptuirea.
Nu-nțelegi așa domnia, dar așa o-nțeleg eu,
E de-ajuns. Și văd, de-altminteri, că Miked, din sfatul tău
Mi-a disprețuit porunca — nu tăgădui — văd bine.
Dar mai am alt sprijin, Vlade, dacă nu te am pe tine:
Kaliany-mi ține parte și, cu călăreții lui,
Vrerea mea mi-o voi impune împotriva orșicui!...
Și te plîng, sărmane vodă, dacă,-n loc de-o aliată
Vrei să vezi în Clara-doamna o stăpînă nendurată!

VODĂ

(care e cît pe-aci să izbucnească, vede gestul potolitor al lui Grue și stăpînindu-se)

Că te vreau pe veci stăpînă,-naltă doamnă! tot nu știi?
Sunt mai vîrstnic decît tine, totuși mumă vreau să-mi fii.
Ce m-aș face eu, sărmanul, de nu te-aș avea pe tine
Să mă luminezi în calea-mi — cu vederile-ți senine;
Să duci grija cîrmuirii și să porți, pe fruntea ta,
Sarcina coroanei mele, ce nu pot, nu pot purta!
Dacă sunt voivodul țării după datina străbună,
Dacă dînsa, cu de-a sila, cu-a ei fală mă-nconună,
Dacă am vreun drept anume ce de dînsa mi-este dat,
Nu le țin asupra-mi, mamă, fală, drept și voivodat;
Decît numai ca o slugă a puterii domnitoare,
Decît pentru-a ți le-așterne ție, ție, la picioare.

(Se îngenuche lîngă jețul Clarei.)

CLARA

Te voi crede cu-o dovadă: vreau să fie pedepsiți
Toți acei netrebnici; mîine, vreau să fie oropsiți.

VODĂ

(înjghebînd un plan ca să nu execute voințele Clarei)

Toți?

CLARA

Da, toți.

VODĂ

Dar numai Groza Moldoveanul e de vină.

CLARA

Toți cu Groza și-au dat mîna, toți lui Groza i se-nchină;
Toți sunt vinovați.

VODĂ

(sculîndu-se)

Așa e, toți sunt vinovați... Cîți sunt?

CLARA

Douăzeci, treizeci.

VODĂ

(ca vorbindu-și singur)

Ah! drace!... prea mulți.

CLARA

Nu e un cuvînt!
Kaliany ne dă sașii lui, ce fac cît nouă sute...

VODĂ

Da... Dar și treizeci de neamuri credincioase, prefăcute
În dușmani de moarte...

CLARA

(cu nepăsare)

Ș-apoi!

VODĂ

(ca după chibzuire)

Mamă, uite ce zic eu:
Să lovim azi numai capul; ceata, fără capul său,
Se va-mprăștia, și-n urmă, i-om lovi pe toți, de-a rîndul,
Astăzi unul, mîine altul, fără să le vie gîndul
Să s-adune, să răscoale...

CLARA

(sculîndu-se și mergînd spre ușă)

Da, acest cuvînt e bun:
Fie dar, și de-astă dată.

VODĂ

Unde mergi?

CLARA

Mă duc să-i spun
Solului cum să purceadă.

VODĂ

(grabnic)

Nu, nu! Lasă-mă pe mine.
Mi-ai cerut dovadă, mamă, vreau s-o dau cum se cuvine.
Vreau să știe toată curtea — astfel cred eu nemerit —
Că de sunt voivod, sunt totuși robul tău — și rob smerit,
Că orcine-n tine zvîrlă cu dosadă și ocară
Mă lovește și pe mine, și cu mine-ntreaga țară;
Și de-un sprijin de-ai nevoie tu, că nu-l vei cere-orcui!
Căci e dreptul meu acesta și că nu-l dau nimănui.
Aibi încredere. La urma urmei, Kaliany poate...

CLARA

(cu glas blajin și ademenitor)

Fie... Ș-apoi nu se cade să-i tot cerem cîte toate;
De cînd e la curtea noastră, tot mereu l-am supărat!
Cereri! Cereri!

VODĂ

Cari cereri?

CLARA

Multe... Nu l-am fost rugat
Să ne capete — de pildă — de la craiul său izbava
Celor zălogiți?

VODĂ

(călînd la Grue)

Așa e!

CLARA

Cred că solul căpăta-va
Să ni-i dezrobească craiul. Dacă vrei, voi căuta
Să se facă cît de iute.

VODĂ

Dacă vreau?

CLARA

Stă-n mîna ta.

VODĂ

Cum așa?

CLARA

Cum? Foarte lesne: dă și tu, cum ceri într-una.

VODĂ

Ce să dau?

CLARA

Din cîte cere Ludovic, măcar dă-i una.

VODĂ

(prefăcut)

Una? Da-le-i-aș pe toate dacă s-ar milostivi,

Pe Cristina și pe soțul ei, în sfîrșit, a-i izbăvi!
Fă tu toate cum e bine, mamă, că ne-apucă toamna.
Vrei?

UN COPIL DE CASĂ

(din fund)

Baronul Kaliany spune că-l așteaptă doamna.

VODĂ

(voind să se retragă)

Mamă, eu...

CLARA

Ba nu. Baronul vine foarte bine, zău.

(Către copil, care iese după ce se-nchină:)

Să poftească.

(Către vodă:)

Îți va spune el ce vrea stăpînul său.

SCENA III

ACEIAȘI, KALIANY în armură.

KALIANY

(din fund)

Doamnă, ceata mea e gata.

CLARA

(ieșindu-i înainte și aducîndu-l în scenă)

Nu mai e de trebuință.
Vodă vrea să pedepsească însuși.

KALIANY

(privind cu dispreț la vodă)

Nu e cu putință.

VODĂ

(stăpînindu-se şi apropiindu-se de el, măgulitor)

Oh! ce strălucite zale! ce coif mîndru! ce pieptar
Minunat! bătut cu aur! Dar ce brîu! Ah!... brîu-i rar!
O mătase...

KALIANY

(măgulit)

E netoarsă; numai trasă-n jurubiţe
Şi ţesută cu beteală de argint în patru iţe.

VODĂ

De minune!

CLARA

(schimbînd vorba; către Kaliany)

Vodă tocmai îmi spunea, cînd ai intrat,
Că s-ar învoi la toate dacă craiul împărat
Ne-ar înapoia copiii; ceară preţul cît de mare.

(Către vodă:)

Nu-i aşa?

VODĂ

(strîns cu uşa)

Da, da...

CLARA

Ce cere craiul drept răscumpărare?
Să-i dai voie să clădească un castel la Severin;
Şi-mpotriva-i să nu sprijini pe... voivodul din Vidin.

VODĂ

Vrei pe Straşimir, pe soţul sorii mele, fiicei tale,
Să nu-l sprijin?...

CLARA

Nu, firoşte.

KALIANY

Fiecare cu-ale sale.
Strașimir e robul nostru, pentru că s-a răsculat
Împotriva noastră. Iacă. Nu fiindcă e cumnat
Cu măria-ta. Dar, astăzi, libertatea și Vidinul
Vrei să i le dai; prea bine, noi îți cerem Severinul.
E un schimb.

CLARA

Un schimb, firește.

VODĂ

Da, un schimb, atîta tot.

KALIANY

Dă hrisovul și... sunt liberi.

VODĂ

(zărind o ușe de scăpare)

Bine zici!... Dar, vezi, nu pot
Să-l dau singur... e și sfatul... trebuie întăritura.

KALIANY

Călăreții mei sunt gata! și le șade bine-armura.

VODĂ

Ai dreptate!... Adun sfatul.

KALIANY

Și vom iscăli?...

VODĂ

Cînd vrei!

KALIANY

Astăzi?

VODĂ

Nu. Nici azi, nici mîine...

(Privind la Grue:)

Peste două zile, trei.

(Către doamna, amintind chibzuiala dintre ei:)

Am de lucru azi...

KALIANY

(care știe de ce e vorba)

Așa e!

VODĂ

(sărutînd mîna doamnei, apoi către Kaliany)

Mamă... Da, da, peste două

Zile, trei...

(Vodă iese prin stînga, sprijinindu-se pe Grue și zîmbind îndoielnic.)

SCENA IV

CLARA-DOAMNA, KALIANY

CLARA

De-acum, Vlaicu ni s-a dat, pe viață, nouă.

KALIANY

Despre mine, Severinul, în sfîrșit, l-am dobîndit.
Dar smerenia lui vodă m-a mirat.

CLARA

E osîndit;
Neavînd în sine duhul ce prevede și ce mînă;
De-alții pururea să fie, ca orbeții, dus de mînă.

KALIANY

Împotrivă-ne aceia pîn-acuma l-au condus.

CLARA

Însă nu-l vor mai conduce.

KALIANY

Cred și eu. Dar ei l-au pus;
Doamnă, pînă una-alta, să dea mîna de-ncuscrire
— Deci de-o alianță strîmtă-ntemeiată pe-nrudire —
Cu voivodul Simon Stareț.

CLARA

Simon Stareț? Ce fel! Cum?
Cine-a născocit aceasta?

KALIANY

Îți spun, doamnă, că-i pe drum
O solie de la kralul Simon Stareț ca sa ceară
De soție pe domnița Anca.

CLARA

Fiica mea?

KALIANY

Aseară;
Am primit înștiințare că din Niș a și pornit
Dinadinsul sol de kralul Simon împuternicit.

CLARA

Oh! ... Și crezi să aibă vodă cunoștință?...

KALIANY

Nu știu bine!
Dar de-acestea să se facă fără știrea lui, nu-mi vine,
Zău, a crede.

CLARA

Ai dreptate!... Oh! dar dacă m-a-nșelat
Vlaicu, Vlaicu, într-atît, ca singur el să fi luat,
Și-n ascuns, așa măsură, de-așa mare greutate,
Care leagă neamul nostru, care leagă două state...

De se pune-n curmezișul drumului ce eu urmez,
Îl, îl... Nu știu!... sunt în stare să-l... Oh! Oh! Dar aiurez!
El?... N-ar îndrăzni! Ah! bietul om!... n-ar îndrăzni!

KALIANY

Solia,
Totuși, a pornit.

CLARA

Dar fără știrea lui. Fățărnicia
Prea i-ar fi grozav de-adîncă și de el m-aș îngrozi;
Dacă-n stare-ar fi de-acestea, neclipind, a ne urzi.
Nu e cu putință, nu e!

KALIANY

Poate n-are știre... dară...
Stareț cere pe domnița.

CLARA

De-asta nu mă tem. S-o ceară
Cît o vrea. Am eu mijlocul care va zădărnici
Toată uneltirea.

(Chemînd către dreapta:)

Pala!

(Către Kaliany:)

Vei vedea.

(Către Pala, care a intrat din dreapta:)

Să chemi aci
Pe domnița Anca.

(Pala iese. Către Kaliany:)

Fiica mea e fiica mea. Va face
Ce voi zice. Tu... dă drumul cetei tale. Fii pe pace;
Dacă Vlaicu-nnoadă firul, mă pricep eu să-l deznod.
Vino mai tîrziu, cînd curtea se primește de voivod.

(Kaliany se închină și iese prin fund.)

SCENA V

CLARA-DOAMNA, DOMNIȚA ANCA

CLARA

(singură)

Ah! de-i vorba pe trădare, Vlaicule, ia bine seamă:
Ești bărbat și sunt femeie!...

ANCA

(intrînd din dreapta, îngrijorată)

Pus-ai să mă cheme, mamă?

CLARA

(așezîndu-se pe jețul din stînga)

Da, mezina mea iubită. Vino-ncoa să te sărut.
Șezi-aci...

(Anca, liniștindu-se, se așează pe o pernă la genunchii ei.)

O! niciodată Anca mea nu mi-a părut
Mai învoaltă, mai frumoasă, mai gingașă, mai zglobie
Decît azi... De ochii-ți galeși — ca de zarea conabie[1]
Zorile de zile bune dezbărîndu-se de-abis —
Tainic, ți s-anină gîndul legănînd în el un vis...
Nu-ți abate ochii; taina ce-mi ascunzi e prea ușoară:
Visul fraged ce se scaldă-ntr-o privire de fecioară
E a vieții îmboldire, e avîntul către zbor
Al oricărui suflet tînăr tresărind de-ntîiul dor.
Nu-i așa, copilă?

ANCA

(iarăși îngrijorată)

Mamă...

CLARA

Te roșești? Nu, nu!... Zîmbește
Mamei tale care știe că iubești.

---

[1] *Conabiu* — vioriu.

ANCA

(speriată)

Oh! nu!

CLARA

(ademenitoare)

Iubește;
Dacă inima ți-o cere, Anca mea. Iubirea ta
Este dreptul tinereții; și nu eu aș căuta
Nici să-mpiedic primăvara să dea florii înflorirea,
Nici să-mpiedic tinerețea să dea inimii iubirea.

ANCA

(fericită)

Dragă mamă!

CLARA

Da, iubește, dă-ți iubirii sînul tău;
Ți-ai ales un mire vrednic de-al tău suflet și de-al meu.

ANCA

Mamă! mamă! știi?

CLARA

Da, toate. Vezi, mi-ar fi părut mai bine
Așa veste să n-o aflu decît numai de la tine.
Și-o încredere mai mare să te văd că mi-o păstrezi;
Dar, așa mă-nveselește — și mai mult chiar decît crezi,
Anco — că iubești pe Mircea, încît uit, de bucurie,
Că nu te-ai gîndit iubirea-ți, mai întîi, să mi-o spui mie.

ANCA

Iartă-mă, măicuță dragă, iartă-mă! Noi, ne temeam
Să nu vrei...

CLARA

(ademenitoare)

De ce?... Ancuțo, doar pe tine te mai am
Să-mi alini mîhnirea vieții prăvălind spre bătrînețe...

Voi, să stați aci cu mine; calda voastră tinerețe
Sufletul să mi-l dogoare. Vrei?

ANCA

(dezmierdînd-o)

Oh! cît de bună ești!
Cît te vom iubi, cu Mircea, mamă!

CLARA

Bine: tu-l iubești,
Dar el, te iubește?

ANCA

Mircea? Oh! decît orce pe lume!
Decît scaun și coroană, decît slavă și renume,
Tot mai mult...

CLARA

(mulțumită și rămînînd pe gînduri)

Prea bine.

ANCA

(după o tăcere)

Mamă!... e la ușă...

CLARA

(nepricepînd îndată)

Cine? Da?

ANCA

E-ngrijat... nu știe...

CLARA

(zîmbind)

Cheamă-l.

ANCA

(sărindu-i de gît)

Oh! cît te vom deznierda!

(Ea aleargă la uşa din dreapta, o deschide şi cheamă:)

Vino: mama ne uneşte.

SCENA VI

AŞEIAŞI, MIRCEA

MIRCEA

(intră repede şi îmbrăţişează pe Anca:)

Anco!

(apoi aleargă la doamna Clara şi i se închină:)

Doamnă... oh! nu: mamă!

CLARA

(sărutîndu-l pe frunte)

Mamă, da, copile dragă. Cînd iubirea ta mă cheamă,
Mamă vreau să-ţi fiu Aseară, fost-ai vrednic Basarab
Ţinînd piept celor puternici, ţinînd parte celui slab.
Mi-ai plăcut întotdeauna, deşi, însă, cîteodată,
Mi-ai părut uşor la suflet şi de-o fire cam ciudată;
Prea nepăsător de toate, prea pornit pe desfătări,
Şi nesocotind menirea ce dau eu acestei ţări.
Dar, eşti tînăr, nalt la suflet şi ţi-e inima cinstită.
Cu-nsuşiri de-acestea, viaţa poţi s-o afli fericită
Şi măreaţă chiar, cu vremea, călăuză de mă iei.
Deci, iubiţi-vă, voi; restul mă priveşte, dragii mei.

(Îi sărută pe amîndoi şi iese prin dreapta, întovărăşită de ei pînă la uşă.)

SCENA VII

MIRCEA, ANCA

MIRCEA

Anca mea!

ANCA

De-acum, iubite, sunt a ta.

MIRCEA

E cu putință?
E nevrednică de tine păcătoasa mea credință.

ANCA

Pentru ce?

MIRCEA

Oh! simt nevoia să ți-o fi mărturisit,
Ție, vina ce-astă noapte duhul mi l-a ispitit:
Te iubesc, o știi, Ancuțo; fără margini mi-e iubirea.
Acest simțimînt îmi umple, îmi pătrunde toată firea
Și n-aș fi crezut, vreodată, să mai aibă pieptul meu
Loc de vreo simțire nouă fiind plin de dorul tău!
Dar, ascară, cînd sub ochii-mi se făcu să licărească
Vrăjile coroanei — culmea pentr-o frunte omenească —
Mi-a pierit vederea, judecata mi s-a-ntunecat:
O ispită, vai! Ancuțo, sufletul mi l-a mușcat:
Mi-am uitat iubirea, te-am uitat pe tine, da, pe tine,
Și-am făcut alt vis!... O clipă! doar o clipă!... Mi-e rușine
De-acea clipă!...

ANCA

Oh! nu, Mirceo! Visul tău a fost măreț
Cînd ai prețuit iubirea pe-un așa de mare preț.
De n-ai dat-o-n astă-noapte pentru scaun și coroană,
Mie vii să-mi ceri iertare?... ție, eu să-ți fac dojană?
Nu! nu! De e vină-acilea și de va să fii iertat,
E de slava ta, de care pentru-amor te-ai lepădat...
Și, de-ai fi, tu, Basarabe, azi să simți aci rușine
E că mai presus de slavă, Mirceo, tu m-ai pus pe mine.

MIRCEA

Anco! Anco!

ANCA

Da, iubite; mult mai mult azi te iubesc,
De tot prețul jertfei tale cată să te răsplătesc.

MIRCEA

Oh! oh! farmec al iubirii, vrajă plină de lumină,
Ce fac dintr-un rău un bine, și o slavă dintr-o vină!

(Ei stau un moment strîns îmbrățișați în tăcere. Dar ușa din fund se deschide.)

UN COPIL DE CASĂ

(anunțînd)

Curtea.

(Mircea și Anca se despart ca din vis și se duc spre pridvor.)

SCENA VIII

(Intră curtea. Boierii sunt în straie bogate și nearmați. Ei formează grupuri, se închină unii la alții, își dau mîna și par bucuroși a-și împărtăși o știre. Mai la urmă intră Groza cu Vlad și ceilalți. Mai apoi, Costea și fiii săi. Un boier, zărind pe Groza, se înaintează repede spre el, urmat de alții.)

ÎNTÎIUL BOIER

Ah! jupîne Grozo, din adînc te fericesc
De-nvoiala dobîndită de la vodă; și, doresc
Să ma numeri și pe mine în oștirea boierească
Ce, sub Costea, la Moldova, duce legea strămoșească.
Am arcași treizeci și ghioage și mai multe.

AL 2-LEA BOIER

Ceata mea
E călare, poartă suliți, și, de lente[1] de curea
Însolzite-n fier și-aramă, buzdugane năstrugite[2]
Cu mîner de corn.

---

[1] *Lentă* — panglică lată de mătase; aici: fîșii de piele.
[2] *Năstrugit* — necioplit.

AL 3-LEA BOIER

Jupîne, eu îți dau securi călite
Doar în apă nencepută, apă vie de izvor.
Nu e pavăză să nu se sfarme sub ciocnirea lor
Cînd flăcăii mei le-aruncă, hăulind!

UN BOIER BĂTRÎN

Eu, zece care
Cu opt junci — hrăniți în pajiști, buni de jug și de mîncare —
Și-ncărcate toate zece cu mălai[1] și grîu bătrîn.
De n-ar fi înghețat-o vîrsta, ți-aș da inima din sîn.

(Groza dă mîna cu ei, rînd pe rînd, mulțumindu-le. Intrînd Costea, toți îl înconjoară, îl fericesc etc. Ei formează un grup către fund. În acest timp intră, din dreapta, Clara-doamna, - Kaliany, Pala, jupînese etc.)

UN COPIL DE CASĂ

(anunțînd)

Doamna Clara.

(Curtea se închină, dar boierii din grupul lui Costea aruncă priviri de ură asupra noilor veniți.)

KALIANY

(intrînd cu doamna)

Vodă pune temei mare pe-ncuscrirea
Sa cu Stareț.

CLARA

(arătîndu-i pe Mircea, care face cu Anca un grup pe pridvor)

Uite colo. Ca să dărîm clădirea
Ce-o zidește un fățarnic pe-un atît de-adînc temei,
E de-ajuns să se înțeleagă două inimi de femei,
Anca și cu mine: dînsa cu iubirea, eu cu ura,
Și clădirea și temeiul se rostogolesc de-a dura.
Ce-ai de zis?

---

[1] Pe atunci, *meiul* se numea *mălai (n. a)*.

KALIANY

E de minune.

CLARA

(așezîndu-se pe jățul din dreapta)

Ah! de-ncearcă vodă Vlad
Împotrivă-mi să ridice ziduri, zidurile cad;
Și, sub pietrele și colbul din clădirile surpate,
S-or afla, cîndva, voivodul și coroana, sfărîmate.

(O scurtă tăcere ca de așteptare. Se deschide ușa din stînga.)

UN COPIL DE CASĂ

(de la ușa din stînga)

Vodă.

(Intră vodă urmat de Mikedși de toți marii dregători.)

VODĂ

Bun venit cu toții!

(Curtea se închină. Vodă merge la jățul unde șade Clara-doamna și îi sărută mîna.)

Doamna noastră...

CLARA

Fiul meu...

VODĂ

(după ce s-a așezat pe jățul din stînga, către curte, voind să dea impresia că nu se ocupă de politica externă)

Aflu, dragi boieri, că iestimp a dat bunul Dumnezeu
An mănos în țara noastră; că pătulele sunt pline
De bucate; că-n podgorii, viile se-arată-n bine;
Că,-n sfîrșit, livezi și lanuri — din senin cum și din plug —
Slavă domnului, sunt toate bucurie și belșug.
Așa spune Gruc.

CLARA

(atacînd)

Dacă țara e pe veselie,
Dă prilej și curții tale astăzi veselă să fie.

VODĂ

Bucuros.

CLARA

Domnița Anca, fiica mea și sora ta
Preaiubită, este-acum în vîrstă de-a se mărita,
Și, de vrei să fie astăzi zi de mare mulțumire,
Îi vom da domniței Anca pe alesul ei de mire...

(Schimbînd tonul)

Te uimești?

VODĂ

(surprins)

He!... da... desigur... doamne! cum n-aș
fi uimit?
Așa știre... dată astfel... în vileag...

CLARA

(căutînd să forțeze mîna lui vodă)

Fii liniștit.
De n-ar fi ales copila mire vrednic de-o domniță,
Lăstar mîndru ce răsare din chiar mîndra voastră viță,
Și de nu ne-ar fi el nouă cum îi e și dînșii drag,
N-aș fi dat eu, Clara-doamna, așa știre... în vileag.

(Încet către Kalnany, care stă la stînga jățului ei:)

Oh! aveai dreptate: vezi-l cît e de uimit.

(Către vodă, cu insistență:)

Ei bine,
Nu mă-ntrebi pe cine-ales-a fiica mea?

VODĂ

(în silă)

Ba da. Pe cine?

CLARA

(arătînd pe Mircea, care s-a înaintat)

Iată-l.

VODĂ

Mircea?!

CLARA

Da, el însuși! El, viteazul tău nepot,
Căruia cu drag i-aș zice fiul meu.

VODĂ

(aparte)

Vai! Vai! De-un ciot
Să se poticnească, doamne, viitorul țării!

ANCA

(care a venit în dreapta jățului mamei sale)

Mamă,
De ce tace vodă?

CLARA

(tace și cu intenție)

Vodă tace că, de bună seamă,
N-are nici o-mpotrivire la căsătoria ta.
(Către vodă, insistînd:)
Nu-i așa?

VODĂ

(încolțit)

Ba... chiar așa e... Totuși, muma va ierta
Dacă fratele, ce-n suflet e cuprins de bucurie,
Vrea să ceară de la vodă, pentru-așa căsătorie,
O părere chibzuită.

CLARA

(izbucnind)

Dar ce ai de chibzuit!?
Mircea pe-Ança o iubește și de ea el e iubit;
El e Basarab ca tine: ce mai vrei?

VODĂ

E cinste mare
Ce rîvnește el. N-ajunge să gonească de-a călare
Cerbul, lupul sau mistrețul, sau să săgeteze-n zbor
Vulturul, sau să-ncolțească urșii-n vizuinea lor.

(Mircea face un pas, vodă cuvîntează către el:)

Nici n-ajunge, cînd vrăjmașul pune ochii pe moșie;
Să-ncingi paloșul pe zale și să lupți cu bărbăție;
Nu, n-ajung acestea toate ca să fii, vreodată, -n drept
Să ridici pînă la dînsa dorul tînăr ce-ai în piept;
Anca nu e numai sora mea și fiica doamnei Clara;
E a țării, și pe dînsa n-o mărită decît țara;
Numai țara va alege Anchii ginerile ei;
Și-l vrea domn! Fii domn tu însuți, soțul ei să fii de vrei.

ANCA

(îndurerată)

Mamă! Mamă!

CLARA

(încet)

Kaliany, vezi-l cum se dezvelește!

MIRCEA

(care, cătînd în jurul-i, a aflat îmbărbătare în ochii tovarășilor săi; către vodă:)

Dacă țara, muma Anchii, ce prin gura ta vorbește,
Vrea pe fruntea mea de mire o coroană ca a ta,
O voi dobîndi, ca Anca să-mi ajute-a o purta.
Mă-mboldeai adese-n vremuri să vreau slavă și mărire;
Eu nu le voiam, că-n mine nu-ncăpea decît iubire.
Dar iubirea — ce visasem într-al fericirii somn —
E prea sus de mine? Fie: pentru ca m-oi face domn.
Costea, Groza, Vlad, Algiu, mîndră ceată boierească,
Mă mai vreți în capul vostru?

BOIERII

(cari l-au înconjurat pe Mircea)

Să trăiască! Să trăiască
Mircea-Vodă!

VODĂ

(uimit)

Mircea-vodă?

GROZA

(către vodă)

Da! Pristana[1] ce ne-ai dat
Dă Moldovei domn pe Mircea și lui Mircea voievodat.

CLARA

(uimită, și ea, către Kaliany)

Cum? Ce zice?

BOIERII

Să trăiască Mircea-vodă!

KALIANY

(semeț)

Ce trădare!

CLARA

Le dăduse și pristană, Kaliany!

KALIANY

(pășind înainte)

Prin urmare,
Vlaicu Basarab-voievodul — ce-alianță a jurat
Cu voivodul din Moldova și slăvitul împărat
Ludovic, *stăpînul nostru* — azi pe față îi trădează,
Și, la curtea sa din Argeș, pe rebeli îi înarmează?

[1] *Pristană — învoire.*

VODĂ

(aparte)

Oh! trei zile!

KALIANY

Să se știe

(Boierii, cari au ascultat întîi, cu surprindere, cuvintele lui Kaliany, încep a murmura și privesc solul cu amenințare. Dar, la glasul lui vodă, surprinderea și amenințarea se schimbă în uimire, apoi într-o deznădăjduire adîncă.)

VODĂ

(prefăcut, ca ieșind dintr-un vis)

Ce-auzii?... Ce vor?... Ce spun?
Mi s-a turburat auzul;? Sau visez? Or sunt nebun?
Mă-nșelai sau zisu-mi-s-a c-aș fi pristănit izodul
Cu menire să răstoarne la Moldova pe voivodul
Lațcu, bunul meu prieten? Cum că — însumi
eu — am dat
O asemenea învoială? Cum că, deci, eu am trădat?
Și aceasta mi se spune chiar în față! Ce-ndrăzneală!
Cine-a zis c-am dat eu, vodă, o asemenea-nvoială?
Cine? Vreau să știu.

GROZA

Măria-ta...

VODĂ

(prefăcut și executîndu-și planul)

Tu, Grozo? Cine! Tu?
Dar de unde născocirea-aceasta? Cum îți abătu
Să te-nverci — cu mine față — să strecori așa minciună?

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Ca rostită astfel lumea să ți-o ia de bună
Și să creadă că-n izodul — ce sub mînă-l unelteai —

Însuși pe voivodul țării de tovarăș îl aveai
Astfel că, primit la curte de miloasa-mi îndurare,
Mă făceai încet cu-ncetul o unealtă de trădare!
Oh! ce viclenie!

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Taci, îți spun că ai mințit
Cînd ai zis că vreo pristană ție eu ți-am slobozit.

GROZA

Dar n-am zis că chiar din gura însăși a măriei-tale...

VODĂ

(idem)

Ah! dai îndărăt acuma? Încolțit, găsești cu cale
S-arunci vina ta pe altul?...

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Dar nu vreau să știu.
Nu-i scăpare-n mișelie; ești de vină și te țiu.
Pîrcălabe, străjuiește-l! Vreau de obște să se vadă
Cum Vlad Basarab-voivodul pedepsește o dosadă.
Du-l în temnița din culă ce, prin ușa de stejar,
Dă-n odaia mea. Acolo îi voi fi chiar eu strejar.

(Groza, însoțit de pîrcălab și înconjurat de streji, iese prin stînga. Vodă urmează către Mircea și ceilalți, idem:)

Iară tu și voi, tovarăși ai dosadei făptuite,
Și tovarăși mai cu seamă în zavistii ticluite,
Împotriva unui vodă mie aliat cinstit,
Ar fi drept de Moldoveanul să nu vă fi despărțit,

Ca, precum porneați cu dînsul uneltirile rebele,
Să purtați tot împreună, astăzi, lanțurile mele.
Dar din ruga doamnei noastre — sufletul îi e
prea bun —
Uit și iert! Ca fiu cucernic, dar, se cade să v-o spun,
Nu ca domn.

(El privește toată curtea, de jur împrejurul său, apoi pășește cu smerenie către Clara-doamna:)

De-acuma, doamnă, spune, ți-este potolită
Supărarea? și de fiul tău smerit ești mulțumită?

CLARA

(cu o ironie pe care n-o poate stăpîni)

Te-ai ținut de vorbă, Vlade; ești bun fiu.

(Vodă îi sărută mîna și pornește spre stînga.)

VODĂ

Boierii mei.
Pace vouă!

(Către Miked:)

Vino, bane.

(Miked s-apropie de el, mirat; dar vodă îi zîmbește prietenos. Apoi, pe cînd curtea se închină, el iese sprijinit pe Miked și urmat de marii dregători, și zice, ca în aparte, dar și pentru Miked:)

Oh! trei zile! Încă trei!...

(Cum a ieșit vodă, o mișcare ca de ușurare se face printre curteni. Anca, pe care o-năbușa plînsul, se aruncă la sînul mamei sale.)

ANCA

Mamă!...

CLARA

(dezmierdînd-o)

Anca mea, n-ai grijă de nimica.

(După ce Anca a ieșit prin dreapta:)

Kaliany,
Vino să croim de lucru șarpelui de Vlad.

(Iese cu Kaliany tot prin dreapta Curtenii încep a porni spre fund, lăsînd locului grupul lui Mircea, abătut și încremenit.)

ÎNTÎIUL BOIER

(privind acel grup)

Sărmanii!
Într-o clipă se dărîmă, ca din trăsnet, visul lor!

AL 2-LEA BOIER

Ce vis mîndru!

UN BOIER BĂTRÎN

Niciodată n-a fost astfel vodă

ÎNTÎIUL BOIER

Mor
De necaz că sfatul doamnei iarăși l-a răpus.

UN BOIER BĂTRÎN

He! vere,
Vai de omul ce zăbunul și-l împarte cu-o muiere!

(Curtenii ies cu toții. Grupul lui Mircea a rămas neclintit.)

SCENA IX

(Rămași singuri, conjuncții se întreabă din ochi. După o tăcere.)

NICODIM

(încet)

Vodă Vlad trădează legea.

MANEA

(idem)

Neamul!

VLAD
(idem)

Țara!

ALGIU
(idem)

Și-a pierdut
Dreptul la credința noastră.

VLAD
(idem)

El pe Groza l-a vîndut
Papistașilor.

NICODIM
(idem)

Și, mîine, asculta-vom, cu de-a sila:
„Io, Vlad sin Alexandru, voivod și domn cu mila...“

MIRCEA
(întrerupîndu-i, tot încet)

Jurămîntul ce-mpotriva Lațcului, ieri, l-ați jurat,
Îl veți ține și-mpotriva Vlaicului?

TOȚI
(afară de Costea și cu glas înăbușit)

Nendoplecat!

MIRCEA
(idem)

Haidem dar.

COSTEA
(oprindu-i și idem)

Oh! nu, prieteni. Ieri juram o războire
Sfîntă; iar ce faceți, astăzi, e cumplită răzvrătire...

MIRCEA

(întrerupîndu-l, idem)

Am jurat.

(Către ceilalți:)

Veniți la mine, astă-seară.

BOIERII

(idem, afară de Costea)

Vom veni!

MIRCEA

(idem)

Pe diseară.

COSTEA

(idem)

Mirceo!...

(Mircea îi răspunde prin un gest hotărît și iese prin fund, urmat de toți boierii.)

COSTEA

(încearcă zadarnic să-l înduplece, apoi, rămas singur, rostește în aparte)

Doamne, de-am știut îmbătrîni
În cucernia credinței, și cu sufletul pe față,
Mă ferește de-o ispită, mă-narmează cu-o povață
Să nu fiu nici lor, nici țării, nici lui vodă trădător;
Și să-i scap de-o crimă, doamne, și pe domn de ura lor.

(Cortina cade.)

ACTUL AL TREILEA

(Scena reprezintă odaia lui Mircea, în casa lui. În fund la stînga, o fereastră adîncă în ogivă bizantină, cu pervaz în coloane de marmoră, și despărțită în două printr-o coloană. În planul al doilea, pe peretele din stînga, o icoană mare cu iconostas și epitrafil mascînd o ușă secretă. La dreapta, în fund, ușa odăii. În față, către stînga, un jeț, către dreapta o masă, scaune etc.)

SCENA I

MIRCEA, PALA

(E în apusul soarelui. Mircea șade pe un jeț, lîngă masă, cu capul în mîni. Pala șade pe răzămătoarea ferestrei. El are de gît o lăută.)

PALA

(după ce a privit lung la Mircea)

Doamne Mirceo!

MIRCEA

(fără a mișca)

Ce?

PALA

Stăpîne, a-nserat. Cu blînda noapte,
Se strecoară-n orce suflet ale mîngîierii șoapte;
Singur, sufletu-ți respinge, restihnit[1] de-amar și chin,
Roua răcoroasă-a nopții, alinarea din senin.

[1] *Restihnit* — istovit.

Vin-aci, lîngă fereastră. Uite: dincolo de zare,
Unde se lovește cerul cu pămîntul în hotare,
Din ce-a fost o zi întreagă, mai măreț, mai lucitor.
Dintr-un soare, ce rămîne? Mohorîtul unui nor
După-o clipă de-ntristare firea-și uită mîndrul astru;
Stele mii răsar cu-nceputul, ochi ai cerului albastru.
Și spun lumii că sunt toate cum sunt aștrii, trecători;
Ce se stinge-n murgul serii renviază către zori.
Fă și tu cum face firea, întristarea ți-o curmează;
Sufletul în noi e soare; de se stinge, renviază.

MIRCEA

E rănit, al meu, de moarte. Cu-o scînteie l-au aprins
Licăriri amăgitoare, cu-o suflare mi l-au stins.
M-au urcat pe culmea slavei, într-un rai de strălucire.
Și m-au prăbușit în sorburi[1] de-ntuneric și-amăgire.
Deșteptîndu-mă deodată din al fericirii somn,
Au trezit în mine-o rîvnă nempăcată: a fi domn!
A domni, a fi puternic de-o putere uimitoare;
A privi o lume-ntreagă jos, departe, sub picioare;
A fi omul fără seamăn într-o țară și-un popor;
A fi sufletul, și gîndul, și voința tuturor;
A meni orice mărire, a porni orice ispravă;
A fi dătător de lege, și de datini, și de slavă;
A nu fi robit de nimeni și pe toți a-i stăpîni;
A voi, a putea toate, a fi totul... a domni!...
Domn! Domn! Înțelegi? ... Ce groaznic muște
rîvna de mărire!...
Eram vrednic de-așa rîvnă, vrednic de așa menire.
Oh! Cu Anca mea iubită cît am fost de fericit!
Dar mi-au luat-o, mi-au răpit-o, și deodată-au veștejit
Floarea sufletului tînăr ce-nflorea la-al slavei soare
Și se răcorea cu roua dragostei, sărmana floare!
Dibuind pășesc acuma de-al orbirii sorb cuprins;

[1] *Sorb* — vîltoare, vîrtej de apă.

Steaua dragostei și-al slavei soare de pe cer s-au stins,
Călăuze! Călăuze!...

(El cade cu capul pe mîini, înecat de plîns.)

PALA

Aibi nădejde. După ploaie
Mult mai limpede-i seninul, stelele mult mai vioaie;
Și luceafărul, ce-acuma ți s-ascunde sub un nor,
Poate răsări, pe cerul limpezit, mai lucitor.
Fii bărbat. Domnița Anca te iubește. Cine știe,
Dacă frămîntări de-acestea nu-s izvor de bucurie?

MIRCEA

Oh! de-ar fi!

PALA

Cu vremea, poate, vodă se va-ndupleca...

MIRCEA

(tresărind)

Vodă!... Îl urăsc pe vodă ce nu știe ridica
Pururea tăcuta-i voce, pururea smerita-i frunte
Decît către cei cucernici ce nu cată să-l înfrunte.
Îl urăsc pe vodă!... Și, deoarece mi-a-nveninat
— Cu fățarnica-i sfidare de-a fi domn încoronat —
Cuget, inimă și rîvnă, vreau putere, vreau mărire!
Da, orcum, prin orice mijloc, prin trădări, prin răzvrătire
Vreau domnia, da, orunde; vreau coroana, pe-a orcui.
Vodă sprijinind pe Lațcu, vreau de-acum coroana lui.

PALA

(după o tăcere)

Fie. Sunt al tău, stăpîne. Fă ce vei voi cu mine;
Ți-s dator cu viața; numai ea mă va plăti de tine.

(Dă-n genunchi și sărută mîna lui Mircea, care îi zîmbește dureros. Dar ușa secretă din stînga se deschide-ncet. Anca se arată, privește un moment în cameră, apoi se coboară în scenă.)

SCENA II

ANCA

Mircea!

MIRCEA

(tresărind)

Anco!

(El aleargă la dînsa și o ia în brațe. Pala se duce de se așează iarăși la fereastră.)

ANCA

(îmbrățișată)

Da, iubite, strînge-mă la piept, că sunt
Rătăcită de durere și că groaznicul pămînt
Mi-e pustiu, și că mi-e frică, fulg ușor furat de duhuri;
Vai! să n-am de ce mă prinde, bîntuită prin văzduhuri.
Dar te aflu, simt în tine reazămul obișnuit,
Și, ca iedera, mă mlădii pe stejarul meu trăsnit.

MIRCEA

Anca mea!

(O așează pe jețul din stînga și se îngenuche la picioarele ei.)

ANCA

(dezmierdîndu-l)

Oh! dragă Mirceo, ne fu dat de sus cu bine
Inimile noastre pururi una pe-alta să se-aline.
Sunt a ta pe-ntotdeauna!

MIRCEA

Anca mea!

ANCA

Să ne iubim
Toată viața!

MIRCEA

(în extaz)

Da!

(O lungă tăcere. Dar un gînd străbate mintea lui Mircea.)

Dar vodă!

ANCA

Ce ne pasă!

(Mircea s-a despărțit de Anca, pornit pe gînduri. Ea se scoală, îl urmează, se alipește de el.)

Să fugim!...

Vino... Vom fugi departe, toată noaptea, orșiunde,
Pînă cînd în codrii tainici dragostea ne-o vom ascunde!...
Vino!...

MIRCEA

(aparte, luptînd)

Doamne sfinte!

ANCA

Vino, vino să fugim de-aci...

Vino!

MIRCEA

(dezbărîndu-se de ea)

Anco! taci!... că mintea-ncepe-a mi se rătăci!...
Simt că se ridică-n mine nu știu ce străveche zgură;
Peste lacu-mi de iubire a plouat potop de ură:
Și vîrtejul — ce chiar astăzi pe-amîndoi ne-a-mpresurat
Lacul limpede și-albastru pînă-n fund l-a turburat;
Simt în mine o nevoie, simt un dor de răzbunare
Împotriva-acelui suflet, fără nici-o milă, care
Mi l-a chinuit, Ancuțo, mi l-a pălmuit pe-al meu.

(El cade pe jețul de lîngă masă, cu capul în mîini.)

ANCA

(dezmierdîndu-l)

Mirceo, uită!...

MIRCEA

(depărtînd-o)

Ah! ce-ar zice curtea, lumea, dacă eu,
Basarab, primind în față așa groaznică dosadă,
D-o cumplită zăcășeală[1] lumii-ntregi n-aș da dovadă!...
Oh! s-ar zice că nu-s vrednic de-al meu nume,
de-al meu neam!...
Vreau o răzbunare, Anco! — cum o fi — dar o s-o am.

ANCA

(gingașă din voință)

Cum o fi?... Iubite, uite, răzbunarea eu ți-oi da-o?
Vodă Vlad nu-ți învoiește de soție pe-Anca? Ia-o.
Ți-e alături, te iubește, chiar în ciuda lui te vrea;
Ia-o, și-ți iei totdodată răzbunarea ta cu ea.
Nu-i așa?

MIRCEA

Oh! Anco! Anco!

ANCA

Lasă-ți inima, iubite,
Să vorbească tare-n sfatul gîndurilor înăsprite;
Să rostească dînsa vorba cea din urmă.

MIRCEA

Nu! Nu vreau
Sub ascuns să-mi iau soția ce-s în drept, fățiș, s-o iau.

ANCA

Vai!

MIRCEA

M-aș învoi-ndeobște, însumi eu, cu-așa rușine!
Însumi cu mi-aș face-o singur, de-aș primi să fug cu tine.

ANCA

Mirceo, vai!...

---

[1] *Zăcășeală* — răzbunare; ură.

MIRCEA

Nu! nu! copilă. De-așa scîrbă m-oi feri;
Nu te dă, de voie bună vodă?... Te voi cuceri!
Dar să fur ce-mi este dreptul, să te fur că nu-mi ești dată!
Nu! Nu vreau. Această faptă pe-amîndoi ar fi o pată.

ANCA

(îngenunchind lîngă jeț)

Mirceo! fie-ți milă...

MIRCEA

(zdruncinat)

Anco, taci!...

ANCA

Oh! nu mă mai iubești?

MIRCEA

(luîndu-i mîinele și atrăgînd-o)

Cum ai zis? Eu...

ANCA

Mi-a spus Costea; altele de-acum
rîvnești!...

MIRCEA

Taci! oh! taci!... Nu căta vină într-o răzvrătire dreaptă.

ANCA

Nu mă mai iubești!...

MIRCEA

(lăsînd-o de mîini)

Oh! doamne!

(El își ascunde capul în mîini. Anca zace plecată pe brațul jățului și plînge. O tăcere. Deodată, Pala, care i-a privit cu înduioșare, începe a cînta, ținîndu-și hangul pe lăută.)

PALA

(cîntînd)

Iarba rea, cum năpădește
Cîmpul de mohor,
Cîmpul tot îl otrăvește;
Florile de mor,
Rîvna-n gheare cum apucă
Sufletul ușor
Sufletul îl și usucă
Rece-i fior.

(Mircea și Anca, auzind cîntecul, au ridicat capetele, dar Mircea se-ntunecă și mai mult.)

ANCA

(observîndu-l, aparte)

Sună, dulce viers, deșteaptă
Biata-i inimă-amorțită de prea multele dureri.

PALA

(urmînd)

Lasă paloș, lasă zale;
Celor ce le vor;
Ia, cu mîndra-ți, altă cale:
Calea codrilor.
De e soarele-n mărire,
— Soarele-arzător —
Sub sprîncana ei subțire
E o stea: amor.

(Mircea rămîne neclintit, cu capul pe brațe. Anca îl privește, palpitînd de nădejde; apoi deznădăjduită.)

ANCA

Mirceo! Mirceo! n-auzi glasul dorului!...

MIRCEA

(zbuciumîndu-se)

Vai! vai!

(El se luptă cu sineşi; în sfîrşit se hotărăşte, se scoală şi trece pe dinaintea Anchii, îngenucheată lîngă jeţ.)

Ce ceri
De la mine nu se poate, nu!

(Către Pala):

Cîntarea ţi-e isteaţă
Dar mi-e dor de răzbunare şi vreau sprijin, nu povaţă.

ANCA

(care s-a sculat şi-şi stăpîneşte durerea)

Oh! rănitu-m-ai în suflet, Mirceo.

MIRCEA

(aparte, tresărind)

Doamne!

ANCA

Dar prea mult
Te iubesc, ca-n mine glasul zăcăşelii să-l ascult.
Nu. Mă duc... Rămîi cu bine...

MIRCEA

(turburat)

Anco!

ANCA

(mergînd spre uşa secretă)

Fie pe-a ta voie;
Anca ta-ţi va da şi sprijin de-i avea de el nevoie.

MIRCEA

(făcînd un pas după ea oprindu-se)

Anca mea!

ANCA

(lîngă uşă)

Mă duc.

MIRCEA

(aruncîndu-se la picioarele ei)

Ancuţo!... iartă-mă!

ANCA

(fericită)

Oh!

(Ea se-ntoarnă către el, îl sărută pe frunte, aşteptînd urmarea primului imbold; dar el nu face nimic ca să o reţină.)

Te-am iertat...

Te-am iertat... mă duc... Oh! Mirceo!

(Înăbuşind-o lacrămile, iese repede.)

SCENA III

MIRCEA, PALA

(Mircea, adînc mişcat, stă o clipă la-ndoială, apoi se scoală din genunchi, face un pas către uşă, ca şi cum ar urma pe Anca, însă iarăşi se-ndoieşte, se opreşte şi caută să-şi adune gîndurile.)

PALA

(care-l observă)

Cel din urmă sărutat!

MIRCEA

(trezindu-se)

Cum!... Te-nşeli, te-nşeli. Nu. Anca mă iubeşte;
mă-nţelege
Ştie că ne e mîndria sfîntă, dar cumplită lege;
Şi-Anca — crede-mă, copile — mircle nu şi-ar ierta,
Dacă dînsul de-a mîndriei sfîntă lege şi-ar uita.
Crede-mă.

PALA

Te cred. Cred încă că acela ce iubeşte
Într-adevăr, iubirii sale orşice jertfeşte.

MIRCEA

Vrei să zici...

PALA

S-a stins amorul! Spun că nu o mai iubești
Pe domnița Anca.

MIRCEA

Pala, aiurezi!

PALA

Oh! nu!

MIRCEA

Ba ești
Un copil. Iubesc pe Anca cu-o mai strașnică dorință!
Nu mi-e dată? Voi avea-o; dar prin drept de biruință,
Vei vedea!

(Se aud pași în afară.)

Ascultă... Pașii, ce se-apropie ușor,
Îmi aduc îndeplinirea necurmatului meu dor:
Sunt iubiții mei tovarăși ce-mi vor da, dintr-o lovire,
O coroană și pe Anca, slava mea și-a ei iubire.

SCENA IV

ACEIAȘI, NICODIM, VLAD, MANEA, BALDOVIN, ROMÂN HERESCU, MURGU, ALDEA ALGIU

MIRCEA

(alergînd înaintea lor)

Bun sosit, iubiți prieteni.

NICODIM

Doamne Mirceo, bun găsit.

(Ei intră, își dau mîna cu Mircea și se coboară-n scenă.)

VLAD

Îți aducem știri urîte.

MIRCEA

Cari știri?

VLAD

Am auzit
Că,-nchinat pîn'la rușine, azi, de maștera maghiară,
Vodă,-n loc să se răscoale, i s-a dat mai mult pe gheară;
C-a-nvoit lui Kaliany, fără știre, fără sfat,
Să clădească cetățuie pentru unguri în Banat;
Și-n sfîrșit, că, din îndemnul Clarei, s-a rostit că-i vreme
Să golească prin secure temnițele unde geme
Floarea boierimii. Groza, vai de el! cu viața-i chiar,
Poate să plătească doru-i pentru țară și altar.

MANEA

Suntem toți loviți într-însul.

NICODIM

Toți... Și-ntreaga ohridime,
Legea noastră.

VLAD

Împrejurul nostru mișuie-o mulțime
De iscoade, de streji mute ce-o simțim, în orce loc,
Sfredelindu-ne din spate sufletul cu ochi de foc.

ROMÂN HERESCU

Vezi cît de puțini venirăm.

BALDOVIN

Mulți se țin închiși în casă.

ROMÂN [HERESCU]

Straja curții e-ndoită.

MURGU

În ograda ei se-ndeasă
Două sutășii călare, înarmate de război.

NICODIM

Doamna stă păzind pe vodă.

VLAD

Iară solul pe-amîndoi.

BALDOVIN

Răul e c-au prins de veste.

MANEA

Că ni se cunoaște gîndul.

MURGU

Și că n-avem sorți de-acuma decît să ne-ajungă rîndul
Să-l urmăm pe bietul Groza în uitarea vreunui beci...

VLAD

Ce călăul va deschide, călăuza pentru veci.

NICODIM

Stăm în mîna lor.

ROMÂN HERESCU

Doar fuga ne rămîne.

MANEA

Nu-i scăpare
Altfel.

VLAD

Ne-or suna și ceasuri bune.

MANEA

(urmînd)

Căci pe răzbunare
Dacă-o fi pornită doamna, oh! de noi, amar și rău.

VLAD

Da, suntem pierduți!

MIRCEA

(uimit de ce aude, izbucnind)

Oh! doamne!... Și cu ochii pe călău;
Ca cireada de tăiere, ca lăstarul de pădure,
Noi, bărbați, privim cum rîndul ne sosește la secure!
Ce fel? Voi, viteji de viță, voi, boieri între boieri,
Voi, ce sufletele voastre le-mbătați cu slavă ieri;
Voi, ce prapurele legii vreați să-l înălțați la soare;
Ce ziceați că rîvna voastră paloșul să v-o măsoare...
Ah! v-o spun aci, menirea cu mîndria v-a-ncetat
Vouă, ce măreața-i țintă și pe Groza l-ați uitat,
Vouă, ce priviți o fiară cum de soarta voastră-și rîde
Vouă, ieri cumetrii morții, zăluziți[1] acum de-un gîde,
Căruia-n tocmeala-n care capul vi-l răscumpărați,
Drept zălog, ca să mai rabde, pe-al lui Groza l-aruncați.

NICODIM

Doamne!

VLAD

Doamne!...

MIRCEA

Ah! vă pare că mi-e vorba prea sireavă[2]?
Nu, zău! mai puțin, desigur, decît fapta vă-i mîrșavă.

NICODIM

Doamne!...

MIRCEA

Oh! lăsați încalte să vă spun ce-ați făptuit,
Doar să vă roșiți de vorbă dacă fapta v-a priit.
Da, pe Groza voi, voi singuri, morții-l aruncați în pradă,
Voi loviți menirea noastră cu rușine și dosadă;
Voi, nu vodă, de credință și de neam v-ați lepădat;
Voi, nu vodă; voi, nu vodă, sîngele vi l-ați trădat!

[1] *Zăluzit* — înnebunit, năucit.
[2] *Sireav* — aspru.

Dar nu eu!... Un glas în mine îmi șoptește datoria
Și-acel glas — ce nu s-aude de-orice suflet — e mîndria!
Și mîndria poruncește, celor ce-o aud cu dor,
Să privească-n față moartea cînd în joc e țara lor.

(Doamna Clara se iveşte pe pragul uşii şi ascultă ce urmează, neobservată de nimeni, decît de Pala, căruia îi face semn să tacă.)

Ascultînd acea poruncă, eu mă pun în răzvrătire
Cu voivodul cel nemernic ce ne mînă la peire,
Ce — smerit, viclean, fățarnic, închinîndu-se orcui —
E-o primejdie de-a pururi pentru noi și țara lui.
Voi, plecați-vă dar capul și fugiți! Eu vreau prietini
Neclintiți, cum stau sub soare și sub trăsnet mîndrii cetini!
Sus mi-e fruntea-n zile line, sus și-n zile de nevoi.
Și-voi, față de restriște, să fiu singur.

DOAMNA CLARA

Vom fi doi.

SCENA V

ACEIAȘI, DOAMNA CLARA

NICODIM

Doamna Clara!

VLAD

Doamna Clara!

CLARA

(înaintînd)

Ce-i această turburare?
Oare-s de prisos acolo unde voi vă strîngeți? Oare
Cînd pe noi toți ne apasă a lui vodă mînă grea,
Doar primejdie v-anunță printre voi venirea mea?

VLAD

Doamnă...

CLARA

Haide, haide! Domnul Mircea vă-ndemna
prea bine.
Și protivnicii lui vodă sunt tovarăși, azi, cu mine.

NICODIM

Cu măria-ta?

CLARA

Cu mine, da, cu mine! C-am jurat
Să nu las să surpe nimeni lucru mare ce-am durat;
O puternică domnie, pe mărire-ntemeiată,
Care-n viitoru-i mîndru-i călăuză luminată,
Să-ndrumeze liniștitul mers al dragei noastre țări
Pururi pe-ale propășirii lungi și netede cărări,
Astăzi rodul muncii mele, fătul ce-am crescut din fașă,
Într-o clipă să-l răpuie Vlaicu, inima pizmașă?
N-oi răbda!... Nici voi, boieri ai țării, nu puteți răbda
Îndrumarea păcătoasă ce se-ncearcă țării-a da
Duhu-mpovăiat de ciudă, sorbul de ticăloșie,
Vlaicu-vodă, domnul nostru din a cerului urgie.

(Văzînd boierii uimiți, dar nicidecum înflăcărați de zisele sale, doamna rămîne-ncremenită.)

Ce fel? Nu răspundeți?...

VLAD

(dumerit în sfîrșit)

Doamnă...

NICODIM

(idem)

Doamnă, ți-o mărturisim.
Nu credeam, lovind în vodă, azi alăturea să fim
Cu măria-ta, ce-n locu-i cîrmuiești de-o vreme țara.

CLARA

Cum!

NICODIM

La spatele lui vodă noi vedeam pe doamna Clara.

CLARA

(aparte)

Ah! nemernicii, mișeii!...

VLAD

Doamnă, vodă n-ar fi rău,
Dac-ar asculta de păsul țării, el și sfatul său.

CLARA

(uimită, dar reculegîndu-se)

Sfatul său? Ah! e destoinic și ne face treabă bună
Cînd îl sprijină pe Vlaicul în pornirea lui nebună
De-a se război-mpotriva celui mare cu cel mic,
De-a fi aliat cu sîrbii și certat cu Ludovic.

NICODIM

(surprins și zărind, în sfîrșit, adevărul)

Vodă Vlaicu face-aceasta?

CLARA

Da: pe Groza de-l jertfește
Bănuiclilor ce-n Gomneh și-n Suceava-ncep a crește;
Totuși, el se dă cu Stareț și, în duhu-i fără șir,
Uită că zac robi la Gomneh fiica mea și Strașimir;
Uită că, din munți, voivodul Mikloș-hertzeg cată-n zare
Un prilej, bun, rău — ce-i pasă — din hotar să se coboare,
Ca, la rîndul ei, oștirea-i, năvălind și ea la noi,
Să ne joace-aceeași horă ce-n Ardeal jucat-ați voi;
Vodă uită tot. Dar țara, îndrumată la peire,
Cată să-i curmeze calea fie chiar prin răzvrătire,
Da, da! steagul răzvrătirii îl desfășur azi și eu;

Vodă e vrăjmașul vostru, el e și vrăjmașul meu;
Toți cunoaștem păsul țării și de-aceea vă zic iarăși
Că protivnicii lui vodă sunt cu mine azi tovarăși,
Precum eu cu ei.

NICODIM

(după o tăcere)

Pe vodă, doamnă, nu-l învinuim
Decît doar că nu ne-ajută țara să ne-o mîntuim
De străini și de catolici.

CLARA

(aparte)

Cîine! Oh! te-oi ține minte
Și pe tine. Dar... răbdare!

(Tare:)

Te-nțeleg, preasfînt părinte;
Sunt catolică, așa e, și pe față, nu pe-ascuns;
Dar străină nu sunt țării, dovedit-o-am de-ajuns;
Și i-o dovedesc și-acuma, cînd lui Mircea-mi dau copila.

(Apăsînd pe cuvinte:)

Ce... de pe-un străin vrea Vlaicu s-o mărite cu de-a sila.

MIRCEA

Ce? Ce-ai zis?

CLARA

Am zis că Vlaicu vrea să dea după-un străin
Pe domnița Anca.

MIRCEA

(aparte)

Doamne! Teasul[1] e de-acuma plin.

VLAD

Doamnă, știrea-aceasta poate să nu fie...

[1] *Teas* — talerul balanței; pahar.

CLARA

Dovedită?
Ba e lucru sigur. Anca e de mult făgăduită
Craiului sîrbesc.

VLAD

(buimăcit)

Lui Stareț?

CLARA

Da! și, credeți ce vă spui,
Vlad le-a chibzuit pe toate fără știrea nimănui.
Zilele-astea, mîine poate, e-așteptată o solie
Care pe-Anca o va cere pentru Stareț de soție.

MIRCEA

Zici că mîine?...

CLARA

Chiar și mîine. Trebuie să fi trecut
Dunărea de ieri solia.

(Boierii se înțeleg din ochi, înțeleg în sfîrșit, dar par nedumeriți.)

MIRCEA

Oh!... Dar ce e de făcut!...

CLARA

Ce e de făcut? O, doamne! Mai nimic. Ce-ntrebare!
Mai nimica, zău! Ca dînșii, să te-arăți că ai răbdare;
Și, căzînd adînc pe gînduri, să respingi și tu, ca ei,
Sprijinul ce ți-l trimite Anca prin chiar muma ei.
Ce să faci? Ca dînșii, rabdă să vă piarză Vlad moșia!
Ce să faci? Ca dînșii, uită-ți numele și vitejia;
Ce să faci? Sărută mîna omului pizmaș și rău
Care sfîșie deodată două suflete-ntr-al tău!
Ce să faci? Cînd Vlaicu țara și iubirea ți-o sugrumă,

Să te pleci ca să se vadă o femeie — dar o mumă
Dintr-atîți boieri de frunte singură cum va lupta
Ca să-ți apere, voivode, țara și iubirea ta.

MIRCEA

Taci! oh! taci!

(Către boieri:)

Boieri, prieteni, n-auziți, nu vă tresare
Sufletul de-așa restriște? Doamne! Cum! Și
Groza-n fiare,
Și zdrobita noastră rîvnă, și surpatul nostru vis,
Și durerea mea, vai!, toate, toate de nimica vi-s?
Aldeo, Murgule, Române, vere Vlade, Baldovine,
Nici o mînă, vai! nici una nu se-ntinde către mine?

VLAD

(hotărîndu-se și întinzîndu-i mîna)

Mirceo, iartă-ne.

MIRCEA

(luîndu-i-o)

Oh! Vlade.

VLAD

(lămurind simțimîntul tuturor)

Duhul nostru, zbuciumat
De-alte gînduri ce de-aseară ni-l frămîntă, necurmat,
Nu luă seamă că-ntre oameni cum suntem, de boierie,
Nu domnește mai măreață și mai sfîntă datorie
Decît sprijinul, de-a pururi de credință, către-acel
Ce ni-l cere, cînd restriștea dă năvală peste el,
Sunt cu doamna și cu tine, pentru Groza și domnița.

ALDEA

(idem)

Sunt și eu!

MANEA

(idem)

Și eu!

ROMÂN HERESCU

(idem)

Cu toții, toți boierii...

BALDOVIN

(idem)

Toată viţa!

NICODIM

Oh! boieri, dar nu se cade, pe-un prilej așa ușor,
Să dăm pradă răzvrătirii o domnie și-un popor.
Răzvrătirea, grea furtună, cată-n norii ei să poarte
Rîvne mari și-nalte ținte — slavă veșnică sau moarte!
Și nu te-ar ierta moșia,

(Către Mircea:)

Ba te-ar ține chiar de rău
De i-ai sîngera ogorul numai pentru pășul tău.

MIRCEA

Nicodime!

CLARA

(pentru a slăbi efectul produs de aceste vorbe asupra boierilor. Către Nicodim)

Sufletul ți-l liniștește, bun părinte.
Răzvrătirea noastră vede ținte-nalte, scopuri sfinte;
Ea e lupta mîntuirii pentru noi și țara ta,
Și-unei frunți fără-njosire ea coroana i-o va da.

NICODIM

Ție poate.

CLARA

Ba lui Mircea.

MIRCEA

Mie!

CLARA

Da.

NICODIM

Lui Mircea!

CLARA

(către Mircea)

Ție,
Suflet netemut de nimeni, deși plin de bărbăție,
Și pe care zăcășeala-l face cel mai nendurat
Din vrăjmașii ce lui Vlaicu astăzi ură i-au jurat.

VLAD

Ai dreptate. Să trăiască vodă Mircea!

BOIERII

(afară de Nicodim)

Să trăiască
Vodă Mircea! Ura!

MIRCEA

(aparte)

Doamne! Fie voia ta cerească
Pururea slăvită!

VLAD

(închinîndu-se doamnei Clara)

Doamnă, sunt, de-acum, urmașul tău.

NICODIM

(aparte)

Ah! năpîrca! Cum strecoară sub coroană capul său!

MIRCEA

(închinîndu-se și el d-nei Clara)

Mamă, care-mi dai cu-o vorbă fericire și coroană;
Îți închin pe totdeauna sufletu-mi ca la icoană.

BOIERII

(către Clara)

Cinste ție! Cinste ție!

CLARA

(ademenitoare)

Cinste vouă, vă zic eu;
De vă-i tare hotărîrea pe cît ceasul e de greu.
Oh! da, cinste cui se-ndrumă hotărît într-o voință;
Pironind în țintă ochii, credincios în biruință,
Cinste lui! Și cinste vouă dacă — hotărît — voiți
Și voința voastră-n țintă c-un pumnal o puneți.

NICODIM

(aparte)

Unde tinde!

ALDEA

(către Clara)

Poruncește! Vom voi.

CLARA

(se reculege în tăcerea îngrijorată a tuturor, apoi)

Boieri, nu-i vreme
De pierdut. Nu-ncape vorbă de răscoală: Vlad se teme
De ceva, se pregătește. L-am răzbi desigur, știu...
Dar e Groza... Dar e Anca... Am ajunge prea tîrziu!
Nu, nu. Să nu pierdem vreme; noaptea care ne-mpresoară
Fie cea din urmă pentru Vlaicu.

VLAD

(buimăcit)

Ce fel?... Vrei...

CLARA

(dezvelindu-şi gîndul)

Să moară.

(Boierii se indignează, dar ascund indignarea faţă de Clara-doamna.)

MIRCEA

(îngrozit)

Un omor!

CLARA

Împrejurarea porunceşte.

MIRCEA

(şi mai îngrozit)

Un omor!

CLARA

(pledînd)

Un omor, de fericire, de domnie dătător;
Un omor ce va deschide ţării calea ei măreaţă;
Un omor ce pentru-atîţia fi-va dătător de viaţă.
Ascultaţi. Vă duc, eu însumi, pînă-n chiar odaia lui,
Printr-o trecere deschisă, fără ştirea nimănui,
De-Alexandru, răposatul vodă, pentru el şi mine.
Am tăcut această taină Vlaicului şi-mi prinde bine.
Pe cînd doarme, voi cu-ncetul să v-apropiaţi de domn;
Nu-l mai deşteptaţi: cu milă, daţi-l veşnicului somn;
Iară zorile de ziuă, mîine, mulţumită vouă,
Arăta-vor într-o slavă ţării o domnie nouă.

(Boierii se-nfioară de-aşa faptă. O tăcere.)

VLAD

(exprimînd sentimentul tuturor)

Slavă roşie de sînge.

NICODIM

Mohorîte zori de zi
Sub a căror raze, mîine, țara ni se va trezi

VLAD

Nu e treabă *boierească* să ucizi un om ce doarme.

MURGU

Purtăm paloșe, și-acestea, doamna noastră, nu sunt arme
De-ucigași.

VLAD

Dar poruncește! și, cu toții, ne-nvoim
Pe vrăjmaș, *în luptă dreaptă*, față-n față, să-l lovim;
Boierește!

CLARA

(batjocoritoare)

Oh! minune! Duhuri mîndre și senine;
Suflete neprihănite! De omor vă e rușine.
Cînd omorul se îndreaptă către-o viață de bărbat,
Însă ucideați, în codru, fără grijă de păcat;
Un copil!

(Arată pe Pala.)

NICODIM

Copil? Nu, doamnă; o năpîrcă doar, menită;
Cînd călcîiul vrea să-l muște, de călcîi a fi strivită.

CLARA

(agățîndu-se de o ultimă nădejde)

Mirceo, tu nu spui nimica?

MIRCEA

(muncindu-se sub întrebarea mută a tutulor)

Doamnă, gata sunt să mor.
Dar nu vreau nici fericirea, nici domnia pe-un omor.

NICODIM

Bine, doamne Mirceo, bine!

CLARA

(decepționată, izbucnind)

Tu, m-ascultă, Basarabe!
Pentru frînele puterii mîinele ți-s încă slabe.

(Către ceilalți:)

Iar voi, suflete plăpînde, voi viteji? Niște mișei!

(Către Pala, încet, ca să nu fie auzită de ceilalți:)

Vino, Pala. *Tu,* vei face ce nu știu să facă ei.

(Iese urmată de Pala.)

SCENA VI

ACEIAȘI, afară de DOAMNA CLARA
și de PALA

NICODIM

(rupînd tăcerea uimită a tutulor)

Dragi boieri, în ce greșeală, vai! cădeam și noi, și țara!
Toți ați înțeles ce țintă urmărește doamna Clara;
Că, sătul, ca noi, e vodă de robie, și că vrea,
În sfîrșit, să sfarme jugul ce de mult îl dobora.
Dînsa l-a simțit. Și-aicea, dezvelindu-și fiara gîndul,
Ne-nvrăjbea ca, doară noi pe vodă ucigîndu-l,
Ea s-apuce iar domnia, ea cu Kaliany-al ei,
Pe cînd noi să fim, cu toții, robi la dînsa, robi la ei!

VLAD

Ai dreptate.

MURGU

Ai dreptate.

(Mircea, care mai nădăjduia un ajutor din partea tovarășilor săi, merge deznădăjduit la jețul din stînga și cade pe el, doborît de durere.)

NICODIM

(zărindu-l, se apropie de el)

Doamne Mirceo, vai! sărmane
Suflet, vas luptînd în valuri pe o mare de prihane,
Oh! nu te-ndoi de viață, nici de bunul Dumnezeu
Ce chemarea-ți dureroasă ți-o aude, tatul meu.
Să ne ducem toți la vodă să ne spovedim la dînsul
Toată vina, tot păcatul. El se va-ndura de plînsul
Nostru drept, și plin de jale, și din inimă rostit:
Și te va ierta, pe tine, căci ai fost nedreptățit,
Și pe noi, căci remușcarea e destul de grea povară,
Și că toată vina noastră e și-a lui: e dor de țară.

ALDEA

Ai dreptate.

MURGU

Da.

VLAD

Să mergem toți, ca-n vremuri de nevoi!

MANEA

Să ne-asculte.

ROMÂN [HERESCU]

Să ne ierte.

(Boierii încep a porni spre ușă.)

VLAD

(observă că Mircea a rămas pe jeț, napoindu-se la el.)

Mirceo, tu nu vii cu noi?

(Mircea îi face semn că nu, că să-l lase.)

Ești îndurerat! N-ai grijă de nimic... Rămîi cu bine...

(Iese după ceilalți.)

SCENA VII

MIRCEA, singur, apoi ANCA, PÎRCĂLABUL, PALA, STREJI.

MIRCEA

(după o lungă tăcere)

Oh! durere! De-acum toate sunt sfîrșite pentru mine...

(El cade cu capul pe masă plîngînd încet. Dar ușa secretă se deschide cu grijă, Anca apare, se asigură că Mircea e singur, se apropie de el, și, cu degetul pe buze, îl cheamă.)

ANCA

Mirceo!

MIRCEA

(îmbrățișînd-o)

Anca! Tu!

ANCA

(arătînd spre ușa secretă)

Tăcere!... Oh! de-acolo-am auzit
Tot! tot! tot!... Să vezi, căzusem... lîngă ușă...
M-a trezit
Glasul mamei! Mamei mele!... Oh! Ce-a zis!...
Ce grozăvie!...
Dar tu n-ai voit, iubite, sufletu-ți curat să fie
Prihănit! Oh! Mircea, Mircea!

MIRCEA

(strîngînd-o în brațe)

Anco! Anco!

ANCA

Să fugim.

MIRCEA

(luîndu-și manta și cușma)

Da.

ANCA

(îmbrobodindu-se cu un văl ce-l avea pe umeri)

Să nu fiu a lui Stareț.

MIRCEA

(terminîndu-și pregătirile)

Nu!

ANCA

(aruncîndu-se din nou la pieptul lui)

Cît o să ne iubim.

MIRCEA

Da! departe de-astă curte.

ANCA

Și departe de-orce jale.

MIRCEA

Vino.

(Ei pornesc spre ușă. Aceasta se deschide și intră pîrcălabul cunții, urmat de numeroase streji care ocupă fundul scenei.)

PÎRCĂLABUL

Mirceo Basarab, în numele măriei-sale Domnului, predă-te.

ANCA

(înspăimîntată)

Mircea! Mircea!

(Cade leșinată în brațele lui Mircea, care o depune bimișor pe jețul din stînga.)

MIRCEA

(îngenunchind lîngă jeț)

Oh! aș vrea să mor.

(care s-a furişat printre streji, vine pe din dosul jeţului şi, susţinînd capul Anchii, îşi arată sperghia şi zice încetinel lui Mircea.)

Mergi în tihnă; pînă-n ziuă, vei fi domn stăpînitor.

(Mircea îi face semn că a-nţeles, o lasă pe Anca în grija lui şi iese, urmat de pîrcălab, pe cînd cortina cade.)

ACTUL AL PATRULEA

(Odaia lui vodă. În fund, fereastra mare îndoită, ca cea din actul al treilea, dar mai largă și mai bogată. La stînga, în planul al treilea, patul domnesc, ridicat cu o treaptă, cu uranisc[1] purtat de coloane de lemn toarse, și perdele mari coborînd pînă pe lespezi. El e cu latura la păretele din fund, dar nelipit. Lîngă căpătîi și înăuntru uraniscului, icoană, cu iconostas, epitrafil, candelă mare și bogată. La piciorul uraniscului, flamura basarabească albastră; în mijlocul ei, pe fund roșu, trei capete de arabi privind către stînga. La dreapta, în fața patului, o ușă mare. În planul întîi, la stînga, o ușă mică de stejar ferecată. Către dreapta, în planul întîi, un jeț mare cu o strană. Alte jețuri mici în odaie, din care unul înăuntrul uraniscului. Părețiî sunt pardosiți, la înălțime de om, cu pardoseală de stejar vechi, lustruit. Deasupra, covoare. Tavanul, cu grinzile vedețe[2], e bogat zugrăvit, în dreapta și în stînga ferestrei, trofee de arme. Prin fereastră se vede biserica domnească, luminată de lună, și mai departe tîrgul. E noapte; torțe ard în sfeșnice de fier bătute în pereți deasupra pardoselei. În colțurile din fund, lampadare cu torțe aprinse.)

SCENA I

VODĂ, BANUL MIKED, NICODIM VLAD, MANEA, BALDOVIN, ROMÂN HERESCU, MURGU, ALDEA ALGIU

(La ridicarea cortinei, vodă şade pe jeţul de sub uranisc, cufundat pe gînduri. Miked, în picioare lîngă el. Ceilalţi în genunchi, afară de Nicodim, privesc îngrijoraţi la faţa încruntată a lui vodă.)

[1] *Uranisc* — baldachin.
[2] *Vedeț* — vizibil, la vedere.

NICODIM

(rupînd tăcerea)

Doamne, nu te-nduri?

MIKED

(după o nouă tăcere)

Stăpîne, la genunchii tăi privește
Vinovatul, ce cu lacrimi de păcat se spovedește:
Iartă, doamne, precum iartă cerul, care-a poruncit
Tatălui să-i fie milă de copilul rătăcit.

MURGU

Iartă-ne, stăpîne!

VLAD

Iartă-ne de groaznica orbire
Unde dorul slavei tale și a neamului iubire
Ne-au împins.

MANEA

Oh! fie-ți milă!

ROMÂN HERESCU

Oh! îndură-te de noi!

(Vodă ridică capul. Toți întind spre el brațele rugătoare.)

VODĂ

Voi v-ați îndoit de mine: să nu mă-ndoiesc de voi?

VLAD

Nu! pe sfîntul ochi-al lumii care sufletul ni-l vede!

NICODIM

Nu! pe însuși acest suflet ce de-acum în tine crede
Ca-n Isus mîntuitorul!

BALDOVIN

Fă din noi de-acum ce vrei...

ALDEA ALGIU

Îți îmbrățișăm genunchii!

NICODIM

Suntem robii, robii tăi.

VODĂ

(pe gînduri, și, ca și cum ar vorbi pentru sine)

Ea s-aţîţe răzvrătirea! Ea să vrea să mă doboare
Din domnie!

VLAD

Da, stăpîne.

VODĂ

(idem)

...Ea să vrea să mă omoare!

NICODIM

Ne-am cutremurat.

VODĂ

(idem)

...Pe mine, care-i sunt aproape fiu.

MIKED

E-nfiorătoare fapta ce povăţuia.

VODĂ

(idem)

Să fiu
Omorît de chiar aceea care-mi ţine loc de mumă!

NICODIM

Mumă ea? Oh! nu; o fiară ce chiar puii și-i sugrumă
De turbare.

VODĂ

(idem)

Ce e domnul? O păpușă fără preț.
Spargeți-o: ne-om face alta!

VLAD

Oh! stăpîne!

VODĂ

Ce dispreț!

(Îngăimînd, ca pentru sine, părerea emisă de Clara la act. II)

Cînd nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea,
Vinovate-s deopotrivă gîndul și înfăptuirea.

NICODIM

Da, măria-ta, așa e.

VODĂ

(privindu-i adînc)

Da, așa e, v-o spun eu.

NICODIM

Noi ne pocăim...

VODĂ

Dar dînsa e-mpietrită-n gîndul rău.

(Sculîndu-se.)

Deci vă iert pe voi.

VLAD

Oh! doamne...

VODĂ

Dar pe dînsa o așteaptă
Crîncenă pedeapsă!

NICODIM

(milostiv)

Doamne!

VODĂ

(coborînd de sub uranisc)

Ce fel? Oare n-ar fi dreaptă?

NICODIM

Dreaptă-ar fi chiar capul nostru, doamne, dacă l-ar lovi.

VODĂ

Da. Dar pocăința voastră vreau; măreț, a o slăvi;
Voi veți pedepsi.

VLAD

Noi, doamne?

VODĂ

Voi!... Ah! mașteră haină,
Însăși tu ales-ai pentru mine grîul de neghină.

(Scoate de la brîu o cheie, merge la ușa ferecată și o arată boierilor.)

În această cală neagră bob cu bob am adunat
Rodul bun, întru iubirea de moșie semănat
Și cernut la ciurul aprig al credinței prigonite.
De-acum, iasă la iveală: vremile sunt împlinite.

(Deschide ușa.)

Hei! vitejii mei prieteni, v-am adus tovarăși noi!

(Cei din cală ies, liberi și înarmați, iar cei din scenă îi recunosc și aleargă către ei.)

MURGU

Golea!

ALDEA ALGIU

Crețu!

VLAD

Moș Ivașcu!

NICODIM

Groza!

GROZA

(ieșind din culă)

Și Miked cu noi?

(Ei se îmbrățișează cu lacrimi.)

VODĂ

(zîmbind)

Ce zici, bane; se ghicise taina mea, cînd, bunioară,
Se zvonea c-aici, în culă, *adunasem o comoară?*

MIKED

Doamne, ești adînc și mare.

VODĂ

Împotriva celor răi
Ei mă apără pe mine; zi și noapte, eu pe ei.

NICODIM

Fii blagoslovit în veacuri, păzitor al celor sfinte!
Crucea, neamul și moșia.

VODĂ

(scoțîndu-și cușma)

Și cu Dumnezeu-nainte!

(El se închină către icoane. Toți urmează pilda. Dar ușa se deschide. Intră Grue. E plin de pulbere, cu părul lipit de sudoare pe frunte. Vodă, cum îl vede, aleargă la el și îl aduce-n scenă.)

Grue!... Cetele sunt gata?

(Grue face semn că da.)

Dragomir?

(Grue arată cu capul ușa.)

A și sosit?

(Grue face semn că da.)

Adu-mi-l încoa.

(Grue iese.)

Ce oameni! Ah! de-acum sunt liniștit.
Dragi boieri, ne lipsea unul dintre-atîți viteji de seamă;
Cel mai strașnic. El aleargă cînd nevoia țării-l cheamă.

(Arată ușa, pe care intră un călugăr catolic.)

NICODIM

Un catolic!

VLAD

Un călugăr minorit!

(Vodă merge la călugăr și-i descopere capul.)

MIKED

E Dragomir!

VODĂ

Iar v-ați îndoit de mine!

DRAGOMIR

Iartă-i. Vezi, și eu mă mir.
De porunca ce mi-ai dat-o mie, cuvioasa slugă
A Ohridei, să-mi vîr capul sub acest otrep de glugă.

VODĂ

(luîndu-l de mînă)

Nici o slavă, nici un nume nu deschide-atîtea porți,
Azi, la curtea mea, ca zdreanța ce cu-atîta scîrbă porți.
Leapăd-o de-acum. E semnul să se lepede și țara
De smerenia sub care se-ascundea de doamna Clara.
Și, fățiș, de mîine iarăși, vel-spătare, vom purta
Gluga noastră cea de zale.

DRAGOMIR

(sărutîndu-i mîna)

Să trăiești, măria-ta!

(Intră Grue care spune ceva încet lui vodă.)

VODĂ

(încet)

Anca?... Vine să se roage pentru... O aștept. Să vie.

(Iese Grue. Către boieri, arătîndu-le cula.)

Voi intrați aci, prieteni. Dar vegheați!

(Ei fac un gest de întrebare.)

Eh! cine știe
Ce prăpăstii blînda noapte-acoperă cu vălul său...

(Boierii intră-n culă. Vodă împinge doar uşa după ei. Apoi merge de se aşează pe jăţ, şi cade pe gînduri. După un timp, Grue deschide uşa, se asigură să vodă e singur, introduce pe Anca şi iese.)

SCENA II

VODĂ, ANCA

(Anca în costumul şi cu vălul de la actul al treilea, stă puţin, îşi dezveleşte capul, apoi dureros.)

ANCA

Vlade!

VODĂ

(tresărind)

Anco!

(Merge repede la dînsa şi o îmbrăţişează.)

Surioară!

ANCA

(plîngînd)

Vlade!

VODĂ

(așezînd-o lîngă el)

Pentru Dumnezeu!
Ce ai? De ce plîngi, Ancuța mea? Vorbește.
Nu mai plînge;
Copilița mea iubită. Uite, pieptul mi se frînge,
Cînd te văd plîngînd. Hai! spune, spune. Sunt neliniștit.
Ce ţi s-a întîmplat?

ANCA

Vai! Mircea...

VODĂ

(sculîndu-se violent)

Mircea!... E un răzvrătit.

ANCA

Eu sunt singură de vină, Vlade.

VODĂ

Ce fel, tu? Ce glumă!

ANCA

Da! Sunt pricina; pricepe, sunt pornirea ce-l îndrumă
Pe căi rele.

VODĂ

Tu, Ancuţo?

ANCA

Mircea nu s-ar fi-nvrăjbit
Pînă la răscoală, Vlade; dacă nu m-ar fi iubit.

VODĂ

Va să zică, cu cît Mircea te-ar iubi mai mult pe tine,
S-ar cădea să mă urască mai nenduplecat!...
Prea bine!

ANCA

Oh! Îndură-te de mine, cel puțin: sunt sora ta.

VODĂ

Să mă-ndur? Dar ce pot face pentru tine?

ANCA

Poți ierta.

VODĂ

Tu nu mi-ai greșit.

ANCA

(articulînd cu greu)

Și, totuși, fiind singură de vină,
La porunca ta domnească vin să mă supun, senină,
Dacă-acest păcat al nostru singură l-aș ispăși;
Dacă, singură, pe drumul chinurilor aș păși.

VODĂ

Cum să-l ispășești?

ANCA

Prin jertfă! Mi se spune, astă-seară,
Că sosește o solie de la Stareț să mă ceară...

VODĂ

Anco!

ANCA

Fie! fi-voi prețul... Mă-nvoiesc, da!... Mă-nvoiesc.
Numai, numai ca pe dînsul, ca pe Mircea să-l feresc
De urgia ta, ce-l mînă — cine știe? — la peire!
— Nu că-i vinovat, sărmanul, dar că l-am ales de mire! —

VODĂ

(îmbucurat de întorsătura ce iau lucrurile)

Fie dar. N-aibi grijă, Anco, nu-l ajunge nici un rău...

ANCA

(fericită, întrerupînd)

Vlade. Oh!...

VODĂ

(terminîndu-şi fraza)

Pe cîtă vreme nu mai e alesul tău.

ANCA

(deznădăjduită, dar mai încercînd o rugă)

Da, da, nu mai e! Aşa e. Oh! ce-aş da să fie iarăşi
Ce mi-a fost întotdeauna, bunul, dragul meu tovarăş!

VODĂ

(neţinînd seamă de ruga Anchii, insultînd)

Nu mai e! Şi vreau s-o afle de la tine. Să nu-i spui
Nici că iei pe Stareţ, nici că nu mai eşti mireasa lui.

ANCA

Nu!... Dar ce?

VODĂ

Nu! Spune-i numai că... ierţarea dobîndită
Ţi se datoreşte ţie, surioara mea iubită.

ANCA

Mie, da.

VODĂ

Căci aşa crime nici un domn nu le-ar ierta
Şi nici eu, decît ca frate-nduplecat de ruga ta.
Nu-i aşa?

ANCA

Aşa e.

VODĂ

Grue! — Şterge-ţi ochii, Anco.

(Către Grue care intră:)

Cheamă

Ne pe domnul Mircea.

(Grue iese. Către Anca:)

Șterge-ți ochii. Eh! de bună seamă,
Nu s-ar crede că lui Mircea o să-i dai o veste rea?

ANCA

Nu e rea. Dar ce mă-neacă, Vlade, e durerea mea.

VODĂ

(înduioșat)

Stăpînește-ți-o. Pe marea vieții, cînd te duce vîntul,
Fie-ți cîrmă cugetarea de ți-e pînză simțimîntul.
Și, cu cît mai aprig vîntul umflă valul furtunos,
Mai cu grije strînge pînza, cîrma ține-o mai vînjos.

SCENA III

ACEIAȘI, MIRCEA introdus de GRUE.

(Mircea intră mîndru, dar stă locului văzînd pe Anca.)

MIRCEA

(aparte)

Anca!

VODĂ

(după ce face semn lui Grue să nu iasă)

Haide, Anco, spune-i ce făcut-ai pentru dînsul.

ANCA

(cu intenție)

Mirceo, m-am rugat de vodă să te ierte. Vezi-mi plînsul
Și-nțelege cît ne costă pe-amîndoi greșala ta.

VODĂ

(încet, cu imputare)

Anco!

ANCA

Nu știi ce-ndurare...

VODĂ

(asemenea)

Anco!

ANCA

Mirceo, nu uita!

VODĂ

(trecînd)

Tu n-ai șir în cuvîntare. Ian ascultă. Eu i-oi spune
Lucrul neted și băiatul va pricepe de minune.

ANCA

(aparte, înspăimîntată)

Oh! ce zice...

MIRCEA

Doamne... Anca...

VODĂ

Anca, Mircea, a venit
Să se roage pentru tine, pe-o cărare rea pornit.
Te-am iertat.

(Cu intenție:)

Dar mai sunt alții pentru cari ruga-i blîndă
În zadar mi-ar fi închinată ca să-i scape de osîndă.

ANCA

(aparte, pricepînd)

Dumnezeule puternic! Mama!

VODĂ

Mirceo, te-am iertat
După ruga ei, și pentru că ți-e sufletul curat.
El te-a deslușit că fapta bună, chiar nerăsplătită,

E o mîndră bogăție ce de cer e socotită;
El ți-a dat acea povață să respingi un ajutor
Care-ndrumă zăcășeala spre trădare și omor.

ANCA
(ca mai sus)

Mamă!

VODĂ

Totuși, mulțumește-i Anchii.

MIRCEA
(îngenunchind pe loc)

Oh! ce bucurie
Sufletul îmi înviază, Anco, mulțumită ție
Pentru *slava*, ce dă cerul, *fericirea*, ce tu dai,
Și ce se sfîrșeau cu viața-mi, dacă tu nu mi-o scăpai.

ANCA

Viața, slava, fericirea! Oh! cît le plătesc!

VODĂ
(încet, cu intenție)

Ia seama!
Ai de dobîndit iertarea și-altui osîndit.

ANCA
(asemenea)

Oh! mama,
Mama! Dar ce mai pot face?

VODĂ
(asemenea)

Alt nimic decît să faci
Ce-ai făgăduit. Atîta tot!...

ANCA

(asemenea)

Oh! mama!

VODĂ

(asemenea, terminîndu-şi fraza)

...şi să taci!

MIRCEA

(aparte)

Ce şoptesc?

VODĂ

(încet către Anca)

E vinovată!

ANCA

Vlade!

VODĂ

(tare, ducînd-o spre uşă)

Draga mea copilă,

E tîrziu.

ANCA

(dureros)

Oh! Mircea! Mircea!

VODĂ

(încet)

Ah! ia seama!

ANCA

(încet)

Fie-ţi milă!

VODĂ

(încet)

Pe-amîndoi de-acum ne leagă un același jurămînt!
Cum te porți, mă port.

ANCA

(aruncă ochii la Mircea, apoi ieșind)

Vai!... Fie!

VODĂ

(aparte)

Se va ține de cuvînt.

SCENA IV

VODĂ, MIRCEA, GRUE (la ușă)

VODĂ

Mirceo, mergi cu bine.

MIRCEA

Doamne, nu m-am încrezut în tine.
Bunătatea-ți îndoită-mi face vina.

VODĂ

Mergi cu bine.
Vina ta ți-o ispășI-va pocăința, fătul meu:
Ce să iartă, să se uite — vorbă de la Dumnezeu.

MIRCEA

Oh! m-am înșelat amarnic! Dar îmi voi plăti greșala
Fără preget. Doamna Clara, unchiule, i-a dat lui Pala
Sarcina să făptuiască ce-ntîi mie mi-a propus:
Este-o ușă, doar de dînsa cunoscută, cum a spus,
Și pe unde poate-n taină să răzbească pîn' la tine.

(Vodă, zîmbind, face semn că știe.)

Deci la noapte...

VODĂ

(tresărind uimit)

Cum? La noapte? Astă-noapte?

MIRCEA

Zis-am bine!

Pala însuși, adineauri, lucrul mi l-a povestit.

VODĂ

(nerăbdător să afle)

Da, și... ce fel?

MIRCEA

Că la noapte, cînd va fi tot liniștit,
Doamna, chiar aci, la patul tău, pe Pala îl va duce
Să te-njunghie.

VODĂ

Ah! fiară! Dar mă jur pe sfînta cruce...
Bine.

(Vodă zîmbește încruntat, stă puțin la îndoială, apoi merge la ușa culei și o deschide. Se văd boierii din ea.)

Uite, Mirceo, unde stau apărătorii mei.
Intră-aci. De-acum ești vrednic să te numeri printre ei.
Mergi.

(Mircea, care s-a sfiit mai întîi, recunoaște pe cei din curte și aleargă la ei. El e primit cu un vuiet bucuros. Vodă se mai gîndește puțin, apoi:)

Mikede, Dragomire, voi veniți încoa. De sfatul
Vostru-avem nevoie.

(Cei doi sfetnici intră în scenă. Ușa culei se închide.)

SCENA V

VODĂ, MIKED, DRAGOMIR, GRUE

(Vodă se așează pe jeț și cade pe gînduri.)

DRAGOMIR

Doamne?...

VODĂ

În ce primejdie e statul.

MIKED

În primejdie?

VODĂ

(înjghebînd un plan)

Mikede, cam ce ceas o fi?

MIKED

(cătînd pe fereastră)

Mai sunt

Două ceasuri pîn' la miază noapte.

VODĂ

Două?

MIKED

Da.

VODĂ

(pe gînduri)

Mă-ncrunt.

Cînd gîndesc cu ce-ndrăzneală...

(După o tăcere, către Miked:)

Ce crezi? Oare-o fi culcată

Doamna Clara?

MIKED

Nu cred, doamne, i-e fereastra luminată.

VODĂ

(după o tăcere, către Grue)

Grue, roag-o să poftească pîn-aci.

(Iese Grue. Vodă urmează, aparte, hotărîndu-şi planul.)

Da, s-o-ndîrjesc

Dezvelindu-mi, către dînsa, gîndul tot, s-o hotăresc

Să n-amîne nici o clipă moartea mea... Și se va prinde
Singură, aci, la noapte, chiar în cursa ce-mi întinde...
De n-ar bănui!... De unde?

(Tare, mai mult către Dragomir:)

Doamnei, dragi boierii mei,
Înainte de-a purcede la înlăturarea ei
De la cîrmuirea țării, mi se pare că e bine,
Lămurit, dar fără ură, să-i vorbim cum se cuvine.
Să păstrăm cu grijă legea domnului Isus Cristos
Care vrea ca vinovatul, cu cît e mai păcătos,
Cu atît mai mult să afle mîngîiere și iubire,
Ca de sine să-și îndrume sufletul spre pocăire.
Îi veți spune păsul țării, păsul vostru, păsul meu...
Și de n-o ști să-nțeleagă, fie ce-o vrea Dumnezeu!

DRAGOMIR

Dar-ar domnul s-o pătrunză milostiva-ți bunătate!
Dar mi-e teamă că-i e duhul prea cuprins de răutate.
Totuși, ne-om rosti cucernic, doamne, mai ales că-n ea
Văduva lui Alexandru-vodă pururi vom vedea.

VODĂ

Da, pe tatăl meu, slăvitul, mult iubitu-l-ai, spătare;
Și culeș-ați împreună dafini mulți...

SCENA VI

ACEIAȘI, CLARA-DOAMNA

CLARA

(intrînd îngrijată)

Ce împrejurare
Grabnică te face, Vlade, să mă chemi; așa tîrziu,
La un ceas cînd...

(Vodă i-a ieșit înainte. Ea vede pe Dragomir.)

Ah! Spătarul? Tu în Argeș? Pe cît știu,

Oropsitu-te-am în valea Dîmboviței. Cu ce voie
Vii la curte?

(Dragomir dă să răspundă, dar vodă îl oprește din gest.)

VODĂ

(aparte)

N-are nici o bănuială.

(Tare, către Clara:)

Am nevoie;
Doamnă, într-o-mprejurare unde scaunul e-n joc;
Unde poate să se-arunce țara-n sabie și foc;
Să ne sfătuim tuspatru, fără ciudă, fără ură,
Ca să iau cea mai cuminte și mai rodnică măsură.

CLARA

Ce cuvinte sunt acestea? Scaunul în joc?

VODĂ

Mai mult.
E-n primejdie chiar țara.

CLARA

(aparte, așezîndu-se pe jeț)

Ce-or mai fi urzit!

(Tare, către vodă:)

Te-ascult.

VODĂ

Doamnă, sunt aproape patru ani de cînd războiul
Cu crăimea ungurească săvîrșitu-s-a în toiul
Biruințelor române repurtate pe deplin
Din Vidin la Alba Mare, din Ardeal la Severin;
Și de cînd, într-o unire, cei de-o limbă și de-un sînge
S-au silit, luptînd alături, jugul craiului a-l frînge.
Biruiserăm. Vrăjmașul, pretutindeni fugărit,
Ne lăsa stăpîni la dînsul pe ținutul cucerit;
Și, cu iarna, cînd de obște, orce luptă-i amînată;
Mă făleam să-mi văd, statornic, stăpînirea-ntemeiată;

Pe cînd tu la Curtea de-Argeș cîrmuiai în locul meu,
Totul m-ajuta; deodată, iacă vine ceasul rău:
Mulți din căpitanii oștii din Ardeal, sub Nicolae,
Frate-meu, îl părăsiră, chiar în ziua de bătaie,
Luînd cetele. Aceasta, din porunca ta în scris.
Doamnă, oastea-i fu zdrobită-n acea zi, și el ucis.

CLARA

(îngrijată de dezgroparea acestei vechi afaceri)

Dar, ți-am spus că vream la Alba să trimit...

VODĂ

Mi-ai spus, așa e.
Dar și-acuma plînge neamul pe voivodul Nicolae
Și-i sărută piatra în mănăstirea de la Cîmpulung!...
Din aceasta biruință, oștile crăiești ajung

(urmîndu-și vorbirea de mai sus)

La hotarul țării noastre! Făr-a mă-ntreba pe mine,
Domnul, ai trimis solie ca crăimei să se-nchine
Și să milogească pacea ce ea însăși milogea!
În același timp, oștirea, ce prin țară se strîngea,
Tu o slobozeai, în locu-i, chiar la curtea mea domnească,
Stabileai pe Kaliany cu oștire ungurească!
Și mă părăseai pe mine, oropsit, la Făgăraș,
Și, biruitor, dat pradă biruitului vrăjmaș!...
Dar puterile maghiare, din noroc, erau sleite
De războaiele din urmă pînă-n Bosnia pornite;
Astfel că scăpai din gheara morții. Pacea se făcu!
Iar crăimea, Făgărașul, totuși, mi-l recunoscu!...
„Din atare războire, din atare vitejie,
Din avîntul cel mai strașnic repezit de-o vijelie,
Ce foloase mîndre tras-ai?“ strigă morții din mormînt.
— Ce? Mi-am închinat moșia pe-o prăjină de pămînt!...
Da, de-atunci, de tine, doamnă, e moșia mea-nchinată!
Kaliany-aci domnește! și chiar sora mi-e lăsată,
Ca ostatic de credința-mi și zălog de viața lui.
Iacă ce-a ajuns domnia! Mi se cade să ți-o spui:
De-o așa călăuzire țara noastră e sătulă!

Căci a fost hrănită pururi cu mîndrie, nu cu hulă,
Și c-a învățat din datini date de strămoșii mei
Numai domnului din ceruri să închin coroana ei.

CLARA

Iacă zisă vorbă mare: datină! Dar ce e, Vlade,
Datina ce-ntr-una-n față mi-aruncați? Eh! mi se cade
Să vorbesc de ea și mie: am păscut-o de ajuns
Douăzeci de ani ca toată taina să i-o fi pătruns.
Ce e datina? O lege! zi o lege strămoșească!
Bună-n vremuri, dar ce poate să nu se mai potrivească
Celor ce cu propășirea s-au născut în vremea lor.
Dînsa-i o cătușă pusă propășirii de picior.
Am făcut, vă zic, prea bine, în mănoasa-mi cîrmuire,
Cînd am rupt acea cătușă pentru-a țării propășire!
Voi, în granițele voastre de cu veacuri îngrădiți,
Că schimbatu-s-a la față lumea nici că bănuiți
Și-n voi înșivă privind-o v-ați închipuit, firește,
Că, de stă pe loc românul, niminea nu propășește.
Dar eu vreau, din adormirea-i, țara voastră s-o deștept,
Către-apus, unde-i știința și lumina, să v-o-ndrept.
Sufletu-i pătat de schismu, duhu-i de-ndărătnicie,
Prin botezul mîntuirii să le spăl pentru vecie.
Eh, ce-mi pasă, cînd e vorba de-un folos așa măreț,
Dacă vi se pare vouă că-l plătesc prea mare preț.
Și cînd cumpăr Făgărașul, un ducat atît de mare,
Dacă vă tocmiți pe-o vorbă, vorbă seacă, o-nchinare!
Și-apoi, de-i sătulă țara de călăuzirea mea,
Fie. Fac ce vreau: păstreze-și legea datinei, de vrea;
Și hrănească-și-o cu fală, și adape-și-o cu jale,
Dar s-o țină mai departe, și să nu mi-o pună-n cale,
C-o sfărîm.

MIKED

Nu se sfărîmă veacurile ce-au trecut!
Și cu veacurile-acelea datina ni s-a făcut.
Doamnă, datina străbună e mai mult decît o lege.
Domnul ce-și cunoaște țara, din chiar traiul ei culege

Obiceiuri de tot felul, trebuințe de-orce soi,
Năzuințe, doruri, vise, ure, patime, nevoi.
El le cerne, le frămîntă, le topește, le strecoară,
Și le toarnă, ca-ntr-o matcă, în cuvîntu-i către țară,
Din aceste vorbe-nalte ale domnilor români,
Timp de veacuri, neamul țese datina de la bătrîni.
Pruncul, de la sîn o soarbe-n fiecare strop de lapte;
Leagănul, în care doarme, i-o șoptește-n blînde șoapte;
I-o mai spune vechiul basmu de bunică povestit;
Doina lung i-o cîntă-n frunză cînd e vîrsta de iubit;
Arcul, ghioaga din perete pururi i-o aduc aminte;
O citește-n pomenirea de pe lespezi de morminte.
Și, sub pajera cu cruce, dezmierdîndu-și visul său,
Sufletul i-o face una cu credința-n Dumnezeu!

CLARA

Fie. Dar, la urma urmei, ce voiți?

VODĂ

Ascultă, mamă,
Țara, ce te roagă, astăzi, dar ce, mîine...

CLARA

Ah! ia seamă.
Mi se pare că amenințI!

VODĂ

Nu amenințI, dar îți zic
Că prea mare e povara urii ca s-o mai ridic.
Uite, Dragomir e solul celor oropsiți...

CLARA

E vrednic
De așa solie!

DRAGOMIR

(violent)

Doamnă!...

VODĂ

(întrerupîndu-l)

Ei mă roagă, preacucernic;
Să-ți înduplec zăcășeala! și, cu dînșii, să te-mpac;
Să deschizi această culă unde cei mai mîndri zac.
Iartă-i. Stăpînește, mamă, prin blîndețe: ar fi vreme;
Peritoare-i cîrmuirea cînd sub dînsa țara geme.

CLARA

Las' să geamă, dacă geme după niște oameni răi!
Sunt dușmanii țării, Vlade, cei ce sunt dușmanii mei
Iacă legea cîrmuirii, călăuza judecării.

DRAGOMIR

Să-i spun cu măriii-tale cari sunt dușmanii țării,
Doamnă, și, prin care semne,-n neamul nostru românesc,
Credincioșii și vrăjmașii țării se deosibesc.
Uită-te la mine, doamnă: pe-acest piept,
pe-această frunte;
Urma rănilor, în slove serbede, alt' dată crunte;
Spune, celor de pe-acuma, că spătarul Dragomir
Și-a văzut de datorie patruzeci de ani în șir;
Că hotarele domniei sunt de spada-i rotunjite;
Și că orce biruințe sunt pe trupu-i răbojite!
Patruzeci de ani, albastrul astei flamuri azurii,
Cu credința noastră,-n slava cerului îl primenii!
Patruzeci de ani, alături cu-alții — țara și-azi îi plînge —
Letopisețul moșiei scrisu-l-am cu-al nostru sînge!
Iată ce-au făcut cu mine, timp de patruzeci de ani,
Cei ce legea cîrmuirii îi numește azi dușmani.

CLARA

(sculîndu-se)

E prea mult!

DRAGOMIR

(violent)

Nu încă, doamnă.

CLARA

Oh!

DRAGOMIR

Nu! Iat-acum spuza
De drept-credincioși adusă, pînă-n sfat, de călăuza
Judecării.

CLARA

Ah! spătare, înc-o dată, e prea mult!
Depășești orce măsură! — Tu taci, Vlade!

VODĂ

Eu ascult,
Mamă.

CLARA

(așezîndu-se la loc pe jeț)

Mamă? Fiu netrebnic!... Fie, dar voi ține minte.

DRAGOMIR

De-ar fi să le uiți vreodată n-aș rosti așa cuvinte!
Dar îți spun ce am pe suflet și mă jur pe Dumnezeu
Că nu-ncape nici minciună, nici trădare-n gîndul meu.
Mă uimesc acele soiuri de boieri ce te-nconjoară!
Nu e unul să nu fie pripășit de din afară!
Unguri, mai cu seamă, lifte de-orce fel, toți papistași,
Toți străini de noi, iar legii noastre cei mai
cruzi vrăjmași.
Sunt deștepți, așa e, doamnă: dar cu mintea lor isteață,
Ei întind pe noi o largă mreajă, deasă ca o ceață,
Ce supune la robie, doamne Vlade, neamul tău,
Năbușindu-i simțul pentru țară, domn și Dumnezeu.
Ei vor ranguri, avuție; încruntată sau smerită,
Mîna lor despoaie țara ca pe-o țară cucerită.
Și ce treburi de ispravă au făcut în viața lor
Ca românul să-i primească, ospătos și-ndurător?
Unii, slugi fără credință, condotieri, a lumii spumă,

Au prădat, cu foc și sînge, pentru bani, chiar țara mumă.
Alții, trădători ca Iuda — să-ți numesc pe-acei vicleni? —
Și-au vîndut, pe ranguri, neamul, frații lor, pe ardeleni
Și cu-acești ereți de curte ai voi să fii stăpînă
Pe-acei mîndri șoimi de plaiuri și-n chiar țara lor română?
Lasă-te de-așa nădejde: din acest al său pămînt,
La vrăjmași nu dă românul decît locul de mormînt.

CLARA

Începînd printr-o dosadă nici că se putea, spătare,
Să n-alunece vorbirea-ți pînă la o-amenințare.
Dar ce-mi pasă! Nu mi-e teamă! Fac ce vreau: voi cîrmui
Cu ereții! Și, zadarnic, șoimii tăi m-or pizmui.

DRAGOMIR

De rămîi cu dînșii, doamnă, cîrma ți-o luăm din mînă

CLARA

(sărind în picioare și izbucnind)

Îndrăznețe! Cum? În față... Uiți că sunt aci stăpînă!
Cine să cuteze?...

DRAGOMIR

Țara, din boier pînă-n popor.

CLARA

Vlade, tacî și-acuma?

VODĂ

(care își vede planul izbutind)

Doamnă, eu sunt de părerea lor.

CLARA

(încremenind mai întîi; apoi într-un hohot de biruință)

Ah! de mult te-nțelesesem! În sfîrșit te dai pe față!
Îndrăzneala lor mîrșavă ție ți-a cerut povață!
Și nu m-ai chemat aicea sfatul spre-a mi-l asculta.
Ci, ca doi mișei să-și verse ciuda pe stăpîna ta.

Răzbunare de nevrednic!... Răzvrătire de fățarnic!
Dar te-oi face răzvrătirea să ți-o ispășești amarnic.
(Către cei doi sfetnici:)
Voi, la temniță!

MIKED

Uiți, doamnă, ce ți-am spus adeseori.
Că sunt nume ce sparg ziduri și nu-ncap în închisori.

CLARA

(scoasă din fire, pare că-năbuşe o clipă; apoi)
Hei! strejeri!

VODĂ

Degeaba, doamnă, i-ai chema: tu știi prea bine
Că, de-afară, nu se-aude ce se face-aci la mine.

CLARA

(pentru sine)
Ah! de-afară nu se-aude... Minunat!
(Tare:)
M-oi duce dar
Să chem însămi eu de-afară strejile...

VODĂ

Tot în zadar;
Nimeni nu va pune mîna, doamnă, fără mișelie.
Pe-un boier ce l-al meu scaun e trimis cu o solie.

CLARA

(voind să meargă spre uşă)
Nimeni din ai tăi: eu însă...

VODĂ

(tăindu-i calea şi categoric)
El în tihnă va pleca.
Cine-ar îndrăzni porunca mea de domn a o călca!

(Doamna se dă înapoi, uimită. Vodă urmează, către Dragomir, apropiindu-se de el:)

Către cei ce te trimis-au pleacă dar cu vorbe bune;
Vel-spătare, de la mine, domnul țării; și le spune
Că se va deschide cula; mîine chiar; în zori de zi!

(Încet, ducîndu-l la ușă:)

Săi călare, dă năvală curții cum de-i auzi
Clopotul cel mare...

(Ei vorbesc încet și Dragomir iese.)

CLARA

(aparte)

Mîine? Cît de scurtă, tot e lungă —
De ajuns — această noapte... ceasul rău ca să te-ajungă!

VODĂ

(coborînd)

Bane, mîine dimineață; sfatul îl vei aduna
Cînd de sfînta liturghie clopotele vor suna.

(Miked se-nchină și iese.)

Doamnă, e aproape miezul nopții. Să căutăm odihnă,
Ca de treburile țării, mîine, să vedem în tihnă.

CLARA

Mîine?

VODĂ

Da! Și pînă mîine-n zori, uitasem să ți-o spui;
Nici-o poartă-a curții nu se va deschide nimănui.
Grue, asta mi-e lozinca.

(Grue iese, o clipă, și reintră.)

CLARA

Bine, Vlade, foarte bine!
Însuți tu pornișI războiul între mine și-ntre tine:
Însuți, preț al luptei noastre, aruncași toiagul tău;
Însuți, hotărîndu-mi ura, înarmat-ai brațul meu!

În acest locaș de unde nici un zgomot nu răsună
— În afară — noapte bună, doamne Vlade, noapte bună.

(Iese; la un semn al lui vodă, Grue o urmează.)

SCENA VII

VODĂ, BOIERII, apoi GRUE

VODĂ

(spre ușa pe unde a ieșit Clara)

Ah! te-aștept! Într-o capcană bine-ntinsă vei pica!

(Merge la ușa culei și o deschide.)

Ascultați, boieri.

(Toți intră în scenă și înconjoară pe vodă.)

La noapte, doamna Clara va-ncerca
Să-și îndeplinească crima. Maneo, ș-încă trei cu tine
— Aldea, Murgu și Herescu — veți rămîne-aci, cu mine.
Iacă ușa.

(Le arată o parte de foi din pardoseala păretelui din dreapta.)

Vlad s-o-nchiză, cînd aci vor fi pătruns
Ucigașii.

(Către ceilalți:)

Voi fiți gata dacă nu vom fi de-ajuns.

(Boierii pornesc spre culă, vodă vede pe Grue, care intră și aleargă la ei.)

Ei?

(Ei vorbesc puțin încet.)

Prea bine!

(Către boieri:)

Doamna Clara ține sfat la ea, cu Pala.

(Către Grue, care îi îndeplinește porunca:)

Stinge tot.

(Către boierii cari, cu spadele goale, își iau posturile și se ascund sub perdelele uraniscului; Vlad lîngă ușa tainică din dreapta.)

De-acum, tăcere!... să nu dea cu bănuiala
Că nu sunt cu totul singur.

(Toți dispar. Scena rămîne luminată numai de candela icoanei de la capul patului domnesc și de strălucirea cerului prin fereastra din fund. Vodă duce pe Grue înăuntrul uraniscului, lîngă iconostas.)

Grue, credinciosul meu,
Tu aci.

(Grue îi sărută mîna. Vodă mai privește o dată în preajma sa, apoi se întoarce către icoană, își scoate cușma.)

De-acuma, stăpîne, luminează robul tău.

(Vodă intră sub uranisc și se-ngenunche pe iconostas. Grue trage perdeaua. După o tăcere, se aude glasul lui vodă, rugîndu-se:)

Tatăl nostru cel din ceruri ce privești cu bunătate
Sufletul pătruns aievea de cereasca ta dreptate,
Dacă-n cumpăna de față în ispită am căzut
Și-n al legii păs și-al țării pe-al meu numai l-am văzut;
Dacă crima pregătită încă nu-i așa de mare,
Ca,-n sfîrșit, să-ndrituiască dorul meu de răzbunare,
Dacă, către ei și tine, însumi am păcătuit
Într-atît că chiar eu crima să le-o fi îndrituit;
Dacă rea mi-e judecata, dacă fapta lor e bună,
Atunci, lasă, doamne drepte, junghiul lor să mă răpună.
Însă — dacă datoria mi-am făcut-o pe pămînt;
Dacă m-am ținut, apururi, de cerescul tău cuvînt;
Dac-am suferit destulă umilire și ocară
Pentru sfînta ta credință, pentru-această blîndă țară;
Dacă vremea e-mplinită, dacă ceasul a sunat,
Capul să-l ridic deasupra celor ce l-au închinat
Atunci, doamne-atotputernic, fie-mi și-astăzi de izbavă
Pentru-a țării, a domnici și-a credinței tale slavă...

(Urmează o lungă tăcere. Apoi ușa tainică se deschide încet. Intră doamna Clara, Pala și alți doi ucigași; ei se apropie

cu grijă de patul domnesc, doamna trage perdeaua, ucigaşii dau să năvălească, dar încremenesc văzînd pe vodă în genunchi, cu ochii pe icoană. Doamna îi asmute, smulge pumnalul din mîna unuia din ei şi se repede; dar Grue îi sare înainte şi o duce de braţul înarmat pe cînd boierii se năpustesc asupra ucigaşilor. Cortina cade repede astfel ca să nu se poată vedea deslușit măcelul ce urmează.)

N. B. În ultimul timp, unii spectatori mi s-au plîns că întunericul din scenă nu le-a permis să vadă amănuntele acțiunii mimate după sfîrșitul rugăciunii lui vodă. Dibăcia regizorilor constă a se folosi de rivălți și de rampă astfel încît să fie lumină destulă pentru ca spectatorul să nu piardă nimic din această scenă mută. A nu se uita că teatrul nu dă realitatea, ci iluzia realității. A. D.

ACTUL AL CINCILEA

(Același decor ca în actul al doilea. Afară însă e noapte. Torțele și lampadarele din sală sunt aprinse.)

SCENA I

VODĂ, MIRCEA, MUȘAT, GROZA, VLAD, MANEA, ALDEA, ROMÂN HERESCU, MURGU, BALDOVIN, PÎRCĂLABUL CURȚII

(Lume multă purtînd arme; boieri, căpitani, streji etc. Pe prispa din afară se văd cîțiva crainici și pristavi domnești. La ridicarea cortinii se aud sunînd clopotele de pe la biserici. Vodă îmbrăcat cu mantia domnească stă pe gînduri, în jețul de la dreapta. Deodată se aud trîmbițe. Vodă cată spre ușă cu grijă. Intră Dragomir, Miked, *boieri în arme.)*

DRAGOMIR

Doamne, fostu-ți-a porunca-ndeplinită cu-nlesnire;
Căci, de cele petrecute, nimeni n-avea nici o știre.
Kaliany, cu hotnogul său călare, s-a predat
Și, sub pajera domnească, armele le-a lepădat.
Iar vrăjmașii tăi și-ai noștri duc la rîndul lor povara
Lanțurilor făurite pentru noi de doamna Clara.
Clopotele și pristavii spun uimitului norod
Din ce cursă mișelească a scăpat al lui voivod.
Gloata-ntreagă cere moartea, moartea fără judecată,
A tîlharilor de cari așa crimă fu-ncercată.

VODĂ

Ei și-au ispășit-o-ndată.

MIKED

Dar nu toți.

VODĂ

Voi pedepsi!
Oh! și pentru dînsa ceasul ispășirii va sosi.

MIKED

Cred. Dar pentru ce la curte slobodă și-acuma să fie
Oare, încă se mai cade către ea mărinimie?
Doamne, pune-o-n neputință de-a mai face-o faptă rea!
Strejuiește-o.

VODĂ

(cu intenție)

Las-o, bane, să se piarză, dacă vrea.

(Sfetnicii se-nchină dumeriți. O tăcere. Sunetul clopotelor a încetat treptat.)

Aduceți-mi pe baronul Kaliany.

(Pîrcălabul iese de îndeplinește porunca. Intră Kaliany, dezarmat, între două streji. Pîrcălabul îi poartă spada.)

SCENA II

ACEIAȘI, KALIANY

(El se înaintează către vodă care șade pe jăț, cufundat pe gînduri. La apostrofa lui, vodă ridică capul și-l privește liniștit.)

KALIANY

Doamne Vlade,
Mi se pare că la curtea-ți nu se știe ce se cade
Unui sol trămis de craiul, unui sol imperial,
Către tine, Basarabe — domn, ce-i drept, dar domn vasal.

BOIERII

(amenințători)

Ah!

(Vodă le impune tăcere cu gestul; apoi, îi face semn solului să urmeze.)

KALIANY

Oh! mie nu mi-e teamă de necazul curții tale;
Apărat sunt de solia-mi ca de nestrăpunse zale!
Și resping orce-apărare, fie clipa cît de grea,
Cîtă vreme am pe-aceea ce mi-o dă solia mea.

(Același joc de scenă ca mai sus din partea curții și a lui vodă.)

VODĂ

(după o tăcere)

Știu c-ai depășit adesea dreptul dat de o solie;
C-ai cătat, aci, să zdruncini scaunul din temelie;
Că te-ai dus chiar pînă-acolo să dai mînă de-ajutor
Ucigașilor ce-asupră-mi încercat-au un omor;
Știu că crime sunt acestea, și c-ar fi dreptate dreaptă
Să te dau, ca pe-un nemernic, pradă gîdelui ce-așteaptă;
Știu, dar nu vreau!... Pînă-n ziuă de la curte vei ieși...
În trei zile cată bine peste granița-a păși.
Singur vei pleca, căci singur ești sub pavăza soliei;
Ceilalți sunt zălog la mine, de credința-mpărăției.
Tu la Ludovic vei merge: îi vei spune craiului
Că n-a fost — și nu e — vodă Vlad vasalul lui;
Că nu mai domnește sluga lui în Țara Românească,
Ci eu, care-am ars, în vremuri, Alba Iulia crăiască;
C-amîndoi ne-om înțelege după placul meu și-al lui;
De-o vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război, să-i spui
Ç-am aflat la el ducaturi, țări mănoase, scumpe scule,
Și că,-n țara mea străbună, mai sunt Gherghițe[1] destule.

---

[1] *a* Ludovic I, *Laios* în ungurește (1326—1382), zis cel Mare, e succesorul tatălui său, Carol Robert, care, voind să cucerească Valahia (Muntenia), își văzuse armatele zdrobite la *Gherghița* (întîia treime a veacului XIV) de către Alexandru-vodă Basarab, tatăl lui Vladislav IV Basarab (Vlaicu-vodă).

Rege al Ungariei în 1342, Ludovic fu proclamat împărat în 1370, după anexarea Bosniei, Herțegovinei și Dalmației. Voind să cucerească și Muntenia, el nu a fost mai fericit decît tatăl

(Către pîrcălab:)

Dați-i spada...

(Către Kaliany:)

Mergi. La curte pînă mîine vei ședea.

(Kaliany iese. Către Dragomir:)

Pîn' la Făgăraș să-l ducă un sutaș, din streaja mea.

SCENA III

VODĂ

(către pîrcălabul curții, luîndu-l deoparte)

Cînd pornește-ntîia ceată de robiți la mînăstire?

PÎRCĂLABUL

Cum s-o face ziuă.

---

său, deoarece armatele crăimii fură învinse de Vlaicu-vodă căruia, pentru a obține pace, îi recunoscu ducatul Făgăraș

b Mulți cititori — unii erau chiar istoriografi — m-au întrebat:

— Ce e *Gherghița?*

— E numele unei victorii splendide a românilor contra crăimii, în întîia treime a veacului XIV.

Faptul atîtor întrebări dovedește că nu se mai înțelege astăzi aluzia făcută de vodă la un eveniment pe atunci cunoscut bine de toată lumea și, prin urmare, și de Kaliany (probabil, în viață, cînd se dăduse bătălia de la Gherghița).

Să lămurim dar această aluzie.

Gherghița era o mînăstire clădită pe piscul Carpaților, în codri, cam în actualul județ Jiu. În această localitate s-a înfăptuit, de către Alexandru-vodă Basarab, tatăl lui Vlaicu, cea mai crîncenă înfrîngere a ungurilor. (Actualul spătar Dragomir luase și el parte la această bătălie.) Acolo a pierit mai toată nobilimea ungară din armata crăiască, marele cancelar al Ungariei și alți doi prinți palatini. Vodă Alexandru, pentru a pomeni locul acestei lupte glorioase, ridică din stînci de piatră, nu departe de mînăstire — și cu fața spre Ungaria — trei stîlpi de piatră, pe cari erau săpate numele celor trei prinți palatini. Istoriograful ungur Engel (pe la sfîrșitul veacului XVIII, deci aproape 5 veacuri mai tîrziu) povestește că a văzut însuși acești stîlpi, mîncați de rugina vremii Mînăstirea Gherghița însă fusese mistuită de un incendiu. Vezi Șincai *(n. a.)*.

VODĂ

Dînsa... știe?

PÎRCĂLABUL

I s-a dat de știre
Ca de-o taină ce din gura-ți un prieten ar fi prins.

VODĂ

Bine, bine.

(Se duce pe pridvorul din fund.)

Ce de facle! Parcă tîrgul s-a aprins.

(Boierii, cari au făcut loc lui vodă, se cobor în grupuri.)

MANEA

(către Vlad Dobceanul)

De ieri pîn-acuma, vere, ce de fapte!

VLAD

Ce de fapte
Încă pot să se ivească în acest sfîrșit de noapte!

BALDOVIN

(în alt grup, alături de Mircea)

Bietul Pala. Vezi! Ieri moartea nu degeaba l-a-ncercat.
Astăzi l-a lovit.

ROMÂN HERESCU

Așa e.

MURGU

Ce frumos cînta!

ALDEA

Păcat.

MIRCEA

(aparte)

Da, păcat! Oh, simt în suflet că al meu păcatul este!
Eu l-am omorît.

BALDOVIN

Dar dacă vodă nu prindea de veste,
Hei? Așa-i că unguroaica-l ucidea prea frumușel?

MURGU

Chiar așa, bătu-o-ar focul!

BALDOVIN

Eu nu mă pricep de fel
De-a ieșit din vălmășeală teafără...

ALDEA

Ba, mie-mi vine.
Că de-o ajungea vreun paloș, vodă mi-l ținea de bine.

BALDOVIN

De! mai știi?

MIRCEA

(aparte)

Oh, au dreptate! Vodă Vlad își răzbuna.
Și trădarea mea pe doamna-n gheara morții o mîna!
Ea pe Anca mi-o dăduse!... Dacă vodă mă înșală!...
Cîte chinuri într-un suflet!... Îndoială, îndoială!...

(Se aude din afară mugetul mulțimii, un zgomot de luptă. Grue intră repede și vorbește cu vodă.)

VLAD

(în grupul său)

Ian-ascultă!

MANEA

Ce se-ntîmplă?

VLAD

Parcă e orașu-n foc!

(Vodă s-a coborît în mijlocul scenei și a vorbit animat cu pîrcălabul.)

VODĂ

(încet pîrcălabului)

Înțelege-mă!

PÎRCĂLABUL

Da, doamne.

VODĂ

Fie-ți mîna cu noroc!...

(Pîrcălabul iese grabnic. Vodă urmează tare către Dragomir:)

Tu, la tabără: hotnogul de-o mișca măcar din deget...
Fără milă! În această noapte mila e un preget.

(Dragomir iese, urmat de cîțiva căpitani. Vodă vorbește către cei de față, deslușind ce se petrece.)

Niște venetici de-ai doamnei, streji, călugări, slujitori,
Cari-ncearcă să sloboadă capii lor din închisori.

(Boierii fac o mișcare ca cum ar fi gata să dea piept; vodă îi potolește cu gestul.)

Pentru cine vrea să intre, ușa temniței se lasă
Larg deschisă; dar, se-nchide, pentru cine vrea să iasă.
N-aveți grijă: pîrcălabul e om meșter la nevoi.
Și, la urmă, Grue spune că norodul e cu noi.

(El se urcă, cu Grue, spre pridvor și cată mereu în afară cu nerăbdare. Boierii rămîn în planul întîi.)

BALDOVIN

Vodă, zău, mă bate gîndul că le-a-ntins înc-o capcană.

ROMÂN HERESCU

Prada de călău, fărtate, se alege pe sprînceană.

ALDEA

Ce călău? Eh! știu eu cine-o să le facă de prohod:
N-a umblat degeaba Grue toată noaptea prin norod.

MIRCEA

(aparte)

Vai! ce groază!

MURGU

Grue ăsta știe multe.

VLAD

Multe face.

MANEA

Îl și prețuiește vodă.

BOIERUL BĂTRÎN

Că-l pricepe și că tace, tace...

SCENA IV

ACEIAȘI, ANCA urmată de SANDA

(Anca intră într-o fugă din dreapta. Vede pe vodă și se aruncă la picioarele lui.)

VODĂ

(ridicînd-o)

Anca? Ce te-aduce?

MIRCEA

(aparte)

Anca?

ANCA

Să fii bun pînă la sfîrșit;
Mama!

VODĂ

(făcîndu-se că nu înțelege)

Mama ta?

ANCA

Oh! Vlade, cît de crîncen ți-a greșit;
Iart-o, scap-o! — Pentru mine, pentru drgostea fierbinte
Ce ți-o port.

VODĂ

Să scap pe doamna? De ce lucru?

ANCA

Doamne sfinte!
E-n primejdie de moarte! Ce? Nu știi? Nu ți s-a spus?

VODĂ

Nu, nimica.

ANCA

De la curte a fugit, în tîrg s-a dus...

VODĂ

Ce?

ANCA

D-a, cu cîțiva tovarăși... Dar norodul, în vîltoare,
I-a recunoscut! Și-acuma...

(Afară, strigăte de biruință și răcnete de moarte.)

Oh! n-auzi!... O să-i omoare!...

VODĂ

Unde? Ce fel?

ANCA

Nu știu! Scap-o, scap-o pentru Dumnezeu!

VODĂ

I s-a-ntors în mînă fierul ce-ndreptase-n pieptul meu.
Fie!

(Către boieri:)

Alergați!... Cu viața, înc-o dată, să-mi rămînă
Dar datoare.

(Boierii s-au repezit, dar se întîlnesc în ușă cu pîrcălabul.)

Pîrcălabul!

PÎRCĂLABUL

Doamne, mi-au scăpat din mînă.
Cîțiva temniceri, de doamna, cum se vede, cumpărați;
La porunca-i, sloboziră, papistașii-ntemnițați;
Dar norodul, ce-auzise clopotele, se-adunase;
Îi văzu, dădu năvală cu topoare și cu coase;
Astfel că răzvrătitorii, de mulțime fugăriți,
Erau pîn' la cel din urmă, cînd sosii, măcelăriți.

ANCA

(sfîșietor)

Mama! Doamne sfinte! mama!

VODĂ

(mîngîind-o)

Surioară...

PÎRCĂLABUL

Doamna Clara
A scăpat cu viață.

ANCA

(tresărind de bucurie)

Mama?

VODĂ

(pe jumătate mulțumit de aceasta)

Ah?... Mi-ai ridicat povara
După suflet, pîrcălabe. Da. Și... ce fel a scăpat?

PÎRCĂLABUL

Mulțumită însăși urii ce norodul i-a jurat?
El n-a sfîșiat-o-ndată, căci voia s-o arză vie;
Rugul se și ridicase, se-aprindea...

ANCA

Ce grozăvie!

PÎRCĂLABUL

Într-o clipă doamna Clara răsticnită fu pe el.
Dar, deodată, prin mulțime, năvăli un căușel,
Străbătu la rug, din flăcări smulse jertfa leșinată.
Și, pe cînd dădeau străjerii piept cu gloata-nverșunată,
El, amenințat cu moartea de norodul răsculat,
Izbuti s-adăpostească viața doamnei în palat.

(Arată spre fund.)

ANCA

Oh! alerg la ea.

VODĂ

Da. Du-te.

(Anca iese repede prin fund. Vodă șade pe jeț și se cufundă pe gînduri. Dar se face o mișcare în fundul sălii: boierii se dau îndărăt uimiți și apare în ușă doamna Clara, despletită, cu straiele în dezordine, rupte și pătate de tină, sprijinită pe Anca și urmată de cîteva femei. Ea înaintează în tăcere pînă la jețul lui vodă. Într-un grup, unde se discută, Aldea exclamă, arătînd pe pîrcălabul.)

ALDEA

El; mă prind că, de-astă dată,
N-a brodit-o.

BALDOVIN

De ce, vere?

ALDEA

Că nu trebuia scăpată.

SCENA V

ACEIAȘI, DOAMNA CLARA etc.

CLARA

Doamne Vlade, mă privește.

VODĂ

(sărind în picioare)

Doamna Clara! Tu aci!

CLARA

A mă mai lupta cu tine nu m-oi îndărătnici.

VODĂ

Ucigașa!

CLARA

Da. Ascultă. Suntem două inimi crunte
Noi, și-aceleași gînduri negre ni se zugrăvesc pe frunte.
Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.
Nu mai sunt primejdioasă, deci am voie să trăiesc.

VODĂ

Sfînt se face orice mijloc pentru-a țării apărare!
Și, că țara mi-am scăpat-o jur aci păcatul mare!

(Curtea își manifestă zgomotos bucuria. Cînd zgomotul se liniștește, vodă continuă, adresîndu-se Clarei:)

Ucigașă! Tu cu junghiul încercași a mă lovi,
Eu mă fac călău, de-e vorba neamul a mi-l izbăvi!

(Curtea își manifestă zgomotos aprobarea.)

CLARA

(într-un răcnet)

Vorbe late! Vorbe late!

(Către vodă:)

Oh! fățarnic! tot fățarnic,
Dar o să te-ajungă, doamne Vlade, ceasul cel amarnic!
Toți, ca mine-n astă noapte, Vlade, nu vor fi trădați;
Toți, toți, fără să lovească n-o să cadă-njunghiați.
Unul va fi mai destoinic, va străbate pîn' la tine
Și... Atunci îți vei aduce-aminte, poate, și de mine.

(Pentru a curma o scenă între mumă-sa și frate-său, scenă dureroasă, pentru ea, Anca trage și pe Clara spre ieșire.)

Iacă ruga ce voi face pururi domnului ceresc
Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc!

(Iese prin dreapta, cu Anca și urmașele lor. Boierii, învrăjbiți, se năpustesc înspre ușă.)

SCENA VI

ACEIAȘI, afară de DOAMNA CLARA, ANCA etc.

VODĂ

(oprește boierii; apoi către pîrcălab)

Pîrcălabe, știi porunca, te privește: mîine seară;
Vreau să știu c-a fost închisă la Snagov această fiară!

(Intră Dragomir. Vodă merge la el cu aer de-ntrebare.)

DRAGOMIR

Parte-n beciuri, parte...

VODĂ

Bine — Costeo, Grozo,
dragii mei...
Mergeți la Moldova soră pentru mîntuirea ei;
Ce-ați văzut c-aci făcut-am, noi, în Țara Românească;
O veți face voi acolo, pentru legea creștinească,
Pentru sfîntul drept al țării, pentru neamul ei străbun.
Căci e sfîntă rîvna voastră și nu-ngăduie răsbun[1].

COSTEA

Fii slăvit, în duhu-ți ager ce-n adînca-i prevedere,
Doamne, pentru neamul nostru pregătit-a o-nviere.
Dar, în cumpăna de față, cînd te bat așa nevoi,
Nu se cade vrăjmășia s-o lovim întîi la noi?

VODĂ

Mergi în tihnă la Suceava; să n-ai grijă despre mine;
Pentru Mikloș palatinul am eu tot ce se cuvine.

[1] Scris cu *s*, *răsbun* e un substantiv care însemnează întîrziere, răspuns, păsuială *(n. a.)*.

Te trudește papistașa cu grozavul ei blestem?
Zică! Dumnezeu n-ascultă de păgîni, deci nu mă tem.
Nu mai sunt, aci, în juru-mi, decît suflete curate.
Lasă. Biruiește-acolo precum eu aci, Mușate.

COSTEA

Voi căta măreața-ți pildă s-o urmez. Dar ce voivod
Ai menit Moldovei?

VODĂ

Pregătește-ntîi acest izod!
Și, cînd totul va fi gata, fii pe pace, ți-l voi spune.

(Vodă lasă pe Costea și merge spre fund, unde vorbește cu Grue și cu Dragomir. Costea se închină și merge spre boieri, care-l înconjoară și-l felicită, ca și pe Grue.)

MIRCEA

(aparte)

Se codește... nu răspunde la-ntrebarea ce i-o pune
Costea. Pentru ce? Mă-nșeală! Da, mă-nșeală! I-am scăpat
Viața și mă-nșeală! Pentru ce? De ce sunt vinovat?
Să-mi răzbun? Să mai îngădui? Pînă cînd?
Oh! ce rămîne
De făcut?... Blestemul doamnei?...
Luminează-mă, stăpîne.
Luminează-mă!

(Se aude sunet de bucium la poarta curții.)

VLAD

(ascultînd buciumul de afară)

Ascultă!

MANEA

Glas de bucium a sunat!

VLAD

Cine-o fi?

MURGU

În toiul nopții!

ROMÂN HERESCU

Şi la curte!

VLAD

E ciudat.

VODĂ

(care s-a coborît cu Grue)

L-a găsit pristavul nostru, Grue.

UN COPIL DE CASĂ

(intrînd)

Doamne, o solie
De la kralul Simon Stareț, aliatul tău.

VODĂ

Să vie.

MIRCEA

(aparte)

Ah! voi ști dar adevărul! Îndoiala va-nceta!

(La un semn al lui vodă, boierii se grupează în jurul jețului din dreapta, pe care se așează el. Intră solul sîrbesc.)

SCENA VII

ACEIAȘI, SOLUL SÎRBESC

(El intră cu urmașii săi, vine pînă în fața lui vodă, și i se închnuche.)

VODĂ

Bun sosit la curtea noastră.

SOLUL

Să trăiești, măria-ta!

VODĂ

Scoală. Sufletul mi-e dornic să te-ascult. Cuvîntează.

SOLUL

Preaslăvitul Simon Stareț, kralul nostru, îți urează;
Pentru tine, mare doamne! cum și pentru neamul tău;
Zile line și mănoase întru bunul Dumnezeu.
După ce-ascultă scrisoare-ți îndelung porni a plînge;
Dar, apoi, dădu poruncă oaste grabnic a se strînge
Ca s-alerge, fără preget, la iubitul său vecin
Și să-i curețe moșia de păgîn și de străin.
„Mergeți — zise el — răpuneți ungurească vrăjmășie;
Ca și el să tragă spada pentru dulcea mea moșie
— Căci năprasnicul aține pururi calea orșicui —
De cumva cumplita soartă mi-ar lovi-o ca pe-a lui".
Astfel se rosti voivodul. Și dorind, prin înrudire,
Mai desăvîrșit a strînge o statornică unire
— Care-n chiar urmașii voștri roduri veșnic va purta —
El îți cere de soție pe domnița, sora ta.

MIRCEA

(aparte)

Oh! de-acum atîrnă soarta de-un cuvînt!...
Ce va răspunde?

VODĂ

Cuvîntarea ta, jupîne, în adîncul meu pătrunde.
Inima-mi e-nduioșată cînd, în clipa cea mai grea,
Văd cum dragostea lui Stareț înfășoară țara mea.
Măgulit sunt eu pe Simon să-l aud zicîndu-mi frate!
Iar moșia mea va ține ca, la rîndu-i, să se-arate
Credincioasă, dacă soarta și pe el l-ar prigoni:
Măgulită-i și domnița, sora mea, de-a se uni
Cu bărbatul care pune, pe-a ei frunte feciorească.
Cu cununa de soție și coroana sa domnească.
Mîine, te-oi primi, cu fală și mai cuvenit alai,
Ca-nvoiala mea domniţa s-o-ntărească din viu grai.

MIRCEA

(aparte)

Totul s-a sfîrșit!

VODĂ

Acum, dragă oaspe, mergi cu bine.

SOLUL

Să trăiești, mărite doamne!

MIRCEA

(aparte)

Ba să moară! Și, prin mine...

(Solul iese cu urmașii săi.)

SCENA VIII

ACEIAȘI, afară de SOLUL SÎRBESC

VODĂ

Pîrcălabe, vreau poporul meu să fie-nștiințat
De unirea și-nrudirea care-aci s-au încheiat
Ca să pomenească țara, ca pe-o zi de praznic mare;
Ziua cînd din letopiseț și-a șters anii de-nchinare;
Iar eu m-oi ruga la domnul și-i voi mulțumi, smerit,
Că de mîna ucigașă-n astă-noapte m-a ferit.
În biserica domnească să mă-nconjure norodul;
Nicodim va zice slujba.

(Senzație. Boierii, comentînd, formează grupuri.)

MIRCEA

(aparte)

El îți va sluji prohodul.

MANEA

(în grupul din extrema stîngă)

Veste bună pentru țară.

VLAD

Pentru țară, așa e.
Pentru domnul Mircea, însă, nu prea.

MANEA

Dar de ce?

VLAD

Că iubește pe domnița Anca.

MANEA

Și?

COSTEA MUȘAT

Iubirea
E putere foarte mare. Prin ea ni se schimbă firea?
Dintr-un om cinstit, s-ajunge cine știe ce pungaș;
Din boier înalt la suflet, un mișel, un ucigaș.
Vezi, amorul zăpăcește. Cîteodată ne învață
Să facem o nebunie, cel puțin o boroboață.

(Pîrcălabul a ieșit, cu crainicii și pristavii. Vodă, sprijinit de Grue, se urcă pe pridvor prin care se vede cerul înălbit de zorile zilei. Mircea îi urmărește mișcările, strecurîndu-se printre grupuri.)

VODĂ

(pe pridvor)

Grue, vechiul meu tovarăș, pavăza și brațul meu,
Iacă zorile ce-n neguri le zăream doar tu și eu.

(S-aud afară trimbițele crainicilor. Ca însuflețit:)

Mi-am redobîndit coroana, iar sînt domnul țării mele!
Uite cum se șterg, pălite, de pe boltă, mii de stele,
Cînd de zori s-anunță firii soarele biruitor,
Astfel, cînd se-nalță fruntea mea de domn stăpînitor,
Pier în preajma mea dușmanii, mi se luminează zarea!
Tot se-nchină, se-ngenuche, tot, tot, tot.

MIRCEA

(sărind la el, cu pumnalul ridicat)

Uiți răzbunarea!

(El se năpustește asupra lui Vodă. Dar Groza, care-i observă apucăturile de la începutul actului și-l pîndește din ochi, se repede înaintea lui. Se produce o zălmășeală, boierii sărind din toate părțile.)

VODĂ

Ah! mișelul!

VLAD

Stai!

MANEA

Păzește!

MURGU

Doamne Mirceo!

BALDOVIN

Nu lăsa!

ROMÂN HERESCU

Ține-l bine!

COSTEA

Ticălosul!

(Boierii au apucat și dezarmat pe Mircea. Vodă se coboară în scenă, înconjurat de cîțiva.)

GROZA

E rănit măria-sa!

VODĂ

Nu, nu sunt rănit!

MIKED

Dar iată sînge.

COSTEA

Mîinile ți-s pline.

VODĂ

Da, adevărat! De unde? Eu nu sunt rănit. Dar cine,
Cine? Căutați!...

(Boierii se privesc şi vodă, întorcîndu-se spre fund, vede pe Grue, care coboară spre el, împleticindu-se.)

Ah! Grue! Grue! El! El!

(Vodă aleargă la Grue, îl primeşte-n braţe şi vine în faţă, sprijinindu-l.)

Eşti rănit,
Grue? Vorbeşte...

(Grue face o sforţare, dar se prăvăleşte la pămînt.)

Grue!

(Vodă se-ngenunche, susţinîndu-l.)

Doamne! cum a-ngălbenit!
Oh! mi l-a ucis, desigur! Grue!

(Îl ridică în braţe. Grue face o mişcare de durere.)

Da, te doare...
Stai! aşa!

(Îl aşează binişor cu capul pe genunchiul său. Grue îi caută mîna.)

Ce vrei?

(Grue, care i-a luat mîna, o duce la gură şi o sărută lung.)

Răspunde, e mai bine?

(Grue răstoarnă capul, se întinde, îşi dă sufletul.)

Grue! Moare!
Moare!... Grue! Doamne sfinte! moare! Grue!

(Îl ridică-n braţe, îl pipăie.)

Mort! e mort!
Oh! deşert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port!
Oh! oh! Grue! Vai de mine! Grue!...
Doamne, mi se frînge
Inima! Oh! Oh!...

(Toţi cei de faţă dau în genunchi.)

MIKED

(care a-ngenuncheat lîngă mort.)

Stăpîne...

VODĂ

Plîngi, Mikede? Oh! va plînge
Obștea-ntreagă-a țării noastre, din român pîn' la boier,
Cînd va ști ce suflet mare napoiatu-s-a la cer.

(Vodă se scoală din genunchi, își scoate dulama de domn și o azvîrlă pe trupul lui Grue.)

Bane, vreau să i se facă pogribanie[1] domnească.
Iată-i giulgiul.

(Cîțiva boieri, ridică trupul lui Grue și ies cu el prin stînga. Vodă, cu brațele întinse, cuvîntează:)

Grue! Grue! ca pe veci să pomenească
Datina moșiei tale dragostea ce i-ai purtat.
Fi-vei la piciorul stranei domnilor înmormîntat.
Căci în tine, biet Române Grue, fost-au întrupate
Însușirile de suflet în popor adînc săpate!
Și, prin tine,-n el găsit-am, cînd restriștea mă lovea,
Singurul statornic reazăm ce-am avut în țara mea.

(Boierii fac că're vodă un gest de mîhnire: el le răspunde:)

Da! căci v-a citit în suflet inima-mi îndurerată:
Toți v-ați îndoit de mine, toți m-ați renegat vreodată,
Pentru toți, cîndva, cocoșul lui sîn Petru a cîntat...
Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic nencetat,
El, ce sufere, ce tace, ce iubește și ce *crede*
Fără-a cerceta, în domnul pus de datină,-Mikede!
Și ce, pururi, cade jertfă cînd, în vremuri de nevoi,
Dezbinarea se strecoară sîngeroasă printre noi!
Grue, Grue! Vai! sărmanul!

(Își întoarce ochii și vede pe Mircea între streji. Într-un imbold își trage paloșul și se repede la el răcnind:)

Cîine!

(Miked, Dragomir și alții îl reține. Toți s-au sculat în picioare. El atunci se stăpînește, își pune paloșul în teacă.)

---

[1] *Pogribanie* — înmormîntare.

Da, aveți dreptate!
Așa crime nu se cade să rămînă nenfierate,
Nici să piară osînditul de-așa paloș, fulgerînd,
Ci de funia menită ucigașilor de rînd.

(Mircea face un gest de revoltă.)

Ah! te doare, te rănește, ți-e osînda grea și crudă.
Nu? Dar spune, suflet negru, cuget buimăcit de ciudă,
Ca să făptuiești aceasta, ce duh rău te-a prididit?
Spune!

MIRCEA

Vrednic sunt de moarte, dar să mor nedosădit.

VODĂ

Moartea? Zău! Pentru-așa crime crezi că e-ndestulătoare?

MIRCEA

Chinuri? Nu mă tem, în mine, chinuri port cotropitoare,
Le-am căutat tămăduire-n răzbunare-asupra ta,
Dar de ele numai moartea, blînda moarte, m-a ierta.

VODĂ

(pauză. Apoi cu exaltare)

Chinuri? Tu vorbești de chinuri? Chin, a inimii bătaie?
Chin? O clipă de nădejde, o-mboldire, o văpaie
Ce s-aprinde cu-o privire, ce cu-o lacrimă s-a stins
Și din care numai rodul fără vlagă iese-nvins!
Chinuri! Dar deșteaptă-ți mintea, dar te
uită-n neagra zare!
De ești om, fă-ți ochii roată peste țară și hotare.
Chinuri!... Dar privește sînul bietei noastre de moșii
Numără, de poți, pe dînsul urmele de vrăjmășii;
Prin palaturi, prin colibe, jos, la șesuri, sus, la munte!
Despicate de cu veacuri, rănile-i sunt încă crunte;
Sabie și foc, din vale, din deal, sabie și foc!
Ani de groază și de sînge mulți!... de liniște, deloc!

Veșnic lupta pentru lege, veșnic lupta pentru nume,
Mor flăcăii înainte de moșnegi și chiar de mume!
Roșul focului pe ceruri, roșul sîngelui pe-ogor;
Dacă mor de fier sau pară, chiar ei nu o știu, dar mor;
Și, murind, sărută sînul țării mume, căci îi doare
Plînsul ei bătrîn pe-obrajii încă-a unui fiu ce-i moare!
Și sunt veacuri de cînd unii după alții anii fug
Și de cînd această țară nu e, vai! decît un rug
Unde mucenicii noștri, muritori într-o credință,
Moșteuire-și lasă vlaga și nădejdea-n biruință!
Rug pe care se tot urcă, nesătui, moștenitori,
Ucenicii biruinței anînate-atîtea ori!...
Iată chinurile noastre, și cu ele, doruri, vise,
Pe moșia strămoșească-n lung și lat, cu sînge scrise!
Iată chinurile mele, ale unui domn român,
Basarab, de sine vrednic și de numele-i bătrîn,
Pe cînd tu, tu... Ce văd... plînge?

MIKED

Doamne!

DRAGOMIR

Doamne!

MIRCEA

Mi-e rușine.

MIKED

Pocăința este cazna sufletului.

VODĂ

(îndurerat, ca pentru sine)

Grue!

DRAGOMIR

Cine

N-a păcătuit...!

COSTEA

E tînăr.

VODĂ

(idem)

Grue! Vai!

MIRCEA

(sculîndu-se)

Măria-ta,
Sunt nevrednic, și nevrednic fi-voi chiar de m-ai ierta!
Dar să-ngăduie mărirea sufletului tău, stăpîne,
Să mă urc și eu pe rugul vitejiilor române!
De rugina mișeliei să nu-mi fie gergul[1] ros!
Să nu mi se stingă viața, cît o fi, făr' de folos!
Să simțesc, și eu, ca tine, chinurile țării mele!
Rănile-i de veci deschise, lacrimile-mi să le spele!
Și să mor ca morții noștri, după pilda ce au dat,
Plîns de tine, cum e Grue, și de Dumnezeu iertat.

VODĂ

(idem)

Grue, vai!

MIKED

Mărite doamne, miluiește-atîta jale.

COSTEA

Duhul lui văzu lumina.

DRAGOMIR

S-a robit măriei-tale.

(Toți întind mîini rugătoare. Vodă face un gest solemn de tăcere.)

---

[1] *Gerg* — herb, emblemă.

VODĂ

Toți v-ați îndoit de mine...

(Către Mircea:)

Să te crez?

MIRCEA

Pe Dumnezeu...

VODĂ

(întrerupîndu-l)

Nu, taci!

(Tainic, luîndu-l la o parte:)

Mi-ai ucis pe Grue, pavăza și brațul meu!
Mă pricepi! Fii... ce-a fost Grue!

(Joc de scenă. Mircea face un gest ca și cum ar întreba: „Eu?" Vodă răspunde din cap: „Da".)

MIRCEA

Te-nțeleg și jur!

GLOATA

(afară)

Trăiască

Vodă Vlaicu!

(Vodă, sprijinit de Mircea, îndemnat de Dragomir și de Miked, merge cu ei la pridvor și se arată poporului. Se face tăcere.)

VODĂ

Să trăiască Țara noastră Românească!

GLOATA

(afară)

Să trăiască! să trăiască! Ura!

VODĂ

Drag norodul meu;
Ține datina străbună ca credința-n Dumnezeu!
E nemernic cine-o uită! Datina e legătura
Sfîntă dintre domn și tine...

GLOATA

(afară)

Ura! Ura! Ura! Ura!

(Cortina cade în timpul uralelor.)

SUTAŞUL TROIAN

Dramă în cinci acte, în versuri

PERSOANELE:

VLAD-VODĂ DRACUL
SUTAȘUL TROIAN
DOMNUL STANCU,
fiul mai mare al lui Dan III
(se dă drept fiul
boierului Golea)
DOMNUL RADU, fiul mai mic
al lui Vlad-Vodă
TOPUZ, boier bătrîn care a
crescut feciorii lui Dan
IVAȘCU, scutierul lui Troian
DRĂGAN, MIRCEA, PREDA } boieri tineri, prieteni cu Troian și cu Stancu
VÎLCU, sutașul sutășiei de
Curte
PREDA-CUVIOSUL...,
egumenul mănăstirei Cozia
DINA, fata lui Troian
BABA, doica Dinei

Ostași, călugări, boieri,
țărani

ACTUL I

Polata cetățuii Sutașului Troian, clădită într-un ostrov, în mijlocul Oltului, nu departe de Cozia. Arcade în plin cintru. Pardoseală de stejar pe pereți, ca de un stînjen; deasupra scoarțe și velințe. Trofee de arme. De jur împrejur tronuri, strane, jețuri mari, mese groase. Dincolo de o colonadă joasă și grea, un pridvor cu colonadă ușoară, bogat săpată și îndreptată spre susul apei și către apus. Ferestre adînci în grosimea zidului, în dreapta și în stînga pridvorului. Uși în dreapta și în stînga. Într-un colț, de-a curmezișul, o ușuliță dînd într-un turnuleț cu iconostas, icoane, candelă aprinsă etc. E ziuă. Prin pridvor se văd munții luminați; apoi, mai tîrziu, razele apusului care vor lumina piezișpolata, din stînga spre dreapta.

SCENA I

DINA, *pe pridvor*, BABA, *pe un jeț, cu furca-n brîu*

BABA

Dina Babei, iar pe gînduri?... Dacă m-ascultai, mai bine
Te duceai la vînătoare cu sutașul.

DINA

Da?... Și cine
L-aștepta pe Stancu, Babo? pe iubitul meu pribeag,
Ce cu cît mai fugărit e, cu atît îmi e mai drag?...

(O tăcere.)

Două săptămîni trecură de cînd ne fu dat de știre
Că-l răzbise Vodă Dracul... L-au răzbit...

(Se coboară.)

Ce presimțire
Mă muncea, ți-aduci aminte?... Cînd mă alidam pe el
Și-l rugam să mai adăste, fie cît de puțintel,
Doar să-i vină ajutorul lui Ion Corvin... Dar dînsul
N-a vrut să-mi asculte ruga, n-a vrut să-mi aline plînsul;
Și-a plecat, aproape singur, să răstoarne-acel călău
Care-ncalcă moștenirea lui Dan-Vodă, tatăl său...
Și răzbit a fost.

BABA

Sărmanul!... Bine că-a scăpat cu zile.

DINA

E ferit de Cer.

(Amîndouă își fac cruce. Dina îngenunchie la icoane.)

Oh! Doamne, zilele scurtează-mi-le,
Dar lungește-le, Stăpîne, pe-ale lui... și sprijin dă-i
Să purceadă, fără preget, pe-ale fericirii căi...
Fie-i faptele slăvite, fie-i tihnele senine...
Fie-mbrățișat de țara strămoșească... ca de mine...

(Se aude glas de bucium în stînga.)

BABA

Dino, buciumul.

DINA

(sărind în picioare)

Dar nu-i al tatii, Babo...

BABA

Nu.

DINA

E-al lui.

(Aleargă în pridvor și cată spre stînga.)

El e, Babo, cu Topuz...

(Scoate năframa din brîu și o fîlfîie în aer, apoi coboară.)

Alerg!

(Iese prin stînga.)

SCENA 2

BABA

(aleargă la pridvor; apoi, rămasă singură, salută din mînă, vorbind)

El! Slava Domnului,
Că, pînă-n ostrovul nostru, teafăr a putut străbate...
Cît l-o căuta Vlad Dracul, doar aicea n-o să-l cate,
La Troian, vestit la curte și-n tot neamul românesc
Pentru oarba lui credință către scaunul domnesc...
Vin dinspre Sibii... Podarii trag din greu; e apa vie.
Doar de n-ar afla sutașul taina lor. Ce-ar fi să știe,
Că iubitul Dinei sale, Făt-Frumosul său din vis,
E feciorul lui Dan-Vodă, cel de Vodă Vlad ucis?
Și că-n casa-i, cetățuie a credinței neclintite,
Răzbunarea și răscoala cu-acest fiu sînt găzduite...
Iată-i... Curmeziș îi cade Dina-n brațe... Fătul meu!...

SCENA 3

STANCU, DINA, TOPUZ, BABA

Baba aleargă la ușa din stînga și primește, sărutîndu-i mîna, pe Stancu, care intră ținînd pe Dina de mijloc; Topuz, cu fruntea brăzdată de o rană, urmează.

BABA

Bun venit, stăpîne...

STANCU

Babo.. Să te țină Dumnezeu.

(Păşeşte în scenă şi priveşte împrejuru-i cu emoţie.)

Te revăd, ostrov de piatră, stîncă, inimă, de munte,
Ce despici cu pieptul valul spumegînd și porți pe frunte,
Cu un coif de negre turnuri, cetățuia lui Troian,
Cuib pe care-l strînge-n brațe, Oltul, rîul năzdrăvan.

DINA

Stancul meu.

STANCU

Iubită Dina.

BABA

Vai! Dar ești rănit, Topuze.

TOPUZ

Deci!... Un sărutat de paloș sau de fată, alte buze,
Rana-i rană...

STANCU

Dar aceasta către mine se-ndrepta;
Mi-ai furat-o.

TOPUZ

Eh! stăpîne!... Eu cu-a mea și tu cu-a ta!

DINA

(către Topuz)

L-ai scăpat de moarte?...

TOPUZ

(către Dina)

Iaca!... Ce-i al meu mi se cuvine!...
E ori nu?

(Către Stancu:)

Că zic, ca-n basme: Nu sări păsatu-n mine
Că săr...

DINA

L-ai scăpat, Topuze. Spune, ce fel, cum?

TOPUZ

Eu știu?
Dar n-a fost pe moarte treaba că mueam eu, și sînt viu.

DINA

Haide, nu fi rău! și spune.

TOPUZ

Apoi, ce să spun?

DINA

Pe toate;
Dis de cînd de-aci plecarăți, sunt trei luni.

TOPUZ

Trei? Nu se poate;
Numai două.

DINA

Fie două.

TOPUZ

Ba chiar șapte săptămîni.

DINA

Fie.

TOPUZ

Eh, cum știți, pornirăm numai cu cîțiva români.
Cînd, la Făgăraș, drept oaste, domnul Dan ne-aduse știrea
Că de-abia acum Corvinul își strîngea la Cluj oștirea
Și că tocmai de Sîn-Petru va fi gata de război.
Domnul Stancu zise-atuncea: „Cine e pribeag, cu noi!"
Pînă să clipești odată, ne făcuserăm o sută,
Iar, pînă de două, patru! Și de-acu cu Doamne-ajută...
Patru sute fraţi de cruce, toți cu-o inimă ș-un gînd,
Toți avînd o rană-n suflet, toți o răzbunare-avînd.
Toți?... Nu toți: a fost și-o cutră, un țărigrădean venetic;
Inimă de rob, o zdreanță, icea ruptă, colea petic.
El fu Iuda.

BABA

Cum îl cheamă?

TOPUZ

Nu vreau să mai știu... A fost.
Platoșa lucioasă, amintirea sfîntă, tot un rost:
Nici pe una, nici pe alta, cel cu inimă cinstită

Nu păstrează o prihană ce pe drum îi fu zvîrlită.
Deci, am șters din amintirea-mi acel nume... Cum spuneam,
Un mănunchi de patru sute de pribegi, atît eram.
Trecînd Stiunga, luarăm matca Ialomiței către vale.
Spre Tîrgoviște. Aceasta-i cea mai nimerită cale
Pentru-o repede năvală... cum voiam s-o facem noi
Socoteam că prindem tîrgul fără oaste de război,
Să ne-ascundem... ș-apoi, noaptea, val-vîrtej, ca o furtună
S-apucăm cu răzbunarea stăpînirea dimpreună.
Planul era bun; dar Iuda ne vîndu și-l nimici...
Ziua-zecea, spre chindie, domnul Stanciu porunci
De popas. Eram sub Glava... Către stînga, o poiană
Cu un lăculeț; la dreapta, un colnic sub o sprînceană.
Cîțiva, mai întîi, porniram prejma să ne-o cotelim...
Bine fu! Căci peste noapte, prinși în laț era să fim:
Prin pădurile din stînga patru sutășii călare
Ne-ocoleau; arcași, în față, se-arătau în rînduri rare;
Apoi, puși în unghi, seimenii cu tarași la subțioară,
Și-n mijlocul lor chiar Vodă Vlad, cu marii dregători.
Toți în haine ca de nuntă, grei de aur ca icoane;
Pe toți, însă, domnul Radu îi întrece la zorzoane,
Domnul Radu, zis Turcitul, trup și suflet de mișel,
Purtînd iie cu beteală-n loc de zale de oțel,
Și în urmă-i de pe umeri, fîlfîind (că-atîta știe)
Ca o lele, o dulamă de mătase conabie...
O petrecere, o nuntă. Vodă Dracul petrecea:
Însurîndu-ne cu moartea însuși nun ni se făcea...
O scăpare: către dreapta, doar arcași, o mică ceată!
(Dar, așa e prăvălucul de să-l aperi cu-o săgeată...)
La noroc!... O goarnă sună... zeci de goarne i-au răspuns
Dăm năvală Ceata fuge fără luptă... Am ajuns...
Adăpostu-i bun... De vale, Vodă și-a oprit oștirea.
Unghiul de seimeni, la spate, e deschis... Aci privirea
Ni se-nfige! (Domnul Stanciu e cu mine gînd la gînd.)
Să lovim în coadă oastea, dar îndată; pînă cînd
Să-și refacă dînsa unghiul înapoi, am avea vreme
Să pătrundem între laturi. Vlad, în juru-i, o să cheme
Sutășia curții. S-o străbatem și să năvălim

În curteni; aci, la Vodă: îi ucidem, sau murim...
Cine nu primejduiește, de izbîndă n-are parte...
Domnul Stancu lămurește neted rostul și ne-mparte
Cum e bine: adăpostul ca o sută-l vor păzi;
Ceilalți, cu Voivodul nostru, iureș ne vom repezi...
Gata?... Goarna... Cîte-o cruce și, cu Dumnezeu-nainte.
Ah! s-a fost făcut ispravă vrednică s-o ținem minte.
Sutășia cea de curte s-a luptat din răsputeri,
(Dar erau o sută numai, noi, trei sute de boieri)...
Rău au fost znopiți! Seimenii, însă,-n pripă, apucară
Să-nghebeze-un trup puternic și între noi și Vlad să sară.
Lupta se-ncordă, haină, căci amurgu-acu pica;
Soarele, piezîș, cu raze sîngeroase ne-mproșca;
De trei ori avîntul nostru crîncen pe tîrîș se frînge...
Pe litavre, nu se știe, curge raze, curge sînge;
Dar al patrulea clintește, surpă zidul de seimeni;
Domnul Stancu intră-ntr-înșii ca o coasă în buruieni;
După el și noi... În preajmă cad ostașii, pale, pale...
Bucium!... Răcnete de moarte... Ura!... Gemete de jale...
Șuieră-n văzduh săgeata... Darda zbîrnîie pe țel...
Urlă tropot de copite... Cîntă ciocnet de oțel...
Înainte! Înainte! Tot spre flamura domnească!
Fug bătrînii... Fug stegarii... Fuge ceata curtenească.
Fuge Vodă... Lîngă dînsul, fuge Radul, fuge Vlad,
Fiii săi... Și, mai pe urmă, lifta de la Țarigrad...
Vodă fuge... Domnul Stancu după el, ca un erete...
(Eu mă mulțumesc cu lifta că de sîngele-i mi-e sete)...
Pinteni!... Pinteni!... Îi ajungem... Caii suflă foc pe nări...
„Iudo!“ strîg. Ridic săcurea și mă opintesc în scări...
(De-acum, vînză lui Satana tainele lui Vodă Dracul!)
Vodă fuge... Nu ia seama c-o să-i taie calea lacul...
Domnul Stancu dă un chiot învîrtind din buzdugan...
(Astfel, cînd și-ajunge prada, țipă vulturul șoiman!)
Domnul Stancu-mpinge calul între Radu și Voivod...
Înc-o săritură, una... ș-o să-i zicem de prohod,
Înc-o clipă... Dar atuncea, larga mantă de femeie,
Radul cel turcit, din fugă, de pe umeri și-o descheie,
Și, cînd sus e buzduganul purtător de ceasul rău,

Îndărătu-i o aruncă, rotogol, ca un hălău...
Manta largă se deschide, se desfășură, plutește,
Cade, și pe domnul Stancu-n mii de cute-l învelește.
Sforăind, fugaru-n lături fără veste s-a zmucit;
Din zmuceală, buzduganul pe Vlad-Vodă l-a greșit...
N-a fost scris!... Și Vodă fuge, așternut pe-oblîncul șăii...
Dar, din codru, călărimea se coboară-n largul văii:
A văzut ce se petrece și s-avîntă către noi.
Patru sute. Fac în pripă ochii roată: sîntem doi...
Stăm, și Domnul se dezbară de dulama blestemată;
Eu o iau... De-acu, pe fugă... Caii sunt stătuți și, iată,
Că din urmă călărcții cei mai iuți se-ntrec, ne-ajung...
Pinteni! Pinteni!... Dar fugarii horcăiesc... Și drumu-i lung...
Înnoptează... Vin dușmanii...

(Schimbînd tonul.)

Dar ce atîta vorbă lungă!
Toți, cîți mai erau, de-ai noștri (care-n față, care-n dungă)
Înc-o dată dau năvală și luptînd ca niște zmei,
Iau la goană însăși moartea și ne smulg din ghiara ei.

STANCU

De ce sări, Topuze? Spune cum ai fost rănit...

TOPUZ

Cuvinte
De prisos.

STANCU

Cum te-ai dat jertfă...

TOPUZ

Iaca...

STANCU

Nu-ți aduci aminte
De jertfirea ta, bătrîne? Uit-o tu, de poți: nu eu!...

Crîncen ne loveau vrăjmașii... Unul le striga mereu...
„Dați în domnul Stancu". Altul întreba: „Care să fie?"
„Este ăla cu dulama de mătase conabie",
Zice cel dintîi. Eu, cuget: — Bine c-am scăpat de ea.
Și dau pinteni... Cînd, o larmă; glasul lui Topuz răcnea
„Dănulești! Dănulești!" ș-alte glasuri: „Moarte! Moarte!"
Arunc ochii: eram singur... Dar, în urma mea, departe,
Dintr-o-nvălmășeală deasă, care mișuna pe-un grind,
O dulamă de mătase conabie fîlfîind,
O secure lungă, largă, fulgerînd rotiș pe zare
Ș-o mulțime dînd năvală unui singur om călare!...
„Dănulești! Dănulești!"

(Schimbînd tonul.)

Doamne, care ne-ai menit,
Și cu dor de mîndră slavă sufletul ni l-ai hrănit,
Ce prilej înfățișa-vei rîvnei mele ca, vreodată,
Vrednic să m-arăt de pilda ce d-acesta mi-a fost dată.

(Arată pe Topuz.)

TOPUZ

Ah! Stăpîne...

STANCU

Nu, Topuze! Lasă, lasă-mă să plîng...
Inima mi se revarsă... Iart-o... Vai!... Acolo,-n crîng,
Zac vitejii frații noștri, și, cu rănile lor sfinte,
(Guri deschise de Cumplita) cer izbavă, cer morminte...
Valurile Ialomiței îi înfașă-n giulgiuri reci,
Boara serii încet le cîntă pomenirea cea de veci,
Mușchiul se ridică-n dîmburi peste ei și luna lină,
Prin frunziș, pe dîmburi face cîte-o cruce de lumină...

(O tăcere. Se aude buciumul către stînga.)

TOPUZ

Ia!

BABA

Sutașul!

DINA

Vine tata!

STANCU

(liniștindu-se)

Vine sufletul curat!...

(Către Dina.)

Știe?

DINA

Nu, nimic. Atîta cît i-am spus cînd ai plecat.

STANCU

Dar de lupta de la Glava, știe?

DINA

Știe.

STANCU

Și... ce zice?

DINA

Vorba lui.

STANCU

(pe gînduri)

Blestem pe-orcine-ar îndrăzni să se ridice
Împotriva celor sfinte date-n paza tuturor:
Sfînta cruce, țara mamă, datina și dorul lor.
Da... Dar cînd de toate-acestea un asupritor își rîde,
Cel mai blînd se răzvrătește, cel mai bun se face gîde.
Și Troian el însuși, pilda, omul de la Dumnezeu,
S-ar fi răsculat ca mine de-ar fi fost în locul meu.
O să-i spun tot.

DINA

Nu, nu spune. Stancul meu iubit. Răbdare.
Vezi că tata osîndește sîngeroasa ta-ncercare,

Și ne-ar despărți, desigur, de-ai fi numai bănuit
Că ești dintr-acei cu care Vodă Dracul s-a lovit.

STANCU

Dar să mint, să mint într-una!...

DINA

Te rog dulce...

STANCU

(sărutînd-o pe frunte)

Dragă Dino

Haide să-i ieșim-nainte.

DINA

Mi-ai făgăduit?

STANCU

Da. Vino.

(Ies împreună prin stînga.)

SCENA 4

BABA, TOPUZ

(TOPUZ dă să urmeze pe STANCU, BABA îl oprește.)

BABA

Eh, jupîne.

TOPUZ

Ce e, Babo?

BABA

Ia stai. Unde mi-ai plecat?

TOPUZ

Unde? Iaca. Înaintea lui Troian.

BABA

Și-ai judecat
Nemerit să-ți vadă lumea sărutatul de pe frunte?

TOPUZ

De ce nu?

BABA

C-o să te-ntrebe: — Ce fel? Cum?... — Spune amănunte!
Și ce-o să răspunzi?

TOPUZ

Eu?... Nodea!

BABA

Ba o să te-ncurci, sadea!

TOPUZ

O să mint, și eu, ca Stancu. Cum adică, n-aș putea?

BABA

(împingîndu-l către dreapta)

Nu... Mai bine haide-n casă, să te oblojesc cu leacuri...
Ș-apoi, spune că fugarul ți s-a poticnit...

TOPUZ

Eh?... Fleacuri!
N-o să creadă nimeni.

BABA

Fie. Spune dar, că, fiind beat...

TOPUZ

(dojenitor)

Babo...

BABA

Eh, ce?... Haide... Or uitași că sîntem leat?

(Ies prin dreapta.)

SCENA 5

TROIAN, STANCU, DINA, IVAȘCU, DRĂGAN, MANCEA, PREDA

(intrînd din stînga)

TROIAN

(urmînd vorba)

Și să facem nunta mîine, nu-i așa? La monăstirea Coziei.

STANCU

Oh... Nu acolo.

TROIAN

Ce fel?

STANCU

Nu mă rabdă firea
Să-mi văd ceasul fericirii tocmai în acel locaș
Unde se cinstește-un Vodă-ncălcător și ucigaș!

DINA

Stancule, vai! taci...

TROIAN

Copile, nu se cad așa cuvinte
Pentru cei ce cuceriră adăpostul din morminte...
Mare Domn fu Mircea... Ș-apoi, doveditu-s-a... nu zău...

STANCU

Ce-ntrebare!

DINA

Taci, iubite.

TROIAN

Și, la urmă, nu e bine
Doar veninul nempăcatei vrajbe să ne curgă-n vine.

STANCU

Mircea ne-a turnat veninul, otrăvind pe Dănulești...
Mircea ne-a lipsit moșia de voievozii ei firești...
El a despărțit boierii-n două tabere cumplite...
El a dat prilej de vrajbă rîvnelor dezlănțuite...
Ș-astăzi, de se sîngerează strămoșescul nostru-ogor,
Mircea poarte-ne păcatul, Mircea cel încălcător!...

TROIAN

Mircea fu domn mare...

STANCU

Fie; dar e putredă mărirea
Cînd o rod, la temelie, crima și nelegiuirea...

TROIAN

Oh!... De unde-atîta ură și mînie, fătul meu?
Înșiși fiii lui Dan-Vodă nu s-ar glăsui mai greu.
Tatăl tău, bătrînul Golea, la a cărui pomenire
Așternutu-ți-s-a pragul casei mele, cu iubire,
El, părtașul cel mai aprig, paloșul lui Vodă Dan,
Nu rostea păreri de-acestea la căminul lui Troian.

STANCU

(pierzîndu-și cumpătul)

Tata!... Tata!...

DINA

(încet)

Vai; de milă!

STANCU

(revenindu-și în fire)

Dina!... Iartă-mă, sutașe...
La suflarea fericirii piară urile pizmașe...
Fumul dulce de tămîie-ascunză-ne trecutul crunt...
Ș-oi uita, sub cununie, unde... și chiar cine sunt.

TROIAN

Vezi așa te vreau, copile. Norii negri să se ducă.
Cînd în brațe ții norocul, nu gîndi la o nălucă...
Bănuiam eu, nu e vorbă, că, sosind de la Sibii,
Sîngerînd de știrea luptei de la Glava o să fii;
Dar nu c-o să-ți fie rana într-atît de-nveninată
Încît Dina, cu-o privire, să n-o vindece pe dată.
Nu-i așa?

STANCU

Ba da, așa e... Patru sute de voinici
Au trecut, la dus, hotarul: nu erau, la-ntors, vai! nici
Patruzeci.

(O tăcere. Troian se așează într-un jeț. Boierii vorbesc cu glasul jumătate.)

DRĂGAN

Dec!... Nerăbdarea i-a mînat în calea morții.

MANCEA

De nu se grăbeau, la dînșii, mai sporeau, vezi bine, sorții
De izbîndă.

PREDA

Iar la Vodă, netăgăduit, scădeau.

TROIAN

(privindu-i mirat)

Netăgăduit?

DRĂGAN

Eh, Doamne!... Mulți au cuget cari n-au
Grai.

TROIAN

Adică?

PREDA

Vodă Dracul e urît de toată țara...
Orce bun român îi duce neastîmpărat povara
Cîrmuirii.

TROIAN

Cum aceasta?... Nu sunt oare bun român?...

PREDA

Vrei să zici că nu-ți tresare sufletul cînd un păgîn
Îți batjocorește țara, datina și sfînta lege?

MANCEA

Vrei să zici că tace-n tine cugetul cînd nu s-alege
Pulbere din toți aceia ce-au urmat pe Vodă Dan?

DRĂGAN

Vrei să zici că te simți mîndru să-ți vezi domnul cu turban?...

PREDA

Că te bucuri că boierii, băjenari prin larga lume,
Plîng, la vetrele străine, caldul sîn al țării mume?

MANCEA

Spune, spune că e bine ce se vede-n țara ta.

DRĂGAN

Că sunt răi acei ce cată răul a ni-l îndrepta?...

STANCU

Și-a da gîdelui din piață, gîdele cu stema-n frunte.

TROIAN

(tresărind)

Vai! copii...

PREDA

Așa e.

MANCEA

Bine zice.

TROIAN

Iarăș vorbe crunte?..
Iar dosade către Vodă?.. Iar răscoală?.. Iar război?...
Ș-un război de fărdelege, între frați, ba ș-între noi?...
Căci eu crîncen mă voi ține de lozinca mea, ce zice
Drept și-înalt: *Blestem pe-oricine-ar îndrăzni să se ridice*
Împotriva celor sfinte date-n paza tutulor;
Sfînta cruce, țara mumă, datina și domnul lor.

PREDA

Dracul nu e domnul nostru.

TROIAN

Nu o fi al vostru, fie!
Dar de nu vă place vouă, place altora... și mie.
Pentru mine, domnul țării este cel încoronat,
Miruit în sfînta lege și recunoscut de sfat...
Domnul trebuie să aibă cugetul și brațul tare...
Nu e scaunul domniii zestre pentru fată mare,
Nici coroana basarabă jucărie de copii...
E podoabă, cînd pe-o frunte largă poți înalt s-o ții...
Pe grumaji de-ți cade, însă, e un jug, e o povară
Care, pogorîndu-ți fruntea, înjosește-ntreaga țară.

STANCU

Dar acei copii au drepturi...

TROIAN

Dreptul... Hei, băiete drag.
Lemn e ghioaga haiducească, lemn și cîrja de moșneag.

STANCU

Dar copiii cresc... Și ura, ura, zilnica lor hrană,
Le-a făcut o-naltă frunte, vrednică de o coroană;
Le-a călit și braț și cuget, și le-a spus, în ciuda ta,
Că au dreptul către scaun gîndul a și-l îndrepta.

TROIAN

Stancule, nu iert în casă-mi uneltiri răzvrătitoare...

STANCU

Spune-i șoimului, bătrîne, să nu cate către soare.

DINA

(Sutașului, care s-a sculat)

Tată!...

SUTAȘUL

Stancule!...

STANCU

Sutașe!...

BABA

(care a intrat din dreapta, către Stancu)

Ci că taci, copil nătîng.

SUTAȘUL

N-oi ierta!...

(Se aude sunet de bucium din dreapta.)

MANCEA

Ascultă. Sună buciumul...

DRĂGAN

Pe malul stîng...

TROIAN

(Babei)

Ce vrei?

BABA

Dinspre Curtea d-Argeș vine-o strălucită ceată: Ar fi Vodă.

STANCU

(aparte)

El!... aicea...

TROIAN

Vodă-n casa noastră! Cată
Să-l primim cu tot alaiul obiceiului străbun.
Dă poruncă.

(Baba iese. Către ceilalți.)

Iar voi, feții mei iubiți, nu vă mai spun
Că, orcare-ar fi un oaspe, sfînt se cade să ne fie;
Necinstindu-l, o necinste mi s-ar face, dintîi, mie.
Haide să-l primim.

(Iese prin dreapta Troian, urmat de toată lumea. Dina rămîne mai în urmă și se întoarce către Stancu care a rămas locului ca o stîncă de piatră.)

SCENA 6

STANCU, DINA

DINA

Iubite...

STANCU

(trezindu-se)

Dino, Vodă vine-aci...
Mă-nțelegi?...

DINA

Oh! Vai de mine!... Sufletul mi te ghici;
Cînd, încremenit, cu ochii țintă, te văzui...

STANCU

Da, Vodă vine
Unde-l mînă Necuratul să se-mpiedice de mine...

DINA

Ba-ți întind o cursă ție duhul rău și cîrpa rea.
Nu le da izbîndă.

STANCU

Dino, e ursita lui și-a mea.

DINA

Pentru Dumnezeu!...

STANCU

Nu, Dino!... Soarta, care ne-mpreună,
Vrea să răfuim aicea socoteala cea străbună.

DINA

Ce fel? La căminul nostru, unde însuț oaspe ești,
Sfînta lege-a ospeției cugeți s-o nesocotești?...

STANCU

Dino!...

DINA

Și s-aduci prihană și rușine chiar în casa
Care pragul ți-l așterne, unde ți-ai ales mireasa?
Casa lui Troian?...

STANCU

Ce cată demonul în raiul meu!...

DINA

Oaspele, de-ar fi Satana, e trămis de Dumnezeu!...
În asemenea simțiri aste ziduri se-nălțară;
Cu podoaba ei pe frunte proslăvite sunt de țară;
Pururi mîndra ei lozincă somnul mi l-a legănat;
Crezul ei ș-al legii sfinte într-un glas le-am îngînat;
Ș-am crezut în vrednicia crezurilor amîndouă,
Dăruind pe toți cu cinstea de toți datorită nouă,
Astfel am trăit aicea! Și, s-o știi, de te-am iubit,
E că te-am crezut cu-aceleași simțiminte-nsuflețit.

STANCU

M-ai crezut și sînt. Dar Vodă Dracul, Vodă ucigașul,
Fiu de ucigaș el însuși, din născare e vrăjmașul
Spiței mele. Vezi tu, Dino, fărdelegile,-ntre noi,
Sînt blestemuri moștenite, datorii sunt... și nevoi.
Răzbunarea mea...

(Se aud fanfare.)

DINA

Ascultă: buciumul și goarna sună!

STANCU

Sună ceasul răzbunării...

DINA

Chiamă datina străbună!...
Dînsei eu mă-nchin... Vodă trece pragul nostru, sfîntul prag
Care s-așternu sub talpa ta, logodnicul meu drag;
Dacă oaspeții ce-acuma,-ncrezători, ne intră-n casă,
Nu vor fi, ca de cădință, nejigniți lăsați să iasă,
Cînd și cum or vrea, azi, mîine, peste-o lună, peste-un an;
Jur pe ce-am mai scump pe lume, pe mîndria lui Troian,
Pe mormîntul mamei mele, pe iubirea mea fierbinte,
Că voi ști să mor eu însămi, cu o clipă mai-nainte.

STANCU

Dino!

DINA

Am jurat. De-acuma hotărăște-mi soarta, tu!

STANCU

(aparte)

Oh! iertați-mă morminte!...

DINA

Ce? Stai la-ndoială?

STANCU

Nu!
Dar nu vreau să dau cu ochii de-ucigașul Vlad, iubito...
Dacă vlaga datorită răzbunării mi-ai răpit-o,
Nu-mi mai pune la-ncercare sufletul, vai! istovit.
Lasă-mă să fug de-aicea...

DINA

Oh, nu, dragul meu iubit,
Nu pleca. Mîhnirea-ți dreaptă are drept la mîngîiere;

Vreau să lecuiesc la rîndu-mi nerăpusa ta durere...
Sufletu-ți trudit de mine să-l alint la sînul meu...
Fie ceas de fericire cel adus de ceasul rău...
Vino... Paraclisul nostru să te-ascundă-n astă noapte;
Sub icoanele-i sfințite ne-am șoptit acele șoapte
Care leagă pe vecie două inimi, două firi...
Ne vom lecui mîhnirea cu-acel balsam de-amintiri.
Vino.

STANCU

Dina mea iubită.

(Se aud din nou fanfare.)

DINA

Îl auzi? Sosește podul...

STANCU

(trăgînd pe Dina spre paraclis)

Vino...

DINA

Ah! nu... Deocamdată, voi întîmpina voievodul
Să-i dau pîinea și cu sarea după rostul strămoșesc...

STANCU

Și?

DINA

Cum se vor da odihnei...

STANCU

Să te aștept?

DINA

Da.

STANCU

Te iubesc.

(Intră în paraclis. Dina încuie ușa după el, vîră cheia în sîn, face o cruce, apoi, trimițîndu-i o sărutare din vîrful degetelor, iese, în fugă, prin dreapta, dincotro se aud urale, fanfare și surle, pe cînd cortina cade.)

COLECȚIA LYCEUM

Pînă la prezentarea piesei *Vlaicu-Vodă* la Teatrul Național în 1901, biografia sa rămîne nu neapărat o perioadă lipsită de evenimente, cît una fără semnificație pentru istoria literară.

O trecere în revistă a operei lăsate de Davila presupune așadar, obligația de a se face distincție între *Vlaicu-Vodă* și restul.

Acest rest, compus din diferite experiențe literare, jurnalistice și vag teoretice, succedînd dramei amintite, parcă mai mult pentru a legitima un statut de scriitor decît pentru a exista în sine, ca valori.

MARIAN POPA